

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Филозофски Факултет-Скопје
Институт за безбедност, одбрана и мир

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

Тема:

***УЛОГАТА НА РАЗУЗНАВАЊЕТО ВО ХУМАНИТАРНИТЕ
ИНТЕРВЕНЦИИ***

ИЗРАБОТИЛ:
БОРЧЕ ЧАМИНСКИ

МЕНТОР:
ПРОФ.Д-Р МИТКО КОТОВЧЕВСКИ

Скопје, Јуни 2012 година

СОДРЖИНА:

1. ВОВЕД	5
1.1. Предмет на истражувањето	10
1.2. Цели на истражувањето	11
1.2.1. Општи цели на истражувањето	11
1.2.2. Посебни цели на истражувањето	12
1.3. Хипотеза	13
1.3.1. Генерална (општа) хипотеза	13
1.3.2. Посебни хипотези	13
1.4. Варијабли	15
1.4.1. Независна Варијабла	15
1.4.2. Зависни Варијабли	15
1.5. Индикатори	16
1.6. Методи и техники на истражување	17
1.7. Општествена и научна оправданост	18
2. ХУМАНИТАРНА ИНТЕРВЕНЦИЈА	20
2.1. Концептот на хуманитарната интервенција	21
2.2. Поим и дефиниција	22
2.3. Дефинирање на легалната рамка на хуманитарната интервенција	26
2.3.1. Хуманитарната интервенција во рамките на Повелбата на ОН	27
2.3.2. Хуманитарната интервенција надвор од Повелбата на ОН	29
2.3.3. Одговорност да се заштити (The Responsibility to Protect)	32
2.4. Развојот на хуманитарната интервенција по завршувањето на Студената војна	33
2.4.1. Ирак	34
2.4.2. Сомалија	37
2.4.3. Босна и Херцеговина	39
2.4.4. Руанда	43
2.4.5. Косово	46
2.5. Хуманитарната интервенција и војната против тероризмот	49
2.6. Идните перспективи на хуманитарните интервенции	51
3. ОДРЕДУВАЊЕ НА ПОИМОТ РАЗУЗНАВАЊЕ ВО ХУМАНИТАРНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ	54
3.1. Дефиниција	54
3.2. Поделба на разузнавањето	57
3.3. Разузнавачки циклус	58
3.4. Разузнавачки дисциплини за собирање на информации	63
3.5. Разузнавање во јавниот сектор	65
3.6. Разузнавање во приватниот сектор	66
3.7. Разузнавањето во специјалните операции	67
3.8. Разузнавањето во противбунтовничките операции	70

3.9. Разузнавачки побарувања за воени операции различни од војна.....	73
4. РАЗУЗНАВАЊЕТО ВО ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ.....	78
4.1. Поимот разузнавање како проблем во терминологијата на ОН.....	79
4.2. Неопходноста од разузнавањето во ОН.....	82
4.3. Обиди за организација на разузнавачкиот систем во ОН.....	84
4.4. Размена на разузнавачки информации.....	87
4.5. Потенцијални извори на информации и нивни ограничување.....	89
4.5.1. ОН како извор на разузнавачки информации.....	89
4.5.2. ОН како корисник на разузнавачки информации.....	90
5. ЦИВИЛНО-ВОЕНАТА СОРАБОТКА ВО ФУНКЦИЈА НА РАЗУЗНАВЧКА ПОДРШКА НА ХУМАНИТАРНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ.....	93
5.1. Новата улога и релациите на Цивилно-воената соработка со разузнавањето во мировните мисии.....	94
5.1.1. Цивилно-воената соработка во функција на заштита на силите.....	96
5.1.2. Цивилно-воената соработка во функција на Информациските Операции.....	97
5.2. Невладините организации (НВО) како извор на разузнавачки информации.....	99
5.3. Соработка и размена на информации во функција на националните интереси.....	102
5.4. Перспективи за проширување и зацврстување на соработката.....	107
6. РАЗУЗНАВАЊЕТО КАКО КЛУЧЕН ФАКТОР ВО МИРОВНИТЕ ОПЕРАЦИИ.....	111
6.1. Улогата на разузнавањето во набљудувачките мисии на ОН.....	111
6.2. Разузнавањето во мировните мисии за време на Студената Војна.....	114
6.2.1. Египет (UNEF I).....	115
6.2.2. Конго (ONUC).....	116
6.3. Разузнавањето во мировните операции по завршувањето на Студената Војна.....	119
6.3.1. Сомалија (UNOSOM).....	120
6.3.2. Босна и Херцеговина (UNPROFOR).....	123
6.3.3. Руанда (UNAMIR).....	126
6.3.4. Косово (Operation Allied Force).....	127
6.3.5. Останати хуманитарни интервенции во периодот од завршувањето на Студената Војна до крајот на 20 век.....	130
6.4. Разузнавањето во хуманитарните интервенции во 21 век.....	132
6.5. Реформи за прилагодување на разузнавањето согласно потребите на хуманитарните интервенции.....	134
6.6. Извештајот на Брахими.....	136
7. РАЗУЗНАВАЊЕ ОД ОТВОРЕНИ ИЗВОРИ (OSINT).....	142
7.1. Моментална примена на разузнавањето од отворени извори.....	145
7.2. Разузнавање од отворени извори според Доктрината на НАТО.....	148
7.3. Разузнавање од отворени извори во функција на разузнавачка подршка на ОН.....	151
7.4. Можност за имплементирање на НАТО моделот за	

Разузнавање од отворени извори во мировните операции на ОН.....	153
8. РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО СПРАВУВАЊЕТО СО РАЗУЗНАВАЧКИТЕ ПРЕДИЗВИЦИ НА МИРОВНИТЕ МИСИИ ВО 21 ВЕК..	156
8.1. Придонесот на Армијата на Република Македонија како непосреден учесник во мировните мисии.....	156
8.1.1. ИСАФ (ISAF-International Security Assistant Forces 2002).....	157
8.1.2. Слобода за Ирак (Operation Iraqi Freedom 2003-2008).....	162
8.1.3. АЛТЕА (ALTHEA 2006-).....	165
8.1.4. УНИФИЛ (2007-).....	168
8.1.5. Логистичка поддршка за КФОР (2005-).....	170
8.2. Разузнавачка поддршка за контингентите на АРМ.....	173
8.2.1. Ирак.....	174
8.2.2. Авганистан.....	178
8.3. Национална разузнавачка келија (NIC), престиж или потреба?.....	181
9. ЗАКЛУЧОК.....	186
10. БИБЛИОГРАФИЈА.....	193

1. ВОВЕД

По завршувањето на ерата на Студената војна и создавањето на новите услови на светската сцена, граѓанските војни ја преземаа доминацијата на најприменувана форма на конфликт на глобално ниво. Во периодот од 1989 до 2003 година, беа водени вкупно четири интернационални војни: војната против Ирак во 1990-91 година предводена од САД, Војната помеѓу Етиопија и Еритреа во 1998-2000 година, војната на коалициските сили предводени од САД против Авганистан од 2003 година до денес, и војната предводена од САД и ОК против Ирак од 2003 година до денес. Во истиот временски период вкупно четириесет земји се соочија или беа погодени од граѓански војни. Во дваесет и осум, антагонизмот помеѓу општествените групи беше главната причина на конфликтот. Авганистан, Ангола, Ерменија, Азербејџан, Бурма, Бурунди, Чад, Република Конго, Демократска Република Конго (поранешен Заир), Етиопија, Грузија, Индија, Индонезија, Ирак, Либан, Либерија, Пакистан, Филипини, Русија, Руанда, Србија, Сомалија, Јужна Африка, Шри Ланка, Судан, Таџикистан, Турција и поранешната СФРЈ сите страдаа или сеуште страдаат од крвави цивилни војни проследени со изразита национална и етничка омраза. Останатите дванаесет цивилни војни беа инспирирани од идеолошки побуди.

Трети страни, држави или меѓународни сојузи и организации и разни недржавни актери, со и без одобрение на Советот за Безбедност на ОН, редовно беа инволвирани во посочените цивилни војни. Нивната инволвираност беше “оправдана“ со т.н “одговорност да се заштити“, односно со должноста за превенцијата од конфликти пропратени со катастрофални хуманитарни последици со примена на адекватни мерки и средства, вклучувајќи ги и воените.

Таквото инволвирање подразбира повреда на територијалниот суверенитет на државата која е цел на интервенцијата. Токму неповредливоста на територијалниот суверенитет на самостојните држави е еден од

најистакнатите принципи на меѓународното право. Актуелното државно раководство е неприкосновено во рамките на државата и ниту една надворешна сила не смее да се меша во нејзините внатрешни работи. Државата може на било кој начин да влијае на населението и имотот во рамките на државните граници, а според меѓународното право, останатите држави мораат да го почитуваат територијалниот суверенитет. Меѓутоа, кога државата ќе ги прекрши човековите права на своите граѓани, друга држава може да го наруши нејзиниот територијален суверенитет и да го заштити загрозеното население согласно доктрината на хуманитарната интервенција.

Покрај хуманитарната интервенција, како облик на воена операција различен од војната, во фокусот на оваа истражување ќе биде и сеуште недефинираната улога на разузнавањето. Во однос на хуманитарните интервенции, разузнавањето треба да биде фокусирано на собирање на разузнавачки информации кои се во контекст на политичките, воените, економските, етничките, религиозните, здравствените, парамилитантните, криминалните и индикаторите кои се однесуваат на животната средина.

Примарната цел на разузнавањето мора да биде во насока на задоволување на приоритетните разузнавачки побараувања на командантот кои имаат значајна улога во подготовката и реализацијата на хуманитарната интервенција. Тоа иницира проценка на потенцијалните закани за безбедноста на операцијата од разни државни или недржавни актери кои посредно или непосредно учествувале или сеуште учествуваат во организацијата и спроведувањето на чинот на кршењето на човековите права и тешки кривични дела против човештвото вклучувајќи геноцид и етничко чистење. Во таа насока разузнавањето има значајна улога во заштитата на цивилното население.

Приоритет на разузнавањето при реализацијата на хуманитарните интервенции претставува и заштитата на сопствените сили и средства. Во тој контекст собирањето на разузнавачките информации не треба да биде

изедначено со насилно ифилтрирање и мешање во внатрешните работи на државата, туку отворените извори исто така можат да бидат значаен извор на разузнавачки податоци врз основа на кои можат да бидат утврдени плановите и зоните на операции на спротивставените-завојуваните страни во земјата која е цел на хуманитарната интервенција. Навремената и сеопфатна анализа на разузнавачките сознанија може да биде од непроценлива важност за командантот во поглед на избегнување на непријателските активности за време на реализацијата на хуманитарната интервенција.

Покрај воените и цивилните разузнавачки агенции, Обединетите Нации и разните Хуманитарни и Невладини организации имаат значајна улога во процесот на собирањето на разузнавачки информации и нивната размена во системот на ОН или во јавноста, што само по себе носи одредени ризици. Работејќи во непосреден контакт со популацијата на земјата која е жртва на одредена хуманитарна катастрофа, тие се во можност да обезбедат навремени, веродостојни и точни разузнавачки информации за времето, местото и организаторите на разни насилства кои се планирани или веќе се случиле. Собраните разузнавачки информации можат да се искористат во функција на превенирање на тие насилствата, но нивната размена е ограничена. Поради начелната неутралност на ОН и невладините хуманитарни организации и негативните перцепции во контекст на соработката со воени организации, неопходна е употребата на терминот “информации“ наместо терминот “разузнавачки информации“. Во тој правец тие организации не смеат да стекнат мислење дека нивната неутралност е компромитирана со обезбедувањето на разузнавачки информации за потребите на воената организација која ја спроведува хуманитарната интервенција.

Сепак на ОН и недостига институционален разузнавачки капацитет да обезбеди насоки, квалитетни проценки, и разузнавачка поддршка на тактичко и оперативно ниво за персоналот ангажиран во мировните мисии ширум светот. Тоа се должи на блокирањето на реформскиот процес на разузнавачкиот

систем во ОН од страна на нејзини земји членки кои стравуваат од нарушувањето на нивниот суверенитет. И покрај одредени подобрувања, сепак во исполнувањето на основните разузнавачки побарување, Генералниот Секретар и Советот за Безбедност најчесто зависат од “милоста“ на разузнавачките агенции на поедини земји членки. Засега, единствено разузнавањето од отворени извори дава одредена надеж во правец на задоволување на разузнавачките побарувања на ОН.

Земајќи ги во предвид проблемите со кои се соочува разузнавањето во планирањето, реализацијата и спроведувањето на хуманитарните интервенции неопходна е адекватна институционална и нормативна реформа. За разлика од периодот на Студената Војна кога разузнавањето беше насочено кон собирање на информации за развојот на конвенционалните и нуклеарните воените капацитети за непријателот, денес меѓународната заедница се соочува со сосема различни извори на загрозување на меѓународната безбедност кои имаат транснационални димензии, се појавуваат од сите страни и во скриени и непознати форми. Дел од тие приоритетни извори на загрозување на безбедноста можат успешно да се превенираат со користењето на разузнавачките капацитети и продукти.

Без разлика на фактот што разузнавачките операции во хуманитарните интервенции се реализираат на истиот начин како и при било која друга воена интервенција, со неопходните реформи ќе се овозможи обезбедување на основните разузнавачки побарувања за потребите на военото раководство кое во името на ОН, НАТО или друга меѓународна воена коалиција непосредно раководи со хуманитарната интервенција.

Улогата на разузнавањето во хуманитарните интервенции, во последните години привлече значително внимание посебно кај директните учесници. Спротивно на отфрлањето на поимот “разузнавање“ од страна на ОН и нивното одбегнување да го истакнат значењето на собирањето и анализата на разузнавачките информации, во последните хуманитарни интервенции кои го

одбележаа крајот на 20 и почетокот на 21 век, интензивно беа вклучени и применети значителни разузнавачки капацитети за поддршка на мисиите. И покрај сеуште постоечката политичка чувствителност, ограничувањата за употреба на разузнавачките структури за директна поддршка на хуманитарните и сите останати мировни мисии, од страна на ОН и останатите коалициски сили кои беа инволвирани во интервенциите, беа речиси повлечени.

Оваа промена беше очигледна особено во хуманитарните интервенции кои беа реализирани по повод внатрешните конфликти во Источен Тимор, Хаити, Босна и Херцеговина и Косово. За разлика од традиционалните мировни мисии, наведените интервенции се разликуваат во однос на опкружувањето кое е многу покомплексно. Клучната разлика се состои во координацијата на политичкиот, економскиот и воениот пристап во решавањето на конфликтот. Во тој случај главната улога на вооружените сили е да создадат безбедни услови и стабилно опкружување за успешно реализирање на невоените активности. Овие комплексни опкружувања изискуваат различни разузнавачки структури и мисии проектирани за вакви и слични интервенции.

Проценувајќи го разузнавачкиот систем проектиран за поддршка на хуманитарните операции се доаѓа до заклучок дека тој содржи разузнавачки функции специфични за самата мисија, силни страни и потенцијални слабости на разузнавачките дисциплини, разузнавачка структура проектирана за поддршка на операции од ваков тип, и проблеми кои настануваат при примената на овие елементи во пракса. Ирак Сомалија, Босна и Херцеговина, Руанда и Косово, се добри примери за проучување на улогата, целите, пропустите и перспективите на разузнавањето во хуманитарните интервенции предводени од ОН, НАТО или останати коалиции.

Република Македонија како членка на ОН и земја која ги исполнува стандардите за полноправно членство во НАТО, директно е инволвирана во неколку хуманитарни интервенции. За разлика од НАТО и современите

држави, факт е дека ОН не располагаат со соодветен разузнавачки систем кој може да ги задоволи разузнавачките побарувања неопходни при хуманитарните интервенции ширум светот. Како резултат на тоа неопходни се адекватни реформи и креирање на постојана разузнавачка структура во ОН, која од една страна би требало да биде подготвена за соработка со разузнавачките структури на НАТО и флексибилна и прилагодлива на широкиот дијапазон на параметри со кои се карактеризираат хуманитарните интервенции, додека од друга страна би требало да остане доследна на почитувањето на повелбата на ООН. Дали адекватните реформи во разузнавањето ќе имаат позитивно влијание во поглед на задоволување на разузнавачките побарувања на хуманитарните интервенции.

Заклучокот од овој труд во комбинација со стекнатите искуства, би можел да послужи за согледување на моменталната состојба на разузнавачките капацитети, особено на АРМ кои директно се инволвирани во хуманитарните интервенции, но и за подобрување на нивната ефикасност во функција на заштита на персоналот и успешно реализирање на мисијата.

1.1 Предмет на истражувањето

Најголемиот дел од хуманитарните интервенции по завршувањето на Студената војна беа проследени со бројни жртви на страна на воениот персонал, кршење на човековите права и тешки дела против човештвото вклучувајќи ги етничкото чистење и геноцидот. И покрај историските факти според кои постоеа и потврдени разузнавачки информации за избувнување на хуманитарни катастрофи или извршување тешки дела против човештвото, сепак поради недефинираната улога и значење на разузнавањето, истите воопшто не биле искористени од страна на земјите или колективните системи за безбедност (НАТО и ОН) кои ги преземале интервенциите. Токму поради тие причини во оваа истражување, како предмет со посебен интерес ќе бидат проучени најважните сегменти кои влијаат на разузнавачката подршка на

хуманитарните операции. Според тоа, предмет на анализа на оваа истражување ќе биде:

- Дефинирањето на хуманитарната интервенција и дилемата за нејзината легална рамка;
- Определувањето на поимот разузнавање;
- Предизвиците на разузнавањето кои произлегуваат од карактеристиките на хуманитарните операции како операции различни од класична војна;
- Институционалните и термилошките проблеми со кои се соочува разузнавањето во ОН;
- Улогата на цивилниот сектор во разузнавачката поддршка на хуманитарните операции;
- Можностите за реорганизација и развој на разузнавачките капацитети на ОН;
- Примена на постоечките и развиените разузнавачки капацитети на НАТО во хуманитарните интервенции предводени од ОН.

1.2 Цели на истражувањето

1.2.1 Општа цел на истражувањето

Општата цел на оваа истражување е да се објасни потребата од дефинирањето на улогата и организациската поставеност на разузнавањето согласно предизвиците поставени од хуманитарните интервенции. Втората цел на истражувањето е преку компарацијата на разузнавачките капацитети на НАТО и ОН, да се оцени позицијата на Република Македонија во однос на оваа прашање како и да се преземат адекватни мерки за потребните реформи согласно констатираните слабости.

1.2.2 Посебни цели на истражувањето

Како една од посебните цели на оваа истражување ќе биде обидот да констатираме дали хуманитарните интервенции, кои досега беа или не беа преземени во повеќе кризни региони во светот, воопшто беа во согласност на Повелбата на ООН и Меѓународното право и како нивното преземање или непреземање се одразува на глобалната безбедност.

Воедно ќе се согледа позицијата на современите и моќни држави во функција на остварување на нивните интереси преку употребата на нивните разузнавачки капацитети во хуманитарните интервенции.

Исто така ќе ја согледаме огромната разлика на разузнавачките капацитети на ОН и НАТО како и проблемите кои произлегуваат од неа.

Улогата на цивилно-воената соработка од аспект на разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции ќе биде разгледана како мошне значајна цел на оваа истражување

Како посебна цел од исклучително значење ќе биде разгледана опцијата за адаптирање на моделот за продукција на разузнавачки проценки од отворени извори (OSINT) според воената доктрина на НАТО како потенцијален модел на разузнавањето во ОН.

Факт е дека хуманитарните па и здравствените кризи ширум светот претставуваат проблеми каде улогата на разузнавањето допрва треба да биде дефинирана. Досегашните обиди за реформирање на разузнавањето најчесто биле недоволно јасни и концизни или биле заобиколувани од дебатање. Како и да е, сепак непобитен е фактот дека хуманитарните а се повеќе и здравствените проблеми стануваат се поизразена закана за глобалната безбедност. Поради овие непобитни факти неопходна е потребата од темелна академска анализа за улогата на разузнавањето во хуманитарните интервенции предводени од НАТО или ОН.

1.3 Хипотеза

1.3.1 Генерална (општа) хипотеза

Зголемениот број на приоритетни разузнавачки побарувања на хуманитарните интервенции, придонесе за воочување на слабостите на разузнавачките капацитети, потребата од нивно реформирање и за истакнување на важната улога на военото разузнавање.

1.3.2 Посебни хипотези

1.3.2.1 Дефинирањето на поимот и легална рамка за оправдување на хуманитарната интервенција во меѓународните односи зависи од интересите на моќните држави.

Поединечни хипотези за првата посебна хипотеза

- Покрај бројните етички, политички и правни дилеми, “должноста да се заштити“ претставува дилема со исклучителна важност која влијае на идните перспективи на хуманитарната интервенција.
- Проширувањето на концептот на хуманитарната интервенција е резултат на геополитичките цели и интереси на влијателните држави.

1.3.2.2 Успешната реализација на хуманитарната интервенција е директно условена од квалитетот на разузнавачката подготовка.

Поединечна хипотеза за втората посебна хипотеза

- Комплексноста и карактеристиките на хуманитарната интервенција резултираат со неопходноста од проширување на фокусот на разузнавањето на невоените параметри присутни и својствени на зоната на операции.

1.3.2.3 ОН се соочува со низа политички, бирократски и структурни проблеми кои негативно се одразуваат на разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции.

Поединечна хипотеза за третата посебна хипотеза

- Моменталната состојба на разузнавањето во ОН резултира со недостиг од адекватни насоки и проценки на тактичко, оперативно и стратегиско ниво за повеќе од 100000 мировници ангажирани во различни мировни операции ширум светот, вклучувајќи ги и хуманитарните интервенции.

1.3.2.4 Капацитетите и можностите на цивилниот сектор и цивилно-воената соработка имаат исклучителна важност во функција на добивање на навремени и прецизни разузнавачки информации.

Поединечни хипотези за четвртата посебна хипотеза

- Делувањето на невладините и хуманитарни организации во непосреден контакт со популацијата и легалните претставници на власта во земјата која е цел на хуманитарна интервенција, ја зголемува ефикасноста на разузнавачките капацитети.
- Искусствените примери укажуваат на потребата од целосно дефинирање, зајакнување и унапредување на соработката меѓу разузнавачките капацитети и невладините, односно хуманитарните организации.

1.3.2.5 Реформата и конституирањето на разузнавачкиот капацитет на ОН е од суштинско значење за квалитетна разузнавачка подршка на хуманитарните интервенции.

Поединечни хипотези за петтата посебна хипотеза

- Во поглед на обезбедување на неопходните разузнавачки информации во досегашните мировни мисии, ОН се потпираа на добрата воља на воено-разузнавачките капацитети на самостојните држави, односно воени сојузи што придонесе за зголемување на иницијативата за спроведување на соодветни разузнавачки реформи.

1.3.2.6 Примената на НАТО моделот на разузнавање од отворени извори (OSINT) од страна на ОН, ќе има позитивно влијание во функција на

подобрување на квалитетот на разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции.

Поединечни хипотези за шестата посебна хипотеза

- Економичноста и ефикасноста на НАТО моделот за разузнавање од отворени извори придонесе за негова масовна употреба од страна ВС на земјите членки на ОН.
- Разузнавањето од отворени извори ќе придонесе за претварање на информациите со кои располага ОН во корисни разузнавачки податоци неопходни за разузнавачка поддршка на хуманитарните интервенции.

1.4 Варијабли

1.4.1 Независни варијабли

Како независна варијабла во трудот се јавува комплексноста на хуманитарната интервенција која може да се дефинира како *“закана со сила или употреба на сила надвор од државната граница од страна на една или повеќе држави или воен сојуз, без или со одобрение на Советот за безбедност на ОН со намера да спречат или запрат широко распространети и тешки кршења на основните човекови права или на Меѓународното хуманитарно право, со или без претходна дозвола од државата на чија територија се применува силата.”*

1.4.2 Зависни варијабли

Разузнавањето, кое се дефинира како *“продукт или резултат кој произлегува од собирањето, обработката, интеграцијата, анализата, евалуацијата и толкувањето на расположивите информации кои се однесуваат на странски држави или област,”* се јавува како зависна варијабла на оваа истражување. Во пристапот на разузнавањето кон решавање на проблемот со зголемените разузнавачки побарувања на хуманитарните интервенции, зависната варијабла опфаќа:

- Реорганизација и реформирање на разузнавачките капацитети кои посредно и непосредно се вклучени во разузнавачкиот циклус;
- Прилагодување на разузнавачките методи на тактичко, оперативно и стратегиско ниво;
- Развој и унапредување на билатералната соработка на разузнавачките капацитети на колективните системи за безбедност и самостојните држави;
- Вклучување на нови партнери и извори во процесот на разузнавање со тенденција за унапредување на соработката.

1.5 Индикатори

Индикатор на ова истражување ќе бидат дел од досегашните разузнавачки пропусти кои беа направени за време на подготовките или спроведувањето на хуманитарните интервенции по завршувањето на Студената војна, од кои како позначајни се:

- Отпочнување на поголемиот дел од хуманитарните интервенции без соодветна разузнавачка подготовка на зоната на операции;
- Неуспехот да се предвиди и потцени интензитетот на граѓанската војна во поранешна СФРЈ и да се преземат соодветни мерки против српските вооружени сили;
- Потценувањето на одбранбените можности на СР Југославија во планирањето на косовската хуманитарна интервенција предводена од НАТО;
- Најголемиот масакар во Европа по завршувањето на Втората Светска Војна кој во Јули 1995 година од страна на Србите беше извршен врз илјадници Босански Муслимани во Сребреница;
- Геноцидот во Руанда, Сомалија и Судан;

- Нападот на Штабот на ОН во Багдад, Ирак во 2003 година;
- Недокажаното тврдење за постоење на оружје за масовно уништување и поврзаноста на Садам Хусеин со Ал Каеда.

1.6 Методи и техники на истражување

Методолошката рамка на ова истражување ја сочинуваат општите научни методи кои го детерминираат дескриптивниот карактер на истражувањето. Главна насока на истражувањето е опишување и согледување на моменталната улога на разузнавањето во хуманитарните интервенции предводени од ОН и НАТО, комплексноста на хуманитарните интервенции како разузнавачки предизвик и тенденциите за реформирање на институционалното разузнавање во рамките на ОН и можностите за адаптирање на веќе развиените модели на НАТО.

Посебно место во примената на истражувачките методи, ќе имаат следните научно-истражувачки методи:

- *Дескриптивниот метод*, кој ќе се користи за деталното опишување на улогата на разузнавањето во хуманитарните интервенции. Исто така, овој метод ќе биде применет и во опишувањето на поимовното определување на хуманитарната интервенција, конкретните примери за хуманитарните интервенции во периодот по Студената војна, поимот разузнавање, разузнавањето во ОН и разузнавањето од отворени извори според Доктрината на НАТО.
- *Компаративниот метод*, кој ќе се користи во сите случаи на споредба на повеќе податоци од неопределен број слични или исти ситуации со цел да се добијат релевантни индикатори кои ќе ги детерминираат начините на определување, или пак по пат на исклучување ќе го определат правецот за решавање на проблемот на разузнавањето.

- *Методот на историска анализа*, кој ќе биде употребен со цел да се даде јасна слика на самата хуманитарна интервенција, нејзините корени и хронолошка анализа на нејзиниот развој и порастот на разузнавачките побарувања. Преку анализата на сите историски пропусти и недостатоци, а особено по нападите на Штабот на ОН во Ирак од 2003 година, ќе се одредат причините за досегашните разузнавачки неуспеси, ќе се согледаат досега преземени и имплементирани или воопшто непреземените и неимплементирани мерки за подобрување на квалитетот на разузнавањето во процесот на подготовката и реализирањето на хуманитарните интервенции.
- *Методот на анализа на содржина*, ќе биде употребен при анализирањето на меѓународните правни и статутарни документи, на изјавите на официјалните претставници на ОН, НАТО или држави кои во досегашниот период презеле интервенции од хуманитарен карактер, при анализирањето на одредени научни трудови кои ја обработуваат проблематиката на разузнавањето во мировните операции на ОН и сл.
- *Каузалната метода*, ќе се користи со цел за воочување на причинско-последичната врска меѓу независните и зависните варијабли.

1.7 Општествена и научна оправданост

Како членка на ОН и земја која ги исполнува условите за полноправно членство во НАТО, Република Македонија има значајна улога во неколку мировни операции со хуманитарен карактер кои се одобрени од Советот за безбедност на ОН. Покрај тоа бевме директно соочени и почувствувавме дел од негативните искуства од Косовската хуманитарна криза која се одрази на економијата, а покасно го загрози и суверенитетот на нашата земја.

Следејќи го развојот на хуманитарните интервенции, нивните комплексни разузнавачки побарувања и констатираните разузнавачки неуспеси, современите држави и Северноатлантскиот пакт покажаа сериозна загриженост и преземаа низа реформски чекори во областа на разузнавањето како одговор на новите предизвици. Како резултат на тоа издадени се низа научни трудови и се организирани голем број на меѓународни конференции и семинари.

Сепак тоа не е случај и со разузнавањето во ООН каде воопшто не е формирана соодветна и постојана разузнавачка структура која би обезбедила навремена разузнавачка поддршка за преземените хуманитарни интервенции. Очекувајќи ги реформите и дефинирањето на улогата на разузнавањето во хуманитарните операции под водство на ОН, Република Македонија, а посебно АРМ која е директно инволвирана, исто така е соочена со потешкотии кои произлегуваат од неопходноста од сериозни реформски процеси во доменот на разузнавањето.

Со оглед на претходно наведеното ценам дека оваа истражување ќе има општествена и научна оправданост за Република Македонија како земја членка на ОН која активно учествува во неколку мировни операции, но и во пошироки рамки поради фактот што целта е да се даде соодветен научен одговор на едно прашање со кое се занимаваат низа еминентни проучувачи на улогата на разузнавањето.

2. ХУМАНИТАРНА ИНТЕРВЕНЦИЈА

Во деведесетите години на минатиот век, меѓународната заедница беше сведок на значителен развoтoк и воспоставување на легални рамки за механизми дизајнирани за превенирање на геноцид и тешки криминални дела против човештвото. Тие механизми беа користени при поголем број на конфликти кои притоа и овозможија на меѓународната заедница да интервенира со цел запирање на насилствата, санкционирање на одговорните, пружење помош на жртвите и заедничака работа во насока на превенирање на идните конфликти. Заедничкото делување на тие механизми имаше потенцијал да биде моќна алатка во спречувањето на идни криминални дела против човештвото.

Токму хуманитарната интервенција е клучниот дел во тој ветувачки мозаик од механизми дизајнирани за превенција од геноцид и тешки криминални дела против човештвото. Започнувајќи од 1990 година имаше значителна потреба од хуманитарната интервенција, потреба која веројатно ќе продолжи и во иднина. Во тоа време се случија и неколку внатрешни и меѓудржавни конфликти кои покажаа значителна зависност од хуманитарните интервенции.

Во тој контекст, во натамошното излагање во оваа точка, детално ќе биде анализиран концептот на хуманитарната интервенција, со акцент на легитимитетот, развојот и се понагласената инволвираност во борбата против тероризмот. Во однос на нејзините перспективи постои мала веројатност дека во иднина, од страна на меѓународната заедница, ќе бидат преземени ефективни и оправдани хуманитарни интервенции. Од тој аспект, особено внимание ќе биде посветено на прашањето дали дефинирањето и легалните основи на хуманитарната интервенција во меѓународните односи се условени од националните интереси на моќните држави во светот.

2.1 Концептот на хуманитарната интервенција

Концептот на хуманитарната интервенција имплицира појаснување на три различни, во одредена мерка спротивставени, но поврзани поими. Тие поими се: суверенитет, интервенција и превенција. На проблематиката поврзана со суверенитетот најдобро и се пристапува од стојалиште на правото и политиката. И покрај постојаната тенденција на пренесување на одредени суверени права на државите на различни супернационални организации, се погласното истакнување на важноста на суверенитетот и правото на самоопределување на народите, а во склад со заземањето на умерен став кон можноста за промена на меѓународните граници и постојаното ширење на дефиницијата за закана кон меѓународниот мир и безбедност, суверенитетот на државата и понатаму останува основа на меѓународните односи.

Доколку интервенционизмот се набљудува од аспект на искуството на државата и релевантните правни норми и во контекст на историските случувања, јасно може да се констатира поместување од речиси апсолутно немешање во внатрешните работи на суверените држави па се до признавање на одредени посредни активности како дел од секојдневната пракса на државата. Во прв ред тука се мисли на присилно спроведување на одредени мерки без согласност на конкретните држави кои во Повелбата на Обединетите Нации или меѓународното право на некои начин имаат некакво упориште. Таквиот начин на спроведување на мерки несомнено претставува мешање во внатрешните работи на државата, без разлика дали се работи за ангажирање на вооружени сили или спроведување на одредени економски, дипломатски, трговски или други санкции. Интервентните мерки можат да бидат дел од превентивна војна, хуманитарна интервенција или дел од одлуката на Советот за безбедност која не ги зема во предвид хуманитарните причини.

Превенцијата претставува интегрален дел на врската помеѓу прашањето за суверенитетот и интервенционизмот. Нејзината важност се гледа во две насоки. Прво, успешните превентивни мерки можат да ја намалат или сосема

да ја одстранат потребата од преземање на воени операции кои повлекуваат големи човечки и финансиски ресурси и предизвикуваат сериозни политички поместувања во меѓународната заедница. Второ, покрај овие инструментални предности, вистинските превентивни мерки кога ќе се покажат како недоволни или сосема несоодветни, можат да постават легитимитет за превенција.

Поранешниот Генерален секретар на ОН Кофи Анан, дилемата околу прашањето за хуманитарната интервенција ја изрази на следниот начин: *“Од една страна, дали е легитимно некоја регионална организација да употреби сила без мандат од ОН? Од друга страна, дали е дозволиво тежки и систематски кршења на човековите права со тежки хуманитарни последици, да продолжат неконтролирано?”*¹

За да може поблиску и поточно да се одреди концептот на хуманитарната интервенциј потребно е да се споменат и некои други облици на интервенирање кои постојат и се применуваат во меѓународните односи, а кои се пропишани во главата 7 од Повелбата на ОН (ембарго за увоз на оружје, економски санкции, воспоставување на казнени трибунали итн.). Меѓутоа по терористичките напади во Њу Јорк и Вашингтон на 11.09.2001 година, се поактуелна е доктрината на превентивни напади која својата оправданост ја пронаоѓа во членот 51 од Повелбата, а според кој секоја држава има право на индивидуална и колективна одбрана во случај на напад, се додека Советот за безбедност не преземе мерки потребни за одржување на меѓународниот мир и безбедност.

2.2 Поим и дефиниција

Одредувањето на поимот “хуманитарна интервенција” воопшто не е едноставно. Ако се земе во предвид фактот според кој голем број на теоретичари и истражувачи на хуманитарната интервенција гледаат како на оксиморон, одредувањето станува посложено. Дел од авторите истакнуваат

¹ Holzgrefe J. L., Keohane O. Robert, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, 2003, стр. 247.

дека со ставањето на зборот “хуманитарна“ пред зборот “интервенција“ автоматски се пронаоѓа оправдување за преземање и водење на воени операции без претходно констатирање дали се работи за остварување на одредени политички, економски или стратегиски цели или навистина се работи за потребите на хуманоста. Ставајќи ја семантиката на страна, поимот “хуманитарна интервенција се среќава во научната и стручната литература како термин за употреба на сила и закана со сила како оправдување за заштита на цивилното население.”²

Адам Робертс, хуманитарната интервенција ја дефинира како “воена интервенција во одредена држава без одобрение од нејзините власти и со цел за превенирање на распространувањето на страдањата или смртта на жителите на земјата”³

За Тони Б. Кнудсен, хуманитарната интервенција е “диктаторско или присилно мешање во сферата на јурисдикцијата на суверената држава, мотивирано од хуманитарни катастрофи.”⁴

Марта Финмор, хуманитарната интервенција ја дефинира како “воена интервенција со цел заштита на животот и добросостојбата на странските жители.”⁵

² Weiss G. Thomas, Hubert Don, *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, стр. 15, достапно на http://books.google.mk/books?id=LNxSp209DSsC&pg=PA344&lpg=PA344&dq=The+Responsibility+to+Protect:+Research,+Bibliography,+Background,+International+Development+Research+Centre,+Ottawa,+2001.&source=bl&ots=4bAwq4rjwd&sig=Cq6DfjTAkCe7Uy_28z3ICntnbw0&hl=mk&sa=X&ei=A1AuT8OPLKHc4QSg5uCRDg&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20Responsibility%20to%20Protect%3A%20Research%2C%20Bibliography%2C%20Background%2C%20International%20Development%20Research%20Centre%2C%20Ottawa%2C%202001.&f=false, пристапено на 10.10.2011.

³ Roberts Adam, во изданието на Saban Kardas, *Humanitarian Intervention: A Conceptual Analysis*, Turkish Journal of International Relations, Vol. 2, no. 3 & 4, 2003, стр. 25, достапно на <http://www.alternativesjournal.net/volume2/number3and4/kardas.pdf>, пристапено на 10.10.2011.

⁴ Tonny Brems Knudsen, *Humanitarian Intervention revisited: Post-Cold War Responses to Classical Problems*, во изданието на Michael Pugh, *The UN, Peace and Force*, London, Frank Cass, 1997., стр. 146

⁵ Martha Finnemore, *Constructing Norms of Humanitarian Intervention*, во изданието на Peter Z. Katzenstein, *The Culture of National Security: Norms and Identities in World Politics*, New York, Columbia University Press, 1996, стр. 154, достапно на <http://library.northsouth.edu/Upload/The%20Culture%20of%20National%20Security.pdf>, пристапено на 10.10.2011.

Според Јогеш К. Тјаги, хуманитарната интервенција претставува “лабав сојуз на два различни концепти: на човековите права и интервенцијата.”⁶ Хуманитарната интервенција е исклучително мешање на надворешните сили (друга држава, групи на држави, меѓународни организации, или комбинации од претходните) во внатрешните работи на одредени држави со намера за наметнување на одредени хуманитарни вредности.⁷ Сржта на концептот на хуманитарната интервенција ја сочинува одговорноста на меѓународната заедница во одржувањето на моралната коректност за составот на националните држави.⁸

Холцгриф, хуманитарната интервенција ја дефинира како “закана со сила или употреба на сила надвор од државната граница од страна на една или повеќе држави со намера да спречат или запрат широко распространети и тежки кршења на основните човекови права на поединци кои не се нивни државјани, без претходна дозвола од државата на чија територија се применува силата.”⁹ Карактеристично за оваа дефиниција е тоа што авторот намерно ги исклучува интервенциите при кои не се употребува сила и истата не се однесува на заштита на сопствените државјани.

Според Тесон, хуманитарната интервенција е “пропорционална меѓународна употреба на воена сила или закана со воена сила, во начело преземена од страна на либерална влада или сојуз со цел запирање на тиранијата или анархијата, а која е прифатена од жртвите”¹⁰

⁶ Yogesh K. Tyagi, *The Concept of Humanitarian Intervention Revisited*, Michigan Journal of International Law, vol. 16, 1995, стр. 885

⁷ Исто.

⁸ Исто.

⁹ J. L. Holzgrefe, Robert O. Keohane, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, 2003, стр. 18.

¹⁰ Fernando R. Teson, *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*, во изданието на J. L. Holzgrefe and Robert O. Keohane, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, 2003, стр. 94.

Во извештајот на Меѓународната комисија за интервенција и државна сувереност (*International Commission on Intervention and State Sovereignty*)¹¹ под терминот “The Responsibility to Protect” (Одговорност да се заштити), како специфични должности се наведуваат три елементи. Тие се: одговорност за превенција (*responsibility to prevent*), која подразбира дејствување заради одстранување на корените на кризата и причините за внатрешните судири кои претставуваат опасност за населението; одговорност за реагирање (*responsibility to react*), која подразбира делување по исцрпувањето на сите превентивни опции на мерките кои одговараат, без разлика дали се воени и други, во ситуации во кои човечковите потреби бараат внимание; и одговорност за повторно изградување (*responsibility to rebuild*), која подразбира давање помош по завршување на воената интервенција во насока на рехабилитирање, изградување и стварање на добри односи, притоа имајќи ги во предвид причините кои придонеле за интервенцијата.¹²

Со анализата на досега наведените дефиниции може да се констатира дека тие содржат неколку заеднички елементи, и тоа: тешко кршење на основните човекови права, потребата од спречување и ставање крај на кршењето на човековите права и нивно соодветно санкционирање. Современата пракса во меѓународните политички односи укажува на пораст на свеста од потребата за изнаоѓање на соодветни механизми за адекватна заштита на човековите права. Во прв ред, хуманитарната интервенција претставува таков механизам за совесно и морално постапување на цивилизираните земји обединети под знамето на ОН со цел спречување и санкционирање на тешките повреди на хуманитарното право.

Сепак овие прашања вклучуваат и голем број на етички, политички и правни, како и дилеми кои произлегуваат од одредувањето на содржината на

¹¹ Поопирно за Комисијата (ICISS) која е формирана на предлог на Владата на Кралството Канада во септември 2000 година, види

http://en.wikipedia.org/wiki/International_Commission_on_Intervention_and_State_Sovereignty

¹² Evans Gareth, Sahnoun Mohamed, *International Commission on Intervention and State Sovereignty Report: Responsibility to Protect*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, пар. 1.36, 2.28 и 2.29, достапно на <http://web.idrc.ca/openbooks/960-7/>, пристапено на 12.10.2011.

концептот за хуманитарна безбедност. Како дополнителна дилема се јавува и терминот “право на хуманитарна интервенција” кој посебно по извештајот на Меѓународната Комисија за Интервенција и Државна Сувереност (ICISS) се повеќе му го препушта местото на терминот “Одговорност да се заштити.”¹³ Тоа не претставува само промена во терминологијата, туку до одреден степен претставува и промена во перспективите на хуманитарната интервенција. “Одговорноста да се заштити” вниманието го наочува на оние на кои заштитата им е потребна, а не на самата интервенција и актерите кои ја спроведуваат. Со тоа се нагласува потребата од одговорноста за заштита на општествата на кои им се закануваат масовни убиства и систематски насилства.

2.3 Дефинирање на легалната рамка на хуманитарната интервенција

И покрај фактот според кој во последните дваесет години меѓународната заедница беше инволвирана во преку седумнаесет хуманитарни интервенции, легалната основа за хуманитарната интервенција сеуште не е поставена. Голем број на проучувачи на проблемот се обиделе да воспостават целосна рамка за легалноста на хуманитарната интервенција. На пример, Мајкл Шарф барајќи да се воспостави легална основа за специфичните случаи на хуманитарна интервенција во Босна и Херцеговина и Косово, развил потенцијална легална рамка за хуманитарната интервенција. Но и покрај тоа, меѓународната заедница била толку чувствителна на идејата за хуманитарната интервенција поради што не била способна да усвои ниту логична рамка ниту основа за интервенции во специфични случаи.¹⁴

Клучното прашање кое е поврзано со преземањето и авторизацијата на хуманитарната интервенција е: кој има право и во кои услови да одобри

¹³ Исто, пар. 2.4.

¹⁴ Paul Williams, Michael Scharf, *NATO Intervention on Trial: The Legal Case that was Never Made*, Human Rights Review, vol. 1, no. 3, 2000, стр. 103, достапно на <http://www.springerlink.com/content/56651lmm58n5g7l3/>, припатено на 12.10.2011.

употреба на смртоносна сила во остварувањето на хуманитаните цели?¹⁵ На пример во Босна и Херцеговина, дискусијата за легитимитетот на хуманитарната интервенција беше фокусиран на интерпретацијата на содржината на интервенциите овластени од страна на Советот за Безбедност при ОН. Во Косово, дискусијата беше преместена далеку од легалните аргументи и беше фокусирана на моралното право на интервенција.

Аналогно на тоа, на погоре поставеното прашање, не постои општоприфатен и одговор со исто значење. Во таа насока потребно е да се разгледаат одредбите на Повелбата на ОН, Обичајното меѓународно право и Меѓународната конвенција за заштита на човековите права.

2.3.1 Хуманитарната интервенција во рамките на Повелбата на ОН

Еден од основните принципи на кои се темели Повелбата на ОН е членот 2 (4) според кој *“во своите меѓународни односи земјите членки се воздржуваат од закана со сила или употреба на сила која е насочена против територијалната целокупност или политичката независност на било која држава.”* Оваа норма не може да биде менувана и таа е апсолутно обврзувачка за сите држави членки на ОН. Понатаму, во член 2 (7), Повелбата го прокламира начелото на немешање во внатрешните работи на суверените држави, според кое *“ништо не ги овластува ОН да се мешаат во работи кои според својата природа се под внатрешна надлежност на државата.”* Начелото на забрана за употреба на сила и немешање во внатрешните работи е лимитирано со овластувањата на Советот за Безбедност да донесе одлука за употреба на присилни мерки заради заштита на намеѓународниот мир и безбедност, согласно мерките од глава VII и легитимната употреба на сила во смисла на самоодбрана според член 51.¹⁶

¹⁵ Weiss G. Thomas, Hubert Don, *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, стр. 155.

¹⁶ United Nations, Charter of the United Nations, Article 5, достапно на <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>, пристапено на 26.09.2011.

Правната можност, Советот за Безбедност да може да реагира на одредени кризни состојби кои можат да доведат до хуманитарни катастрофи, наведена е во главата VI и VII.¹⁷ И покрај тоа што е насловена како *“мирно решавање на конфликтите”* главата VI ја одредува рамката во чиј граници ОН можат да дејствуваат во случај на хуманитарна катастрофа. Согласно чл. 34, потребата од постоење на самиот спор е исклучена бидејќи Советот за Безбедност е овластен да го истражи *“секој спор или состојба кои можат да доведат до меѓународни недоразбирања.”*¹⁸ И покрај јасната и прецизна дистинкција помеѓу внатрешните и меѓународните спорови, досега праксата покажала дела таквата дистинкција всушност е виртуелна и дека Советот за Безбедност може да им даде поголема значење на одредени внатрешни спорови или конфликти со оглед на нивното влијание врз загрозувањето на меѓународниот мир и безбедност.

Таквата еволутивна интерпретација на одредбите од главата VI од Повелбата на ОН придонесе за развојот на мировните операции на ОН кои вклучуваа согласност на државата и минимална инволвираност на персонал од ОН. На почетокот беше дозволена употреба на оружје само во случај на самоодбрана, а покасно овластувањето беше проширено и во случај на заштита на целите на мисијата. Оваа проширување на можноста за употреба на оружје имаше уште еден ефект, односно давање овластување на ОН да делуваат во ситуации кои се од природа на внатрешните работи на одредена држава.

Мировните операции значително се зголемија и добија на значење особено по завршувањето на Студената војна. Моќта на овластувањето на Советот за безбедност произлегува од главата VII, која е изработена за примерите во врска со меѓународните вооружени судири и ги отсликува контурите на колективната безбедност одредени со Повелбата. Во таа смисла Советот за Безбедност е овластен да *“одлучи кои мерки ќе ги употреби заради*

¹⁷ Weiss G. Thomas, Hubert Don, *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, стр. 157.

¹⁸ United Nations, Charter of the United Nations, Article 34, достапно на <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>, пристапено на 26.09.2011

одржување или воспоставување на мирот и безбедноста.“¹⁹ Во случај кога предвидените мерки кои не се од воена природа и кои се наведени во чл. 41, се покажат како недоволни, тоаш Советот за Безбедност може да одреди употреба на воени мерки согласно чл. 42.

Одредбите од глава V го осигуруваат спроведувањето на одлуките на Советот, наметнувајќи им обврска на земјите членки *“да ги прифаќаат и извршуваат одлуките на Советот во склад со Повелбата.”*²⁰ Во извршувањето на тие должности Советот за Безбедност делува во склад со целите и начелата на Обединетите нации што значи дека државите членки на Советот за Безбедност должни се да го извршуваат својот мандат согласно прокламираните цели и начела.

Од претходно наведеното може да се констатира дека Советот има не само право, туку и должност да делува во случај на хуманитарна криза. Ова особено важи ако се земат предвид целта и смислата на Повелбата, одредени во смисла на одржување на меѓународниот мир и безбедност и преамбулата во која се изразени надежите на човештвото дека идните генерации ќе бидат спасени од страдањата и ужасите на војната.

2.3.2 Хуманитарната интервенција надвор од Повелбата на ОН

Аргументот дека копнената инвазија претставува кршење на политичката независност и самостојност на суверените држави, е главниот аргумент кој се нагласува против преземање на интервенција без оглед на причините поради кои истата се презема. Како аргумент кој го подржува спротивното стојалиште, е немањето алтернатива за интервенцијата како средство за спасување на човечки животи во случаеви кога се заканува избувнување на хуманитарна катастрофа.

¹⁹ United Nations, Charter of the United Nations, Article 34, достапно на <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>, пристапено на 26.09.2011.

²⁰ Исто, Article 25.

Доколку одобрувањето на хуманитарната интервенција од страна на Советот за безбедност е неопходен услов, тогаш, според мислењата на бројни истражувачи, без постоење на таков услов интервенцијата е целосно нелегална.²¹ Меѓутоа, интервенциите кои во последната декада од 20 век беа спроведени без одобрение на Советот за безбедност, наведуваат на помислата дека правната основа за преземање на интервенции без одобрение би можела да постои во Меѓународното обичајно право.

На почетокот на деведесетите години од минатиот век, дебатата за хуманитарната интервенција беше главно фокусирана на прашањето дали кршењето на човековите права е извор на закана за меѓународниот мир и безбедност. Но, кон крајот на деведесетите години, посебно по интервенцијата на НАТО во Косово, дебатата за хуманитарната интервенција доби нова димензија притоа покренувајќи го прашањето дали за интервенција од таков вид е потребно овластување од ОН.

Иако не постои консензус, сепак голем број на правници, во главно од САД, го бранеле и сеуште го бранат легитимитетот на алтернативата за самопомош, притоа потенцирајќи ја потребата од нејзино регулирање на правилен начин. Овој начин на размислување оди понатаму ограничувајќи го терминот хуманитарна интервенција со терминот самопомош, притоа без да ги вклучи интервенциите на ОН во иста категорија. Некои подржувачи на правото за хуманитарна интервенција без овластување од ОН одат до таму што тврдат дека донесените мерки под водство на Советот за Безбедност согласно Глава VII, не можат да имаат неуспех во доктрината на хуманитарната интервенција, туку напротив тие би можеле да бидат наречени и како “засилувачки мерки за хуманитарни потреби“ Сепак поголемиот дел од правниците се против признавањето на правото на државите за самопомош.

Од политички аспект, самопомошта генерално се противи на основите кои би довеле до злоупотреба или нарушување на балансот во меѓународниот

²¹ Weiss G. Thomas, Hubert Don, *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, стр. 160.

систем. Според противниците на концептот за самопомош, правењето разлика помеѓу хуманитарната интервенција и реалната политика би можело да биде тешко, и според тоа, како начин за намалување на опасноста од злоупотреба, неопходно е хуманитарната интервенција да се лимитира само на оние случаи кои се во надлежност на ОН, а сите останати облици на самопомош да се отфрлат.²² Од друга страна, поддржувачите на правото за самопомош ја нагласуваат потребата да се земат во предвид две мислења. Прво, се поголемата информираност за човековите права на глобално ниво, ги прави нетолерантни грубите кршења на човековите права. Второ, преземените интервенции од страна на ОН можеби нема да бидат ефективни и навремени за одредена криза. Според нивното мислење, токму поради тоа, опцијата за самопомош мора да биде официјализирана како резервна варијанта за интервенциите овластени од ОН. Понатаму, од особена важност е фактот според кој одржувањето на оваа алтернатива како можна стратегија, етички е оправдана.²³

По завршувањето на Студената војна, светот беше сведок на неколку хуманитарни интервенции без овластување од ОН, меѓу кои беа интервенцијата во Либирија, Ирак и Косово. Последните две се прилично специфични во смисол на фактот дека претходно од страна на Советот за Безбедност беа донесени соодветни резолуции кои состојбата во земјите ја квалификуваа како потенцијална закана за мирот, но без да биде дадено овластување за употреба на воена сила.

Наместо заклучок можеме да констатираме дека, се додека не постои јасно дефинирана и легална доктрина, хуманитарната интервенција, *de facto* станува инструмент во политиката и праксата на современите демократии во остварувањето на нивните геополитички цели и интереси.

²² Weiss G. Thomas, Chopra Jarat, *Sovereignty Under Siege: from Intervention to Humanitarian Space*, Draft paper for presentation to the UNU/Dartmouth Conference on National Sovereignty & International Intervention, 18.05.1992, Dartmouth College, Hanover, N.H., USA, стр. 27, достапно на http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:876, пристапено на 18.10.2011.

²³ Snauwaert T. Dale, *The Bush Doctrine and Just War Theory*, стр. 7-11, достапно на http://www.trinstitute.org/ojpcr/6_1snau.pdf, пристапено на 18.10.2011.

2.3.3 Одговорност да се заштити (The Responsibility to Protect)

Во пресрет на тензиите помеѓу растечките стандарди на човековата безбедност и суверенитетот, фокусот на дебатата за легалноста на интервенцијата, од хуманитарна интервенција беше префрлен на *Одговорноста да се заштити*. Оваа промена придонесе за трансформирање на дебатата од прашањето за правото за интервенција, на прашањето за одговорноста на државите да ги заштитат невините животи и обврските кои произлегуваат од суверенитетот.

Во извештајот на Меѓународната комисија за интервенција и државна сувереност (ICISS) кој беше објавен во 2001 година, *“Одговорност да се заштити”*, беше нагласена должноста - загарантирана со државната сувереност - за заштита на животот на цивилното население. Комисијата констатираше дека, доколку таа одговорност не се одржува од страна на власта, тогаш други влади, со одобрение на ОН, имаат право да делуваат и да употребат воена сила како последна опција.²⁴

Извештајот на комисијата набргу следеше во Извештајот на високиот оддел за закани, ризици и можности на Генералниот Секретар на ОН, кој ја потврди зголемената потреба од постоење на колективна меѓународна одговорност за заштита, применлива од Советот за Безбедност одобрувајќи воена интервенција како последна опција во случај на геноцид и друг вид на масовни убиства, етничко чистење или тешко кршење на меѓународното хуманитарно право, за кои суверените држави докажале дека не се способни или немаат воља да ги спречат.²⁵

Концептот на Одговорноста да се заштити, понатаму беше потврден и од страна на ОН со неговото вклучување во извештајот на Кофи Анан до Генералното Собрание на ОН, и на Светскиот Самит во септември 2005 година

²⁴ International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect* 13, 2001, достапно на <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, пристапено на 12.10.2011.

²⁵ Chair of the High-Level Panel of Threats, Challenges & Change, *Transmittal Letter 2004 from the Chair of the High-Level Panel of Threats, Challenges & Change*, пар. 203, UN Document. A/59/565, достапно на <http://www.un.org/secureworld/report.pdf>, пристапено на 12.10.2011.

од страна на Генералното Собрание на ОН, со што се стекна со широка меѓународна прифатеност.²⁶ Меѓутоа, спротивно на широката прифатливост, сепак меѓународната заедница не успеа да најде легална основа за концептот.

2.4 Развојот на хуманитарната интервенција по завршувањето на Студената војна

Хуманитарната интервенција може да има повеќе облици, во кои клучно место заземаат вооружените сили кои асистираат при доставување на хуманитарна помош, при заштита на операции за спроведување на хуманитарната помош, при заштитата и одбраната на жртвите на насилствата, и при преземање на соодветни борбени дејства за сузбивање и пораз на сторителите на насилствата.²⁷

Исто така, ефикасната хуманитарна интервенција содржи нешто повеќе од самото распоредување на мировните сили. Праксата потврдила дека мировните мисии често не се обезбедени со соодветен и доволен персонал или материјални ресурси, или пак биле ограничени од недефинираниот и тесен мандат. Слично на тоа, распоредувањето на мировните сили по извршување на злосторствата не претставува вистинска хуманитарна интервенција, туку намената на хуманитарната интервенција е да вметне меѓународни воени сили во конфликтот со цел да го спречи конфликтот или да обезбеди заштита на населението. А за да бидат ефикасни, мисиите морат да бидат обезбедени со ресурси и мандат потребни за исполнување на наведената цел.

Во меѓународните односи за време на Студената војна речиси и да не било возможно да се преземе воена интервенција чија цел би била спречување на хуманитарна катастрофа, а истата да не биде перцепирана како средство за остварување на одредени геополитички цели и интереси. Намерата за таквото делување сигурно би била блокирана преку правото на Вето во Советот за

²⁶ Report of the Secretary General, *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*, UN Document, A/59/2005, пар. 4 и 22. достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf?OpenElement>, пристапено на 07.10.2011.

²⁷ Taylor B. Seybolt, *Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure*, Oxford University Press, New York, 2007, стр. 39.

безбедност, а потоа доколку интервенцијата би се реализирала би настанала состојба на затегнати односи помеѓу велесилите.

Сепак, започнувајќи од 1990 година, факт е дека дојде до значително зголемување на бројот на хуманитарните интервенции, но и до значително зголемување на потребите од хуманитарната интервенција. Во тој временски период беа реализирани најмалку седумнаесет хуманитарни интервенции вклучувајќи ги и оние во Ирак, Источен Тимор, Босна и Херцеговина, Сомалија, Руанда и Косово.²⁸ Некои од нив имаа ефект во запирањето или спречувањето на криминалните дела против човештвото и геноцид, додека поголемиот број, за жал го немаа тој ефект.

Покрај конфликтите во кои меѓународната заедница распореди вооружени сили во обид за запирање на конфликтите или за намалување на последиците од истите, имаше и такви конфликти на кои очајнички им беа потребни исти или слични интервенции од страна на меѓународната заедница кои за жал не се остварија. Конфликтите во Демократска Република Конго, Грузија, Молдавија, Чеченија и Уганда се пример за таквите конфликти.

Во продолжение а оваа точка ќе разгледаме неколку воени интервенции кои во текот на деведесетите години на 20 век, со или без овлстување на Советот за Безбедност на ОН, беа преземени од хуманитарни причини.

2.4.1 Ирак

Моменталната состојба во Ирак укажува на фактот дека конечното решение на проблемот кој ќе донесе мир и ќе создаде услови за општествен и политички развој на земјата, сеуште е далеку. Како и да е, одворот на меѓународната заедница на теророт кој Садам Хусеин го спроведуваеше врз Курдите и Шиитите и кој резултираше со поразот на Ирак во Војната во Заливот, беше најзначајниот настан во воспоставувањето на моделот за колективна хуманитарна интервенција. Додека самата Војна во Залвот беше

²⁸ Исто. стр. 28

колективно легитимирана како “одвраќање на агресорот“, воспоставувањето на сигурни зони за Курдите во северниот и за Шиитите во јужниот дел од Ирак, претставуваше ризик за тргување со суверенитетот на земјата и загубата на поддршката од сојузниците од Средниот исток.²⁹ Од меѓународно-правен аспект, оваа интервенција спроведена со мандат на Советот за Безбедност даде ефективно образложение за тоа што содржи една оправдана интервенција врз основа на членот 39 од Повелбата на ОН.³⁰ И покрај тоа што во наведената резолуција јасно не се наведува овластувањето за употреба на сила, терминот “со сите можни средства“ беше искористен како еден вид на латентно овластување. Слична беше и ситуацијата со Резолуцијата 678, кога истиот начин беше искористен како легална основа за употреба на сила во операцијата “Пустинска Бура (Operation Dezert Storm).“³¹

Овие овластувања од Советот за Безбедност и наметнувањето на “зони на забранети летови“ во Ирак, од страна на САД и Велика Британија како нивна последица, испратија силна порака која се однесува на интерпретацијата на Повелбата на ОН. Балансот помеѓу нормите на сувереноста и немешањето во внатрешните работи од една страна, и нормите на меѓународните човекови права, мир и безбедност на друга страна, изгледаше дека е наклонет и дека тежнее кон вторите норми. И покрај тоа што исходот од Заливската Војна не беше соодветно анализиран и проценет од аспект на пост-воените хуманитарни напори, туку од неуспехот на сојузниците за целосно одстранување на Садам Хусеин од власт, сепак со мерките кои ги презеде, Советот за Безбедност воспостави соодветни правни и нормативни модели во име на хуманитарната интервенција. Така Резолуциите 678 и 688 обезбедија поопширно дефинирање

²⁹ Mayall James, *The Concept of Humanitarian Intervention Revisited*, во изданието на Albrecht Schnabel and Ramesh Thakur, *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship*, достапно на http://archive.unu.edu/p&g/kosovo_full.htm#20, пристапено на 17.10.2011.

³⁰ Поопширно во Резолуција на Советот за Безбедност на ОН бр. 688, достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement>, пристапено на 17.10.2011.

³¹ Groom A.J.R., Taylor Paul, *The United Nations System and the Kosovo Crisis*, во изданието на Albrecht Schnabel and Ramesh Thakur, *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship*, достапно на http://archive.unu.edu/p&g/kosovo_full.htm#20, пристапено на 17.10.2011.

на легитимната интервенција отколку обвинението на Ирак за повреда на суверенитетот. Освен тоа, нормативната вредност на реториката на Претседателот на САД Џорџ Буш за “новиот светски поредок“, која ги осудува агресорите и прекршителите на човековите права, зезеде силен замав како еден од најмаркантните слогани во периодот по Студената Војна.³²

И покрај тоа што целите на воздушните напади беа воените бази на ирачката армија и енергетските инсталации во комбинација со наметнатите санкции, на крај истите резултираа со околу 3000 цивилни жртви. Според голем број аналитичари, токму наметнатите санкции чија цел била да извршат притисок врз Ирачката влада да се откаже од оружјето за масовно уништување (ОМУ) и да го подобри односот спрема малцинствата, претставуваат најконтоверзниот дел од целокупната акција. Не постигнувајќи ја целта, санкциите најтешко го погодиле сиромашното цивилно население, додека нивниот ефект врз владата бил незабележлив.

Карактеристично за хуманитарната интервенција во Ирак во 1991 и во 2003 година е тоа што по ослободувањето на Кувајт, односно по соборувањето на режимот на Садам Хусеин, се појавиле нови проблеми кои се заканувале со нови хуманитарни катастрофи. Имено, околу 2 милиони Курди кои постојано биле изложени на репресалии од режимот на Садам Хусеин биле протерани во Турција. Како резултат на тоа дојде до тензии и судири помеѓу официјалните Турски власти и протераните Курди кои во југоисточниот дел на Турција започнаа да ја прокламираат идејата за создавање на независна Курдска држава.

Во споредба со првата интервенција, моменталната состојба во Ирак е слична или полоша. Најголемиот дел од Курдите кои за време на првата интервенција беа протерани во Турција, денес се на територијата на Ирак во независниот регион Курдистан, кој има широка автономија во состав на сеуште нестабилната држава Ирак. По повлекувањето на Коалициските Сили,

³² Fromkin David, *Kosovo Crossing: American Ideals Meet Reality on the Balkan Battlefields*, The Free Press, New York, 1999, стр. 75

состојбата во Ирак повторно ескалираше и резултираше во бројни терористички напади и обновување на повеќе бунтовнички движења кои ја водат земјата во неизбежна граѓанска војна.

Денес, кога и двете хуманитарни интервенции во Ирак се дел од историјата, сеуште преовладуваат дискусиите за нивната легалност, оправданост и нивниот успех-неуспех. Во тој поглед меѓународната заедница е длабоко поделена. За разлика од Кина и Русија кои ја блокираа работата на Советот за Безбедност, современите земји безусловно ја поддржаа интервенцијата во Ирак. На крај тоа го направија и ОН, според кои преземените акции биле во согласност со Резолуциите на Советот за Безбедност и Повелбата на ОН. Земајќи ја во предвид досегашната анализа на хуманитарните интервенции во Ирак, може да се констатира дека истите беа преземени без одобрение на ОН, не ја постигнаа поставената цел и создадоа можност за предизвикување нови хуманитарни катастрофи за Ирачкиот народ и загрозување на регионалната безбедност.

2.4.2 Сомалија

Без оглед на фактот дека правните и нормативните модели веќе беа воспоставени, неизбежен е заклучокот дека во Сомалиската хуманитарна криза, идеалите на современите држави сигурно беа ставени на проба. Во 1991 година, кога Сомалија беше погодена од долготрајна суша и глад, воениот диктатор Мохамед Саид Баре побегна од земјата оставајќи ја како предмет на насилство, анархија и граѓанска војна помеѓу десетина завојувани племиња. ОН реагираа со испраќање на хуманитарна помош која имаше минимален успех. Пред да стигнат до гладните 1,5 милион луѓе, завојуваните страни ги пресретнаа, запреа и ограбија конвоите со помош во храна и лекови кои беа организирани од страна на припадниците на ОН. Кон крајот на 1992 година, за време на последните денови од мандатот на претседателот Џорџ Буш, САД

еднострано испратија вооружени сили за обезбедување на персоналот на ОН. Овој несебичен потег беше оправдан како акт на “зедничка хуманост”.³³

И покрај тоа што Сомалиските воени водачи угнетуваа голем дел од локалната популација, беше многу тешко конкретно да се покажат кршењата на човековите права, бидејќи не беше јасно кој од воените лидери поседуваше политичка хегемонија или одговорност за злоупотреби во било кое време. Во исто време (исто како и случајот со Ирак) страните кои интервенираа, од ОН беа овластени да употребат сила за да ги постигнат хуманитарните цели согласно мандатот од Глава VII (закани/кршење на мирот, акт на агресија), што всушност ја утврди идејата дека на хуманитарните/мировните интервенции не им е потребна согласност од државата која е нивна цел.³⁴

Кога воените сили на САД и ОН се повлекоа од Сомалија во март 1994, тоа беше направено на невкусен начин што јавното мислење за интервенцијата во САД драстично опадна, особено по емитувањето на телевизиските извештаи во кои беа прикажани неколку убиени американски војници кои потоа беа влечени по улиците во Могадишу.³⁵ Без разлика на тоа што неуспесите на интервенцијата во Сомалија беа повеќе политички отколку хуманитарни, нејасните цели на ОН и САД и нецелисходното извршување на целите, ја обележаа операцијата како неуспешна, особено кога САД се видоа себе си длабоко вовлечени во конфликтот и во преземање на улоги надвор од хуманитарната помош. Сепак, одлуката на ОН да одобри употреба на сила во отсуство на насилство според Член 2 (4) од Повелбата (агресија против друга држава), беше правно значајна по тоа што повторно ја прошири дефиницијата за оправдана интервенција. На нормативно ниво, тоа ја демонстрираше подготвеноста на Советот за Безбедност да одобри употреба на сила во

³³ Исто, стр. 77

³⁴ Резолуција на Советот за Безбедност на ОН бр. 767, 775 и 794, достапно на <http://www.un.org/documents/scres.htm>, пристапено на 17.10.2011.

³⁵ Fromkin David, *Kosovo Crossing: American Ideals Meet Reality on the Balkan Battlefields*, The Free Press, New York, 1999, стр. 196.

чисто хуманитарна операција што не беше лесно да се окарактеризира како закана за меѓународниот мир и безбедност.³⁶

Според одредени мислења, се издвојуваат два специфични моменти кои и даваат посебни карактеристики на хуманитарната интервенција во Сомалија. Првиот е одобрувањето на Претседателот на САД, Џорџ Буш за испраќање на 28000 војници за потребите на хуманитарната интервенција, а вториот е позитивното гласање за Резолуцијата од страна на Кина и нагласувањето на потребата од заедничко делување. Според Генералниот Секретар Бутрос Гали, *“За прв пат дејствувајќи поради хуманитарни причини, Советот за Безбедност направил преседан во историјата на ОН”*.³⁷

Несомнено е дека интервенциите во Ирак и Сомалија генерираа многу контроверзии во однос на нивниот краен успех, особено ако се суди од политичка перспектива. Сепак, колективниот легитимитет на овие операции преку Советот за Безбедност сугерираше промена во подготвеноста на меѓународната заедница да ја жртвува државната сувереност и да бара полиберални хуманитарни грижи, на тој начин подготвувајќи ја сцената за идните хуманитарни активности.

2.4.3 Босна и Херцеговина

Најголемиот предизвик на меѓународната заедница по завршувањето на Студената Војна беше кризата во поранешната СФРЈ. Особено, употребата на сила и воспоставувањето на “безбедносни зони” во околината на Сараево и останатите населени места во отцепената република Босна и Херцеговина, го стимулираа најголем предизвик за територијалните норми од поредокот за време на Студената Војна.

³⁶ Alexander W. Klinton, *NATO's Intervention in Kosovo: The Legal Case for Violating Yugoslavia's National Sovereignty in the Absence of Security Council Approval*, Houston Journal of International Law, 2000, стр. 411, достапно на <http://www.thefreelibrary.com/NATO%27S+intervention+in+Kosovo%3A+the+legal+case+for+violating...-a062923792>, пристапено на 17.10.2011.

³⁷ Weiss G. Thomas, Hubert Don, *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, стр. 96.

Помеѓу август и септември 1991 година, по претходно спроведените референдуми, Словенија и Хрватска прогласија независност. Независноста резултираше со избивање на вооружени конфликти кои набргу прераснаа во граѓанска војна и сверски повреди на човековите права од сите завојувани страни вклучувајќи ја и озлогласената и насилна опсада на Сараево во април 1992 година од страна на босанските срби. Од причина што до средината на септември 1991 година под водство на Европската заедница не беше договорен прекин на огнот, Австрија, Канада и Унгарија побараа седница на Советот за Безбедност на која беше прифатена Резолуцијата 713 во која се изразува *“загриженост во поглед на развојот на состојбата која би можела да ги загрози меѓународниот мир и безбедност”*.³⁸ Со истата резолуција беше усвоена и мерка (ембарго) за забрана за увоз на оружје. По осамостојувањето на Словенија и Хрватска, самостојност прогласи и Босна и Херцеговина.

До мај 1992 година, ЕУ и ОН формално ја признаа независноста на поранешните републики од СФРЈ, Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Македонија. Веднаш по декларацијата за независност на Босна, во март ескалираа насилствата во мултиетничката република кои беа проследени со тешки инциденти на етничко чистење, најчесто спроведени од страна на босанските србите или муслимани што резултираше со голема бегалска криза. По неуспешниот обид за намалување на интензитетот на ескалирачкото насилството со проширување на мандатот на UNPROFOR и на територијата на Босна и Херцеговина, Советот за Безбедност ја донесе Резолуцијата 770 која ги повика *“државите преку националните или регионалните организации или договори да ги преземат сите неопходни мерки да организираат...доставување на хуманитарна помош за Сараево...и другите делови на Босна”*.³⁹ Откако хуманитарните напори на УНПРОФОР се покажаа како неефективни, оваа резолуција беше сватена како одобрување за употреба

³⁸ United Nations, Security Council Resolution 713, достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement>, пристапено на 17.10.2011

³⁹ United Nations, Security Council Resolution 770, достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/379/66/IMG/N9237966.pdf?OpenElement>, пристапено на 17.10.2011

на сила со цел за безбедно доставување на хуманитарна помош до загрозените граѓани. На крај, согласно Резолуцијата 781, НАТО беше задолжен со одговорноста за спроведување на воспоставените зони на забранети летови над делови од Босна и безбедносните зони во околината на Сараево и другите населени места во Босна.

Преземените мерки од Советот за Безбедност демонстрираа значителен развој на меѓународното право за човекови права, собено откако ОН преземаа мерки врз основа на темелите за легитимна интервенција која претходно беше проширена со интервенциите во Ирак и Сомалија. Ако во Ирак ОН интервенираа во конфликт со единствена цел за промовирање на човековите права, во Босна и Херцеговина отидоа толку далеку што ја овластија воената улога на НАТО во конфликтот. Тоа беше прв случај во историјата ОН да овластат *“регионална воена организација да интервенира во конфликт за хуманитарни цели”*.⁴⁰

Сепак во следните речиси две години, НАТО апстинираше од преземање на воени мисии надвор од заштитата на хуманитарните активности на УНПРОФОР и ОБСЕ. Згора на тоа, според Стенли Хофман, УНПРОФОР воопшто не пратставувал мировна сила бидејќи во Босна сеуште не бил воспоставен прекинот на огнот, а ниту на УНПРОФОР му било дозволено да употребува сила за да ги заштити жртвите на српските напади. Употребата на сила беше дозволена не за заштита на жртвите од нападите на србите, туку за заштита на УНПРОФОР во случај на напад.⁴¹ Всушност целата операција била растргната помеѓу фактот дека од една страна беа србите-одговорни за најголемиот дел од злосторствата за време на конфликтот, а од друга страна Советот за Безбедност-кој беше неодлучен да преземе преостри мерки против србите, на тој начин надевајќи се дека нема да ги расипе надежите за постигнување договор.

⁴⁰ Alexander W. Klinton, *NATO's Intervention in Kosovo: The Legal Case for Violating Yugoslavia's National Sovereignty in the Absence of Security Council Approval*, Houston Journal of International Law, 2000, стр. 411.

⁴¹ Hoffmann Stanley, *The Ethics and Politics of Humanitarian Intervention*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana, 1996, стр. 46.

По преземањето на посериозни напади од страна на НАТО против силите на србите во околината на Горажде, официјалните претставници на србите ги предупредија лидерите на НАТО со противнапад кон силите на УНПРОФОР кој резултираше со заробување на околу 200 нивни припадници. Ескалацијата на борбените дејства и етничкото чистење кулминираа во јули 1995 со инвазијата на српската армија на безбедносната зона Сребреница воспоставена од страна на ОН. По преземањето на градот се случи најголемиот масакар во Европа по завршувањето на Втората Светска Војна кој од страна на србите беше извршен врз илјадници босански муслимани.

Како резултат на зголемениот интензитет на етничкото чистење, започнувајќи од август 1995 година, НАТО започна интензивна воздушна кампања против српски цели во Босна и делови од Хрватска. Операцијата “Заеднички Напор” (Operation Joint Endeavor),⁴² реализирана во исто време со хрватската копнена офанзива “Бура” (Oluja) и претходеа на конечното разрешувања на воените дејства и потпишувањето на Дејтонскиот мировен договор. Со него беше одредено дека заинтересираните страни го повикуваат Советот за Безбедност да усвои резолуција со која ќе се одреди распоредување на сили за спроведување на договорот и обезбедување на мирот.⁴³ Донесувајќи ја Резолуцијата 1031, Советот за Безбедност ги постави темелите на мировната мисија IFOR. Една година покасно беше усвоена и резолуцијата 1088 со која Советот за Безбедност се одлучи за основање на наследник на IFOR, односно беше втемелена мисијата SFOR.

Слично на интервенциите во Ирак и Сомалија, и хуманитарната интервенција во Босна даде свој допринос во проширувањето на она што се смета за легитимна интервенција под Глава VII од Повелбата на ОН. Во случајот карактеристично е тоа што воената интервенција врз основа на Глава

⁴² Global Security, Operation Joint Endeavor, достапно на http://www.globalsecurity.org/military/ops/joint_endeavor.htm, пристапено на 18.10.2011.

⁴³ Weiss G. Thomas, Hubert Don, *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, стр. 93.

VII од Повелбата на ОН следеше откако се случија најголемите злосторства во конфликтот во поранешна СФРЈ. Наместо да ја поддржи владата на Босна, ОН наметна санкции за увоз на оружје, момент кој ја зголеми нејзината инфериорност во однос на босанските срби кои беа поддржани од Србија и опремени со тешко вооружување од поранешната ЈНА.

Од глобална перспектива интервенциите во Ирак, Сомалија и Босна, во поглед на човековите права, ефикасно и доследно се окарактеризирани како закана за меѓународниот мир и безбедност. Од друга страна пак овие интервенции веројатно не се во склад со нормите за “Вествалската државна сувереност“, посебно ако се земе во предвид фактот дека Советот за Безбедност направи премногу либерални толкувања на членовите 39 и 51 од Повелбата на ОН за да ја оправда интервенцијата “нарушување на суверенитетот“ врз основа на хуманитарни причини.

2.4.4 Руанда

Напнатите односи помеѓу двете етнички групи, малцинската Тутси која сочинува околу 15 % од вкупното население и мнозинската Хуту, датираат од самиот почеток на стекнување на независноста на Руанда и во досегашниот период беа пропратени со низа етнички насилства кои во периодот од 1963-1973 година резултираа со смртта на повеќе од 20000 Тутси.

Интензитетот на етничкото чистење во Руанда, рапидно се зголеми на 06.04.1994 година кога во околината на Бенгази беше нападат и соборен авионот во кој се превезуваа претседателот Жувенал Хабјаримана (Juvenal Habyarimana) и неколку високи државни функционери.⁴⁴ Покрај Хабјаримана, во нападот загина и претседателот на Бурунди, Циприен Нтарјамира (Cyprien Ntaryamira). Истиот ден започнала егзекуцијата на водечките опозициски политичари на Тутсите. Воедно, на одредите на смртта од Воената служба за разузнавање им била доставена листа за егзекуција на противниците на

⁴⁴ J. L. Holzgrefe, Robert O. Keohane, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, 2003, стр. 15-16.

владиниот режим, врз основа на која била спроведена операција од куќа до куќа во која било наредено погубување на “секој новинар, правник, професор, доктор, учител, активист за човекови права, свештеник и студент.”⁴⁵ По членовите на интелегенцијата на Тутсите, наоружаните банди предводени од “interahamwe”⁴⁶ и “impuzamugambi”⁴⁷, започнале со ликвидациите според листата, но набргу преминале во масовен масакар негубејќи време за легитимирање, притоа потпирајќи се единствено на препознавање на физичките стереотипи за Тутсите.

Во моментот на отпочнување на геноцидот, во Руанда биле стационирани околу 2500 припадници на ОН како дел од мисијата UNAMIR.⁴⁸ Од страна на Генералниот секретар биле понудени две опции за решавање на кризата. Првата била испраќање на значително засилување на постоечкиот персонал заради присилување на завојуваните страни да се согласат на преговори, додека втората била намалување на бројот на персоналот на околу 270 луѓе, кој би се обиделе да договорат прекин на огнот. И покрај фактот што над педесет земји членки на ОН се понудиле да испрата свои вооружени сили во Руанда, сепак недостасувала потребната политичка волја, посебно на современите држави. Оваа особено се однесувало на САД, чиј претседател Клинтон, врз основа на негативните искуства во Сомалија и негативното јавно мислење, најавил дека САД веројатно нема да учествуваат во евентуална воена операција, по што следувале низа исти мислења и од страна на други земји кои ја подржувале политиката на САД.

Додека меѓународната заедница се трудеше да најде политички консензус за запирање на еден од најкрвавите масакри во историјата на човештвото, геноцидот во Руанда стануваше се поинтензивен, а некои медиуми го нарекуваа “гнасен”. Како резултат на тоа, Генералниот секретар побара Советот за Безбедност да ја преиспита својата позиција и да преземе

⁴⁵ Исто.

⁴⁶ Подмладок на владејачката партија на племето Хуту (во превод: тие што се на иста истрапа).

⁴⁷ Паравоени организации обучени од страна на војската на племето Хуту (во превод: истомисленици).

⁴⁸ *United Nations Assistance Mission in Rwanda*.

“акција за воспоставување на ред и мир со употреба на сила“.⁴⁹ Така на 17.05.1994 година, од страна на Советот за Безбедност беше донесена Резолуцијата 918 со која се наметна ембарго за увоз на оружје и беше дозволено проширување на мисијата, а за неполн месец, во Резолуцијата 925 за прв пат е спомнато дека со “најголема загриженост се примаат извештаите кои говорат за геноцид во Руанда“.⁵⁰ Согласно Резолуцијата 794, со која САД добија водечка улога во организацијата и спроведувањето на мисијата во Сомалија, од страна на Франција беше побарано слично овластување за воспоставување на редот и мирот во Руанда со употреба на “сите потребни средства“, што беше добиено со Резолуцијата 929, во која меѓу другото состојбата во Руанда беше оценета како “единствен случај кој бара итен одговор на меѓународната заедница“.⁵¹

Епилогот од конфликтот во Руанда, кој ќе биде запаметен во историјата на ОН по една од најнеуспешните мисии, беше околу еден милион жртви, три милиони внатрешно раселени лица и два милиони жители пребегани во соседен Заир.

За разлика од претходно наведените мисии кои на соодветен начин придонесоа за проширување на поставениот концепт за легитимна интервенција под Глава VII од Повелбата на ОН, во случајот со Руанда, современите држави (особено САД и Франција) едноставно “ги затворија очите“ пред една од најголемите хуманитарни катастрофи во историјата на човештвото. Всушност тоа претставува најмаркантната карактеристика која ја одбележа хуманитарната катастрофа и неуспехот на мисијата на ОН во Руанда. Како резултат на тоа неизбежна е констатацијата дека современите држави имаат двојни аршини за концептот на хуманитарната интервенција, особено

⁴⁹ Weiss G. Thomas, Hubert Don, *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, стр. 98.

⁵⁰ United Nations, Security Council Resolution 925, достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement>, пристапено на 17.10.2011

⁵¹ United Nations, *Security Council Resolution 929*, достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement>, пристапено на 18.10.2011

кога нивниот интерес во региони како Руанда не претставува приоритет во остварувањето на националните интереси.

2.4.5 Косово

Историската поврзаност на Србија со Косово, која произлегува од митот на Косовската битка од 1389 година, беше особено искористена од страна на Слободан Милошевиќ во насока на разгорување на национализмот во Косово кој доведе до повреда и кршења на основните човекови права. И покрај тоа што кршењето на човековите права на Косово беа воочливи за цело време на владеење на Милошевиќ, сепак меѓународната јавност не реагираше соодветено, најверојатно поради “преголемата зафатеност“ со останатите проблеми кои го погодуваа Балканот.

Со ескалацијата на состојбата во Косово, на 31.03.1998 година, Советот за Безбедност ја донесе Резолуцијата 1160 со која е осудена прекумерната употреба на сила, како од страна на српската полиција така и од страна на Ослободителната Војска на Косово-ОВК. Покрај ембаргото за увоз на оружје, со наведената резолуција беше изразена поддршка во настојувањата за изнаоѓање решение врз основа на територијалниот интегритет на СР Југославија и проширена автономија на албанското население во Косово. На 23 Септември, со Резолуцијата 1199, Советот за Безбедност оцени дека натамошните тензии можат да имаат последици по регионалниот мир и безбедност поради што е потребно да се договори прекин на конфликтот и да се поправи хуманитарната состојба. За таа цел од режимот на Милошевиќ беше побарано безбедно враќање на раселените лица и пристап на меѓународните хуманитарни организации до цивилното население.⁵²

Користејќи ја истата тактика од Босна, истовремено преговарање и продолжување на насилствата на терен, српските безбедносни сили ги продолжија воените активности кои резултираа со неколку масакри кои само

⁵² United Nations, *Security Council Resolution 1199*, достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement>, пристапено на 17.10.2011

го зајакнаа единството меѓу западните сојузници кое владееше во однос на прашањето за преземање на воздушни напади. Со оглед на веројатната употреба на Вето од страна на Русија во рамките на Советот за Безбедност, НАТО беше приморан да бара алтернативен пат и притоа да го заобиколи Советот за Безбедност. Тоа беше потенцирано и од страна на Генералниот Секретар на НАТО, Хавиер Солана кој изјави дека можноста за преземање на воздушни напади сериозно се разгледува и дека *“сојузниците веруваат дека моменталната состојба и кризата во Косово опишани во Резолуцијата 1199 постојат легални основи за закана или за употреба на сила”*.⁵³

Сепак спротивставените страни во февруари 1999 во Рамбује, се сретнаа на преговарачка маса. Преговорите беа неуспешни бидејќи СРЈ одби да ја потпише спогодбата за слободно движење на силите на НАТО и можноста за одржување на референдум во Косово. По пропаѓањето на сите дипломатски напори, на 24.03.1999 година, без дозвола на Советот за Безбедност, НАТО презеде воена интервенција бомбардирајќи стратегиски цели во делови од Косово и Србија, и тоа како одговор на одбивањето на Милошевиќ да го прифати мировниот предлог и прекинот на насилствата во Косово. Во првите неколку денови, бројот на раселените лица се зголеми на околу 800000 од кои најголемиот дел пребегнаа во Македонија и Албанија.

Како резултат на прецизните воздушни напади и заканите со копнена воена интервенција, властите во Белград побараа прекин на огнот и се согласија со барањата наведени во Резолуциите 1199 и 1203. Покрај повлекувањето на Српските вооружени сили од Косово и разоружувањето на ОВК, во договорот кој беше потпишан на 09.06.1999 година беше вклучено и воспоставување на привремена администрација на ОН во Косово (UNMIK) и мировни сили под покровителство на НАТО (KFOR) со цел за воспоставување на безбедноста.

⁵³ Weiss G. Thomas, Hubert Don, *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, стр. 110.

И покрај тоа што интервенцијата на Косово за одредени истражувачи претставува, легитимна, но не и легална, целите на НАТО и САД беа сосема јасни: да се спречи Милошевиќ во реализирање на натамошните злосторства против жителите на Косово со уништување на способноста на српските вооружени сили за преземање на такви злосторства. Од меѓународен аспект, одлуката на НАТО да делува самостојно во спречување на хуманитарни катастрофи без одобрение од Советот за Безбедност, може да биде оправдана врз основа на интервенциите во Ирак, Сомалија и Босна, но и врз основа на примерите од други конфликти каде ОН не преземаа соодветни мерки (на пример Руанда).

Врз основа на фактите поврзани со хуманитарната интервенција во Косово може да се констатира дека истата претставува првата хуманитарна интервенција која е преземена од страна на НАТО без претходно одобрување на Советот за Безбедност на ОН. Како резултат на тоа од страна на НАТО беше претставен моделот на идните хуманитарни интервенции. Според “Косовскиот модел” човековите права се исто толку важни како и суверенитетот на државата, а режимот кој ги прекршува човековите права на своите граѓани, повеќе не може да се заштити користејќи го правото на сувереност.

Анализирајќи и споредувајќи ги карактеристиките и исходите од хуманитарните интервенции по завршувањето на студената војна, можат да се потенцираат следните заклучоци:

- Значителен дел од хуманитарните интервенции не го постигнаа посакуваниот ефект во контекст на спасувањето на човечките животи. Најпрво и најважно, сеуште не е јасно дали хуманитарната интервенција беше ефикасна во заштитата на човековата безбедност. Од вкупно 17 хуманитарни интервенции кои биле анализирани од страна на Тејлор Сејболт, половина и повеќе биле констатирани како неуспешни во спасувањето на човечки животи. Хуманитарните интервенции кои биле реализирани од ОН генерално биле неуспешни или постигнале

минимален успех, додека оние кои биле преземени од страна на воени сојузи (НАТО) или коалиции имале далеку поголем успех.

- Хуманитарните интервенции придонесоа за враќање на политиката на голема моќ карактеристична за времето на Студената војна. Една од причините за зголемениот број на хуманитарни интервенции во последната деценија на 20 век беа преокупираноста на Кина со економските реформи и состојбата на политички и економски колапс во кој се наоѓаше Русија по распадот на Советскиот Сојуз. Сепак со брзиот економски раст и ревитализацијата на Русија и Кина истите ја демонстрираа својата моќ преку употребата на правото на вето за преземање на хуманитарни интервенции во Бурма и Судан.
- Дел од хуманитарните интервенции беа спроведени како превентивна мерка во функција на заштита на националната безбедност. И покрај тоа што превенцијата не исто што и хуманитарната интервенција, нејзиното воздигнување од страна на САД и други држави, веројатно дополнително ќе го намали натамошното повикување на доктрината на хуманитарната интервенција. Покрај интервенциите на Танзанија во Уганда и упадот на Етиопија во Сомалија, меѓу најважните хуманитарни интервенции кои биле преземени врз основа на заштитата на националната безбедност се воените интервенции во Авганистан и Ирак.

2.5 Хуманитарната интервенција и војната против тероризмот

Во досегашното излагање беа наведени неколку историски примери кои имаа значително влијание на проширувањето концептот за легитимна интервенција под Глава VII од Повелбата на ОН и развојот на хуманитарната интервенција по завршувањето на Студентата Војна. Покрај елаборираните примери, уште еден настан од поновата историја ќе има значително влијание на перспективите на хуманитарната интервенција. Во тој контекст неизбежно е да се постават неколку прашања како: “Кои беа ефектите од терористичките

напади од 11.09.2001 година врз хуманитарната интервенција?"; "Дали војната против тероризмот ја намали веројатноста од употреба на вооружените сили на современите држави за заштита на животите на луѓето ширум светот?"; и "Дали постои опасност Американската администрација да се врати на нејзината стратегија од времето на Студената Војна давајќи им приоритет на стратегиските придобивки во однос на човековите права?" Во однос на овие прашања се разликуваат две значајни гледишта.⁵⁴

Првото гледиште е скептично и според него од почетокот на "војната против тероризмот", во внатрешната и надворешната политика, САД ги поставиле своите стратегиски интереси пред грижте за хуманитарните права. Според оваа гледиште, ако во 1990-те години имало потешкотии да се обезбеди учество на современите држави во хуманитарни интервенции, по нападите од 11.09.2001 година тоа стана речиси невозможно. Од 2001 година, придонесот на современите демократии во мировните мисии значително опаднал. За приврзаниците на оваа гледиште најголемата опасност доаѓа од стравот дека САД и нивните сојузници всушност го девалвираат консензусот за хуманитарна интервенција за сметка на злоупотребата на хуманитарните принципи при оправдувањето за употреба на сила од нивна страна.⁵⁵

За разлика од првото гледиште, второто е повеќе оптимистичко и истото доаѓа од суштинското верување дека современите држави би интервенирале со употреба на воена сила во хуманитарни случаи, единствено доколку е загрозувана нивната безбедност. Според приврзаниците на оваа гледиште, случајот со Авганистан ја покажува веројатноста од постоење на критична поврзаност помеѓу пропаднатите држави и тероризмот. Затоа, тие предвидуваат дека војната против тероризмот би можела да ги обезбеди неопходните стратегиски интереси за отпочнување на интервенција,

⁵⁴ Wheeler Nicholas, Bellamy Alex, *Humanitarian Intervention in World Politics*, во изданието на John Baylis, Steve Smith, *The Globalization of World Politics: an Introduction to International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2008, стр. 15, достапно на <http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1925/Wheeler%2c%20Bellamy.pdf?sequence=1>, пристапено на 28.10.2011.

⁵⁵ Исто, стр. 16.

која истовремено врз основа на човековите права и националната безбедност би била од одбранбен карактер.⁵⁶ И покрај тоа што искуството од Авганистан би можело да се третира како подршка на оптимистичкото гледиште, сепак според последните искуства поврзани со Ирак произлегува дека војната против тероризмот не е единствениот чинител кој го скрши и онака слабиот консензус за хуманитарната интервенција, туку дека и проблемот со политичката воља продолжува да ја оптеретува ефективната хуманитарна интервенција како што беше случајот со Руанда. Всушност случајот со Ирак укажува на тоа дека посветеноста на војната против тероризмот е поголема отколку посветеноста на интервенција за спас на некои странци во стратегиски неважни региони.

2.6 Идните перспективи на хуманитарните интервенции

Без разлика на големиот број на хуманитарни интервенции во периодот од 1991 година, потребата од натамошни хуманитарни интервенции не е исчезната, и како што стојат работите на меѓународната сцена, нема да исчезне во догледна иднина. Во последните години од првата деценија на 21 век, актуелни се неколку конфликти кои наложуваат меѓународна интервенција заради бруталноста и кршењето на меѓународното право.

На пример, во Суданскиот регион Дарфур, владата и од неа поддржаните милитантни структури извршија организиран и документиран геноцид врз цивилното население во Дарфур. За време на четири годишниот геноцид проценката е дека околу 200000 луѓе биле убиени, додека повеќе од 2 милиони биле раселени во или надвор од границите на Судан.⁵⁷ За време на геноцидот, предупредувајќи ја Суданската влада, меѓународната заедница стоеше настрана и не успеа да преземе одлучна интервенција за запирање на страдањето на цивилното население во Дарфур. Слична беше и позицијата на САД кои и покрај тоа што зазедоа јасен став во врска со геноцидот, не

⁵⁶ Chesterman Simon, *Humanitarian Intervention in Afghanistan*, во изданието на Welsh M. Jennifer, *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, New York, 2004, стр.164.

⁵⁷ Поопширно на http://www.genocideintervention.net/area_of_concern/sudan, пристапено на 23.10.2011.

преземаа мерки својствени на нивната надворешна политика. Ограничените можности на мировниците од Африканската Унија и бавното распоредување на малубројниот персонал на ОН, не ги исполни основите за одлучна хуманитарна интервенција.

Во истиот период, слично на примерот со Дарфур, постоела потреба од хуманитарни интервенции во Шри Ланка и Бурма. Конечно, голем број на аналитичари проценуваат дека доколку дојде до интензивирање на насилството во Ирак и евентуално избивање на граѓанска војна, постои веројатност дека САД би ги повлекле вооружените сили во неколку главни бази и би чекале завршување на конфликтот. Доколку се случи тоа, несомнено е дека би имало потреба од хуманитарна интервенција за да се запре граѓанската војна, но според моменталната позиција на американската надворешна политика, повторното распоредување на воените сили на теренот е сосема неизвесно.

Покрај недостигот од легална основа за хуманитарната интервенција, постојат и други фактори кои ја намалуваат веројатноста од преземање на хуманитарна воена интервенција во блиска иднина. Пример за такви фактори се зголемувањето на тензиите помеѓу вооружените сили и хуманитарните организации во конфликтните зони, фактот дека за ефективната хуманитарна интервенција потребни се значителни воени ресурси кои само неколку држави во светот ги поседуваат, и реалноста дека државите кои преземаат хуманитарни интервенции во вистинска смисла на зборот, тоа го прават само ако имаат политички интерес да заштитиуваат странски државјани за сметка на животите на нивните војници.

* * *

Од досега извршената анализа на конкретните примери, може да се констатира дека насилствата, нивото на бруталност и постојаното кршење на Меѓународното право се прилично исти или пак поголеми за разлика од поранешните примери за реализираните хуманитарни интервенции. Притоа не

може а да не се нагласи и фактот дека во последните години, интересот за интервенција од страна на современите држави е значително ограничен. Причината може да се побара во неможноста или неспособноста на меѓународната заедница до ден денес да изнајде адекватна легална рамка за оправдување на интервенцијата, како и во големиот број на геополитички фактори кои заедно ја ограничуваат способноста на меѓународната заедница за заедничка согласност за преземање навремени хуманитарни интервенции во иднина.

Анализирајќи ги наведените заклучоци кои произлегоа од анализата на првата точка од оваа истражување, слободно може да се контстира дека тие всушност ја потврдуваат поставената хипотеза дека дефинирањето на поимот и легалната рамка за оправдување на хуманитарната интервенција во меѓународните односи зависи од интересите на современите држави.

3. ОДРЕДУВАЊЕ НА ПОИМОТ РАЗУЗНАВАЊЕ ВО ХУМАНИТАРНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ

Поимот разузнавање или разузнавачката дејност не се посебно дефинирани за мировните операции, без разлика дали станува збор за хуманитарна операција, операција за наметнување на мирот, демобилизација и разоружување итн. Сепак, формите и методите на разузнавачкото делување во воени операции кои се различни од војна, воопшто не се разликуваат од формите и методите кои се применуваат во класичните-конвенционални вооружени дејства. Единствената разлика се состои во зголемениот број на приоритетни разузнавачки побарувања кои се резултат на комплексниот карактер на средината во која се одвива дадена хуманитарна интервенција.

Во оваа точка ќе бидат анализирани повеќе дефиниции на поимот разузнавање, видовите на разузнавање, разузнавачкиот циклус и дисциплини како и функцијата на разузнавачката подготовка. Особено внимание ќе биде посветено на прашањата дали и како разузнавачката подготовка влијае на успешната реализација на хуманитарните интервенции.

3.1 Дефиниција

Од најопшта гледна точка, разузнавањето може да се дефинира како “собирање и анализа на информации чија основа ја сочинуваат различни податоци”.

Попрецизно, разузнавањето може се дефинира како “продукт или резултат кој произлегува од собирањето, обработката, интеграцијата, анализата, евалуацијата и толкувањето на расположивите информации кои се однесуваат на странски држави или области”.⁵⁸

Покрај претставите за тајни агенти, исто така на разузнавањето се гледа како на техничка активност каде што фотографирањето и комуникациските сателити прибираат информации кои патем се достапни и на

⁵⁸ Котовчевски Митко, Божиновска Слаѓана, *Англиско-Македонски Речник на Разузнавачка Терминологија*, Скопје, Филозофски Факултет, 2007, стр. 90.

друг начин. Без сомневање, оваа гледање е поблиску до реалноста. Меѓутоа, разузнавањето ретко се замислува како група аналитичари на нивните работни места коишто се обидуваат да извлечат некаква смисла од податоците и информациите што им се на располагање. Сепак, во повеќето случаи, разузнавањето се состои токму од ова, а особено кога се работи за стратегиските проценки.⁵⁹

Според Федералното Биро за Истраги на САД (FBI), *разузнавањето претставува анализирана и прочистена информација корисна за донесување на одлуки од страна на државното раководство, особено за одлуки кои се однесуваат на потенцијални закани за националната безбедност.*⁶⁰

Според една од најопштите дефиниции на Американската Централна разузнавачка служба (CIA), *“Разузнавањето е знаење или потребното знаење за светот околу нас-вовед во одлучувањето и делувањето на креаторите на политиката на САД”.*⁶¹

Според Марк Ловентал, постојат неколку начини на кои разузнавањето може да се разгледува, односно дефинира, и тоа:

- Разузнавањето како процес-неопходност од одредени потребни и побарани информации, кои се собрани, анализирани и доставени, односно како начин на кој конкретни видови на тајни дејства се планирани и реализирани.
- Разузнавањето како продукт-продукт од претходно наведените процеси како што се анализата на разузнавачките податоци или самите разузнавачки операции, и

⁵⁹ Квигин Томас, Да се Види Невидливото, Разузнавањето за Националната Безбедност во Несигурно Време, World Science Publishing Co. Pte. Ltd., 2007. стр.47.

⁶⁰ FBI, достапно на <http://www.fbi.gov/about-us/intelligence>, пристапено на 29.02.2012.

⁶¹ Central Intelligence Agency, *A Consumers Guide to Intelligence*, Office of Public Affairs, 1999, стр. Vii.

- Разузнавањето како организација-единици или организации кои планираат и реализираат различни функции.⁶²

Анализирајќи ги наведените дефиниции може да се констатира дека сите ги содржат термините информација или знаење кои се во функција на креаторите на националната политика на самостојните држави. Во денешни услови, кога живееме во технолошки напредно и високо развиено информатичко општество, информацијата се издигна на ниво на најзначаен, најрелевантен и најсигурен извор на податоци. Како резултат на тоа, добро познатата изрека “знаењето е моќ“, днес е највистинита од кога и да било досега.

Во дефинирањето на поимот разузнавање мора да се направи јасна разлика помеѓу разузнавачката дејност и поимот шпионажа. *Шпионажата претставува собирање доверливи податоци за други земји со тајни и недозволените средства и методи, заради остварување на политиката и целите на држава која ја организира таквата дејност, заради заштита на безбедноста на својата земја и нанесување штети на интересите, политиката и безбедноста на другите држави.*⁶³ За разлика од шпионажата, разузнавачката дејност се одвива од посебни служби кои се дел од државниот апарат и чиј начин на делување е утврден со закон. Во тој контекст, според професорот од Институтот за безбедност, одбрана и мир при Филозофскиот Факултет во Скопје, Проф-др Митко Котовчевски, *разузнавачката дејност се врши преку собирање, анализа и проценка на разузнавачките податоци и информации за другите држави, за нивните воени и економски потенцијали, за политичката состојба, за следење на намерите на другите држави, за научните откритија, за посредување помеѓу државите (и тајна дипломатија) и други податоци од витален интерес за успешно функционирање на државата.*⁶⁴

⁶² Lowenthal M. Mark, *Intelligence, From Secret to Policy*, CQ Press, Washington DC 20037, 2006, стр.9.

⁶³ Котовчевски Митко, *Тајни Служби*, Македонска Цивилизација, Скопје, 1999, стр. 30.

⁶⁴ Исто, стр. 57.

3.2 Поделба на разузнавањето

Во Доктринарната публикација на Вооружените сили на САД, “Разузнавачка поддршка на операциите-(Intelligence Support to Operations)“ постојат три нивоа на војување: стратегиско, оперативно и тактичко.⁶⁵ Паралелно со тоа, секое ниво на војување кореспондира со соодветно ниво на разузнавачки операции, односно со стратегиско, оперативно и тактичко ниво на разузнавање.

Стратегиското разузнавање, или Националното стратегиско разузнавање, е наменето за највисокото државно и воено раководство. Разузнавачките продукти од стратегиското разузнавање се користат за поставување и развој на националната стратегија и политика, следење на меѓународната состојба, подготовка на воени планови, одредување и постојано прилагодување на структурата на вооружените сили и системи на вооружување согласно побарувањата и за реализација на операции на стратегиско ниво. Исто така стратегиските разузнавачки операции обезбедуваат разузнавачки информации неопходни за изработка на стратегиските, односно националните проценки, стратегии и планови за реализација на одредени мисии поврзани со националната и меѓународната безбедност.

Стратегиското воено разузнавање кое се однесува на одредена зона на операции, наменето е за поддршката на широкиот опсег на здружените воени операции и за одредување на моменталните и идните непријателски можности кои би можеле да влијаат на загрозување на националната безбедност и националните интереси на меѓународен план. Стратегиското воено разузнавање, исто така подразбира одредување на времето, местото и јачината на силите кои непријателот би ги употребил за реализација на воени кампањи на стратегиско ниво или за конкретни стратегиски операции.

⁶⁵ Joint Doctrine, Joint Force Employment, *Intelligence Support to Operations*, J-7 Operational Plans and Interoperability Directorate, стр. 8.

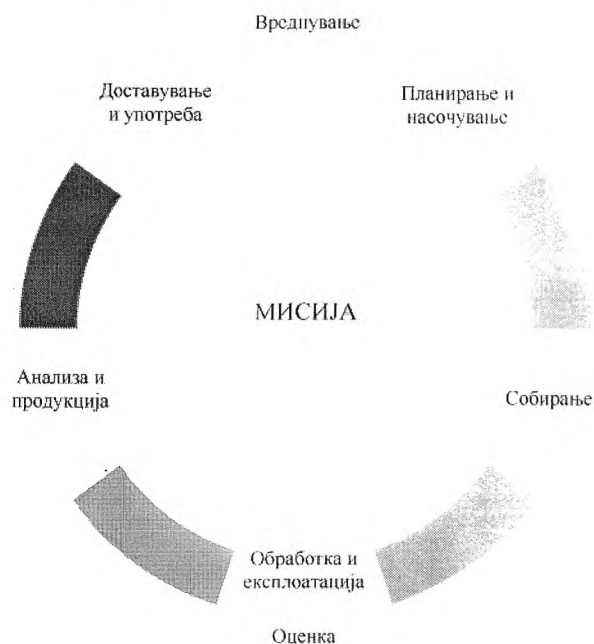
Оперативното разузнавање е наменето за високото воено раководство и командантите на здружените и останатите воени единици на оперативно ниво. Разузнавањето на оперативно ниво е насочено во правец на откривање на непријателските воени способности и намери. Воедно, оперативното разузнавање им овозможува на здружените оперативни команди и командантите на пониските воени единици постојано да бидат информирани за настаните во нивните зони на одговорност и им помага во одредувањето на времето, местото и јачината на вооружените сили кои непријателот би ги употребил за реализација на воени операции на оперативно ниво. При спроведување на противтерористички и операции за борба против паравоени структури, доаѓа до проширување на фокусот на оперативното разузнавање и на операциите за стабилизација, односно на политичкиот, економскиот и социјалниот фактор.

Тактичкото разузнавање се фокусира на борбеното разузнавање кое се користи од страна на командирите, планерите и останатиот персонал за планирање и реализирање на вооружена борба, вооружени контакти и специјални мисии. Точното и навремено борбено разузнавање им овозможува на тактичките единици, да бидат во постојана предност во однос на непријателот.

3.3 Разузнавачки циклус

Разузнавачкиот циклус претставува процес преку кој оперативните сознанија се претвараат во разузнавачки информации наменети за крајните корисници (највисокото државно раководство, највисокото воено раководство, команданти на здружени оперативни команди, команданти на оперативни и стратегиски единици итн.). Согласно доктрината на Вооружените сили на САД, разузнавачкиот циклус се состои од следните шест чекори: планирање и

насочување; собирање; обработка и експлоатација; анализа и продукција; доставување и употреба; вреднување и оценка (сл.1).⁶⁶

Сл. 1 Разузнавачки циклус според Воената Доктрина на САД

Со цел за подобро разбирање на разузнавањето и неговиот циклус, од суштинска важност е да се направи прецизна разлика помеѓу поимот информација и поимот разузнавачка информација. Информацијата претставува оперативен податок кој бил собран, но кој понатаму не бил подложен на процесот на анализа, проценка или споредување со други податоци или разузнавачки информации. Со процесот на анализа, информацијата се трансформира во разузнавачка информација, што значи дека тие претставуваат два различни поими кои имаат различна конотација, примена и веродостојност.

Според Централната Разузнавачка Агенција на САД-CIA, *разузнавачкиот циклус претставува процес на обработка на сировите информации и нивно претварање во готови разузнавачки производи потребни*

⁶⁶ Joint Intelligence, Joint Publication 2-0, 2007, стр. I-7.

за донесување на одлуки и делување од страна на највисокото државно раководство.⁶⁷ Разузнавачкиот циклус се состои од пет основни чекори и тоа: планирање и насочување; собирање; обработка и искористување; анализа и продукција; и доставување (Сл. 2).

Сл. 2 Разузнавачки циклус според моделот на ЦИА

Создавањето на веродостојна и точна разузнавачка информација претставува динамичен и постојан процес. Тој процес или циклус започнува со прашања чиј одговори неминовно водат до дополнителни прашања.⁶⁸ Всушност првиот чекор, **планирање и насочување** започнува со доставување на потребите за соодветни разузнавачки информации од страна на креаторите на државната политика и воените команданти заради успешно извршување на нивната мисија. Затоа овој чекор е познат и под името “потребите”. Во овој чекор се вклучени предметни координатори кои се во постојан контакт со креаторите на државната политика и командантите на воените единици, заради утврдување на суштинските проблеми и со нив поврзаните информациски

⁶⁷ Central Intelligence Agency, *The work of the CIA, The Intelligence Cycle*, достапно на <https://www.cia.gov/library/publications/additional-publications/the-work-of-a-nation/work-of-the-cia.html>, пристапено на 29.02.2012.

⁶⁸ Central Intelligence Agency, *A Consumers Guide to Intelligence*, Office of Public Affairs, 1999, стр. 1.

побарувања. Тие потреби, понатаму се користат за прецизно насочување на стратегијата за собирање на информации и продукција на соодветни разузнавачки продукти.

Вториот чекор се состои од *собирање* на изворни или сирови информации од отворени или затворени извори. Отворени извори се сите извори на информации кои легално и етички и се достапни на јавноста. Денес се проценува дека од 70 до 80 проценти од информациите доаѓаат токму од отворените извори. Впрочем тоа е и главната причина поради која, во услови на развиено информатичко општество, се повеќе и се дава предност токму на оваа разузнавачка дисциплина.

За разлика од отворените извори, затворени се оние кои не и се достапни на јавноста. Како резултат на големиот напредок и достапноста на развиената технологија, разликата помеѓу двата вида на извори речиси и да не може прецизно да се дефинира. На пример, сателитските снимки кои порано и беа достапни само на современите разузнавачки служби, денес се широко достапни преку интернет.

Значителен дел од разузнавачките ресурси на САД се посветени токму на третиот чекор од разузнавачкиот циклус-*обработка и искористување*, како и на безбедноста на телекомуникациските мрежи преку кои се пренесуваат податоците. Суштината на овој чекор се состои во тоа што сите изворни и сирови информации се обработуваат и претвараат во соодветна форма погодна за аналитичарите на разузнавачките информации или пак за други корисници.⁶⁹

Во четвртиот чекор, преку процесот на интегрирање, вреднување и анализа на сите собрани информации, истите се трансформираат во финален разузнавачки производ кој ги предвидува идните настани и ефекти. Во тој контекст аналитичарите се охрабрани да вклучуваат алтернативни опции во

⁶⁹ Исто, стр. 2.

нивните проценки и да бараат можност за предупредување за евентуални загрозувања на безбедноста и националните интереси на САД.⁷⁰

Откако информацијата ќе биде обработена, анализирана и споредена со информација достапна од други независни извори, тогаш таа добива статус на “финален разузнавачки производ“. Според тоа, постојат пет категории на “финално разузнавање“ кои им се доставуваат на крајните корисници, и тоа:

- *Тековно разузнавање*-се однесува на секојдневни настани кои можат да сигнализираат потенцијални закани во блиска иднина. Тековното разузнавање се презентира во вид на дневни, неделни или месечни публикации;
- *Предвидувачко разузнавање*-се однесува на предвидување на идните настани. Неговата основна улога е поддршка на креаторите на државната политика во насочување на нивните активности за исполнување на мисијата. Овој вид на финален разузнавачки производ се среќава во вид на орален брифинг, видео или печатени документи, од кои како најзначаен се издвојува Националната Разузнавачка Проценка;
- *Предупредувачко разузнавање*-вклучува информации кои значат или им даваат предупредување на креаторите на политиката. Тоа подразбира итност и предизвикува потенцијална потреба од примена на соодветни политички противмерки. Всушност, овој вид на финален разузнавачки производ вклучува идентификација или предвидување на настаните кои можат да придонесат за ангажирање на вооружените сили на САД, или пак настани кои би имале изненадувачки и погубни ефекти кон надворешно-политичките интереси на САД;
- *Истражувачко разузнавање*-вообичаено се презентира во монографските и деталните студии изработени од страна на разузнавачките агенции. Овој вид на финално разузнавање, кој ги

⁷⁰ Исто, стр.3.

подржува актуелното и предвидувачкото разузнавање, содржи две подкатегории: основно разузнавање и разузнавање за оперативна поддршка;

- *Научно и технолошко разузнавање*-се однесува на техничкиот развој, карактеристиките, дејствувањето и можностите на странските технологии, вклучувајќи ги и системите за вооружување.

Во последниот, петтиот чекор од разузнавачкиот циклус, финалните разузнавачки производи се дистрибуираат до крајните корисници кои всушност се и нарачателите на информациите. Така обработените информации, во форма на финален разузнавачки производ, од страна на крајните корисници се употребуваат за донесување на одлуки на национално, стратегиско, оперативно или тактичко ниво, притоа создавајќи нови разузнавачки побарувања со што се затвара разузнавачкиот циклус.

3.4 Разузнавачки дисциплини за собирање на информации

Кога се дискутира за различните методи за собирање, најголемиот број на извори на информации им припаѓаат на една од следните пет категории: Разузнавање од отворени извори (Open Source Intelligence-OSINT), Разузнавање со користење на човечкиот фактор (Human Intelligence-HUMINT), Разузнавање со помош на фотографии (Imagery Intelligence-IMINT), Сигнално разузнавање (Signals Intelligence-SIGINT) и Разузнавање со помош на мерење и забележување (Measurement and Signature Intelligence-MASINT).⁷¹

Разузнавањето од отворени извори (OSINT-ОСИИТ) претставува собирање на секоја неklasифицирана, јавна информација која би можела да има разузнавачка вредност. Најчести извори на информации се сите печатени и електронски медиуми, книги, комерцијални и статистички бази на податоци,

⁷¹ Hukle G. Donald, Vanderhoof M. Thomas, *An Introduction to Intelligence Analysis*, Joint Military Intelligence Training Center, Washington, DC, 20034-5100, стр. 97

фотографии, слики, комерцијални сателитски снимки, разни академски истражувања, извештаи од симпозиуми итн.

Разузнавањето од човечки извори (HUMINT-ХУМИНТ) е разузнавачка дисциплина за собирање на разузнавачки информации со помош на луѓе кои имаат улога на собирачи или на извори. За разлика од останатите дисциплини, разузнавањето од човечки извори е единствената дисциплина која не зависи од технички средства. Најчести извори на оваа разузнавачка дисциплина се: воени заробеници, разни саеми на кои се изложуваат и претставуваат последните воено-технолошки достигнувања, експерти од разни области, меѓувладина размена на атшеа итн.

Разузнавањето со помош на мерење и забележување (MASINT-МАСИНТ) е технички изведено разузнавање кое ги открива, лоцира, следи, идентификува и опишува специфичните зрачења-емисии на статичните и динамичните извори на цели. МАСИНТ-от, кој го покрива целокупниот електромагнетен спектар, се состои од шест главни поддисциплини и тоа: Разузнавање со помош на радар, Електрооптичко разузнавање, Разузнавање на радио фреквенциите, Разузнавање за нуклеарната радијација, Разузнавање за материјалниот состав, и Геофизичко или Сеизмичко разузнавање.

Сигналното разузнавање (SIGINT-СИГИНТ) претставува разузнавање со искористување на пресретнатите комуникациски сигнали. Обично, СИГИНТ-от има три поддисциплини: Разузнавање на комуникаците (Communications Intelligence-COMINT), Електронско разузнавање (Electronic Intelligence-ELINT) и Разузнавање на сигнали кои потекнуваат од странски инструменти (Foreign Instrumentation Signals Intelligence-FISINT). Како резултат на брзиот развој на технологијата, СИГИНТ-от вклучува уште една поддисциплина позната како Проформа (Proforma), а која претставува разузнавање со пресретнување на сигналите кои се користат за трансмисија на податоци меѓу современите компјутери.

Разузнавањето со помош на фотографии (IMINT-ИМИНТ) претставува искористување на записи кои се создадени со користење на камера, фотоапарат, скенер или било која направа за правење на фотографии. Понекогаш фотографијата е единствениот начин да се потврди одредена активност.

3.5 Разузнавање во јавниот сектор

Видот на информацијата, намената и начинот на нејзиното прибирање се разликува во однос на различните актери во областа на разузнавањето. Во тој контекст, неопходно е да се направи разлика помеѓу актерите кои му припаѓаат на јавниот сектор како разните национални разузнавачки агенции и специјални полициски служби, и актерите од приватниот сектор како приватните компании за обезбедување и информациските брокери.

Во јавниот сектор се разликуваат национални разузнавачки агенции кои можат да работат за воената или пак цивилната администрација. Исто така разните полициски служби имаат разузнавачки единици кои во главно се фокусирани на тероризмот и организираниот криминал.

Разлика помеѓу разузнавачките служби може да се направи и според зоната на одговорност, односно зоната на делување. Офанзивните разузнавачки служби се вклучени во активна шпионажа и работат исклучиво надвор од националната територијата на државата на која и припаѓаат. Такви служби се Централната Разузнавачка Агенција-ЦИА на САД и Тајната Разузнавачка Служба МИ-6 на Велика Британија. За разлика од нив, дефанзивните разузнавачки служби оперираат само во рамките на националната територија на суверените држави.

На меѓународен план, традиционално, разузнавачките служби не спроведувале разузнавачки операции бидејќи тоа значело мешање во суверенитетот на државата, и вообичаено работеле со готови информации добиени од матичните држави. Сепак, благодарение на зголемената

одговорност, бројот на задачи, и потребата од независно разузнавање, статусот на разузнавачките служби денес значително е променет.

Поради негативните конотации со кои се поврзува, меѓународните организации се повеќе настојуваат да го избегнуваат терминот “разузнавање“. Најдобар пример за тоа е Здружениот Информативен Центар во Советот на Европската Унија кој требаше да го централизира Разузнавњето согласно законите за ЕУ и да доставува информации за поддршка на надворешната политика на ЕУ. Но, наместо да ја врши својата функција, овој центар сеуште е во фаза на развој.

За разлика од ЕУ, НАТО ги користи информациите од воените разузнавачки служби на земјите членки. Започнувајќи од граѓанската војна во поранешна СФРЈ, НАТО се повеќе се инволвира во хуманитарните интервенции за чиј потреби формираше *ad hoc* разузнавачки агенции составени од воениот персонал на земјите членки, чија цел беше да обезбедат разузнавачки информации за заштита на силите и поддршка на одлуката на командантите.

Откако борбата против тероризмот стана една од најважните задачи на НАТО, беа создадени разузнавачки и противтерористички одделенија кои зависат од соработката и размената на информациите помеѓу самите земји членки.

3.6 Разузнавање во приватниот сектор

Колку и да звучи зачудувачки сепак, индивидуалното користење на разузнавачки информации не е нов феномен. Првиот познат пример датира од 14 век кога италијанските банкири Де Барди и Перуци, користеле развиена мрежа на шпиони за своите потреби.⁷²

На почетокот на 21 век, приватниот разузнавачки сектор бележи значителен подем а неговите припадници се повеќе стануваат дел од разните

⁷² Alem Jean-Pierre, *L'espionage: Histoire methods*, Paris, Lauvauzalle, 1987, стр. 239.

разузнавачки активности. Голем број од големите меѓународни компании за обезбедување како “Control Risks”⁷³ или “Kroll”⁷⁴ ги проширија своите активности така што на своите клиенти им понудија различни разузнавачки информации.

Ваквите и слични компании, покрај економските разузнавачки информации, можат да доставуваат и разузнавачки информации за глобалната безбедност за средини кои се карактеризираат со висок степен на ризик. Економското разузнавање всушност претставува собирање информации кои на легален и етички начин би биле искористени во унапредување на континуитетот и профитот на одредена компанија. Спротивно на тоа, кога се употребуваат нелегални техники и средства, тогаш станува збор за индустриска шпионажа.

3.7 Разузнавањето во специјалните операции

Специјалните операции се реализираат во непријателски, ограничени или политички чувствителни средини заради постигнување воени, дипломатски, информациски и економски цели со употреба на воени средства кои не побаруваат употреба на големи конвенционални вооружени сили.⁷⁵ Специјалните операции се извршуваат во средина и со темпо кои не се карактеристични за конвенционалните воени операции. Затоа специјалните операции имаат поголеми и подетални разузнавачки побарувања за разлика од операциите кои ги извршуваат конвенционалните сили. Тоа е резултат на начинот на дејствувањето на специјалните сили кои оперираат самостојно или со поддршка на локални соработници. Имајќи ги во предвид ефектите од нивната реализација, кои најчесто не се пропорционални со големината на единицата, специјалните операции најчесто зависат од политичките и воените

⁷³ Control Risks е приватна консултантска компанија специјализирана за помош на организациите во справувањето со политичките, развојните и безбедносните ризици во сложени и нестабилни средини. Поопширно на <http://www.control-risks.com/SitePages/Home.aspx>, пристапено на 16.10.2011.

⁷⁴ Kroll е приватна консултантска компанија која на своите клиенти им нуди разни безбедносно-разузнавачки и технолошки солүции за развој на бизнисот. Поопширно на <http://www.kroll.com>, пристапено на 16.10.2011.

⁷⁵ United States Special Operations Forces, *Posture Statement 2003-2004*, Washington, D.C., U.S. Special Operations Command, стр. 7

потреби, притоа налагајќи користење на тајни, прикриени и неprimетливи техники и надзор на највисоко национално ниво.⁷⁶

Карактеристично за специјалните единици е тоа што покрај корисници, истовремено претставуваат значаен сегмент за собирање и продукција на разузнавачки информации. Тие преземаат широк спектар на разузнавачки активности, започнувајќи од обезбедување на информации за потребите на планирањето и реализацијата на операциите, информации потребни за нивно одржување, дејствување и заштита во зоната на операции, како и за проценување на можностите и намерите на официјалните вооружени сили против кои се употребени и нивните коалициски партнери.

За успешна реализација на специјалните операции неопходни се точни и прецизни разузнавачки информации, добиени од сите достапни извори. Тие се од суштинска важност за процесот на идентификување на приоритетните цели, текот на борбените дејства и за планирањето-извршувањето на мисијата. Планирањето на специјалните операции не може да се замисли без сеопфатна анализа на геополитичката и социоекономската состојба во зоната на операции и зоната на интерес, бидејќи на тој начин се констатираат сите можни фактори кои би можеле да имаат негативно влијание врз безбедноста на специјалните единици и конечниот исход на мисијата.

Со оглед на фактот дека специјалните операции најчесто се реализираат во содејство на специјалните единици со разузнавачките структури, значаен фактор претставува координацијата на разузнавачките капацитети во зоната на операции со националните разузнавачки структури. На тој начин специјалните сили добиваат разузнавачки информации кои се неопходни за избегнување на контакт со противничките вооружени сили без разлика на нивната големина. Типичен пример претставуваат дејствата на паравоените единици на ЦИА во координација и содејство со специјалните сили на вооружените сили на САД во безбројните специјални операции реализирани во Ирак и Авганистан од

⁷⁶ Joint Chiefs of Staff, *Doctrine for Joint Special Operations*, Joint Pub 3-05, Washington, D.C., U.S., Joint Chiefs of Staff, 1998, стр. I-1.

периодот од 2002 година до денес. Според официјални извори на вооружените сили на САД, целокупната операција за соборување на талибанскиот режим во Авганистан во траење од 18 дена, покрај огромната воздушна поддршка била реализирана во заедничка и координирана акција во која учествувале 110 офицери на ЦИА и 316 припадници на специјалните сили на армијата на САД.

Разузнавачката поддршка на специјалните операции во Воените операции различни од војна има потреба од проширување на фокусот на интерес не само на воените закани туку и на останатите аспекти поврзани со активностите на политичките, економските, културните и други институции вклучувајќи го и јавниот граѓански сервис со акцент на медиумите. Ова особено се однесува на психолошките, противтерористичките и информациските операции. Во случајот станува збор за информации кои е тешко или невозможно да се обезбедат преку разузнавачките дисциплини кои ја користат напредната технологија. Само за илустрација, според заклучоците од анализите за извршените специјални операции од страна на вооружените сили на САД во Ирак и Авганистан, се истакнува потребата од зголемена употреба на разузнавањето од човечки извори а помала употреба на технички средства како сателити и сл.⁷⁷

Специјалните операции се чувствителни на непријателските разузнавачки капацитети во зоната на операции и зоната на интерес. Во тој контекст, контраразузнавачката поддршка сериозно треба да биде земена во прдвид, и тоа во насока на навремено информирање на специјалните сили за состојбата, можностите, активностите и ефективноста на противничките разузнавачко-безбедносни структури.

Врз основа на наведените разузнавачки побарувања и искуствата од Ирак и Авганистан, слободно може да се констатира дека специјалните операции во сите фази од нивната реализација, имаат апсолутна потреба од

⁷⁷ Miller Greg, *Wider Pentagon Spy Role is Urged*, The Los Angeles Times, 26 October 2002, достапно на <http://articles.latimes.com/2002/oct/26/nation/na-covert26>, пристапено на 23.03.2012.

постојана и непосредна разузнавачка поддршка од сите разузнавачки елементи во зоната на операции и зоната на интерес.

3.8 Разузнавањето во противбунтовничките операции

Бунтовништвото и противбунтовничките операции претставуваат дел од најсложените сегменти од војувањето. Глобализацијата, технолошкиот развој и напредок, урбанизацијата и екстремистите кои планираат и извршуваат самоубиствени напади како начин за остварување на сопствените цели, имаат значително влијание врз моменталните конфликти на глобално ниво. Бунтовништвото и неговите тактики се стари колку и самото војување. Според вооружените сили на САД бунтовништвото се дефинира како *организирано движење чија цел е смена на власта преку употреба на субверзивни и вооружени дејства*,⁷⁸ додека *противбунтовничките операции се дефинираат како воени, паравоени, политички, економски, психолошки и цивилни операции кои владата ги презема со цел да ги порази бунтовниците*.⁷⁹ Карактеристично за бунтовниците е тоа што тие секогаш имаат почетна иницијатива, слобода на движење, слободен избор на време и место за напад на владините претставници, сили и институции. Најчесто тие се под закрила на одредена децентрализирана политичка организација, не се оптеретени со бирократија, немаат постојани бази од кои оперираат, не ги почитуваат меѓународните правила за војување, а згора на тоа имаат речиси перфектно разузнавање.

Земајќи ги во предвид наведените предности на бунтовниците, владините противбунтовнички операции мора да бидат спроведени со висок степен на дисциплина и ентузијазам и со вклучување на сите национални елементи и капацитети на моќ. Еден од незаменливите елементи во противбунтовничките операции, воедно од суштинско значење за целокупниот спектар на операции, е потребата од разузнавачки информации врз основа на

⁷⁸ Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, Joint Publication 1-02, 2010, стр. 161.

⁷⁹ Исто, стр. 77

кој може да се дејствува.⁸⁰ Точните и навремени разузнавачки информации за можностите и намерите на бунтовниците се главен предуслов за успех во сите сегменти на противбунтовничките операции. Затоа, за вооружените противбунтовнички сили, поседувањето на суштинските разузнавачки информации е од непроценлива важност за конечниот исход на операцијата. За разлика од конвенционалното војување каде најголемиот дел од информациите се обезбедуваат преку разузнавачките дисциплини кои користат технички средства (СИГИНТ, ИМИНТ, МАСИНТ и сл.), во противбунтовничките операции разузнавачките информации се собираат првенствено со искористување на човечките капацитети. Покрај разузнавачката дисциплина за собирање на информации од човечки извори (ХУМИНТ), голем дел од разузнавачките информации се добиваат преку истражните и аналитичките капацитети на военото разузнавање и полициските сили ангажирани во противбунтовничките операции, како и од легитимните национални полициски сили во зоната на операции.

Во конфликтните држави каде постоечката полициска и воена инфраструктура најчесто е слаба или воопшто не постои, воените и полициските сили кои се ангажирани во противбунтовничките операции, се одговорни за самостојно собирање на разузнавачки информации.⁸¹ Нормално, тие единици ќе се соочат со недостиг од национални лингвисти, непознавање на локалната култура, историја, општествени и економски проблеми, недостиг од веродостојни извори на разузнавачки информации и очигледен недостаток од вооружени сили за постигнување на целите на мисијата. Во исто време, користејќи ги расположливите можности за собирање, анализа и доставување на разузнавачки информации за тековните операции, разузнавачките капацитети паралелно работат на реконституирање, реорганизација и обука на персоналот на официјалните воени и полициски сили со цел нивно

⁸⁰ Hoffman Bruce, *Insurgency and Counterinsurgency in Iraq*, Rand Corporation, National Security Research Division, 2004, стр. 10, достапно на http://www.rand.org/research_areas/national_security, пристапено на 22.03.2012.

⁸¹ Hammes X. Thomas, *The Sling and the Stone: On War in the 21 st Century*, St. Paul, MN: Zenith Press, 2004, стр. 263.

оспособување за извршување на истата активност. Всушност успехот на разузнавачките активности, а со тоа и на противбунтовничките операции, во голема мера зависи токму од нивото на постигната обученост и оспособеност на официјалните полициски и воени сили на земјата која се соочува со бунт. Токму тоа беше практикувано од страна на Коалициските сили предводени од САД во операцијата “Слобода за Ирак“ и “ИСАФ“. Во тој контекст, САД вложија многу енергија и материјално-финансиски ресурси во реконструкцијата и обуката на иракските и авганистанските вооружени сили.

Сепак основната функција на разузнавањето во противбунтовничките операции е да овозможи што е можно подобро и подетално познавање на зоната на операции. Во тоа насока, покрај теренските и метеоролошките услови, главниот разузнавачки интерес во противбунтовничките операции, начелно е насочен кон: (1) популацијата на земјата во која се реализира интервенцијата (социјалните, културните, етничките, демографските и религиозните карактеристики), (2) моменталната состојба на земјата (политичката состојба, економската состојба и одржливост, односите со земјите од регионот и сл.), и (3) статусот на бунтовниците (бројот на спротивставени страни, бројната состојба на бунтовниците, нивните лидери, степен на обученост, опрема, тактики на делување, зони на дејство, внатрешна и надворешна логистичка и политичка поддршка и сл.).

Според Џонатан Смит, потполковник во военото разузнавање на САД, постојат шест разузнавачки принципи во противбунтовничките операции:

- Разузнавањето во противбунтовничките операции е насочено кон популацијата;
- Противбунтовништвото претставува разузнавачка војна;
- Операциите и разузнавањето мораат да се надополнуваат едни со други
- Сите операции имаат соодветен разузнавачки елемент;

- Бинтовништвата се локални, варираат во зависност од времето и просторот, и наликуваат на мозаик;
- Во здружените мултинационални средини, сите контингенти мораат да работат на разузнавањето.⁸²

Врз основа на претходно наведеното може да се констатира дека успехот на противбунтовничките операции, директно е условен од квалитетната, сеопфатна и навремена разузнавачка поддршка на противбунтовничките сили.

3.9 Разузнавачки побарувања за Воени операции различни од војна

Воените операции различни од војна (Military Operations Other than War-MOOTW) се дефинираат како *“воени активности во мирновремени услови и конфликтни ситуации кои секогаш не се проследени со вооружени судири помеѓу две организирани вооружени сили”*.⁸³

Разузнавачките побарувања за поддршка на Воените операции различни од војна, според видот и содржината се разликуваат од побарувањата кои се најважни во процесот на планирање и реализација на конвенционални воени операции. Искуствата од хуманитарните интервенции кои беа преземени кон крајот на минатиот и почетокот на 21 век покажаа дека разузнавачките побарувања за овој тип на операции не можат да бидат задоволени единствено со употреба на поедини разузнавачки дисциплини кои премногу се наклонети на напредната и високо развиената технологија која се употребува за воени цели. Задоволувањето на овие разузнавачки побарувања во најголема мера зависи од деталното познавање на спротивставените страни, нивната различна култура, традиција и односи, како во сегашноста така и од минатото. За таа цел разузнавачките капацитети на современите вооружени сили, доколку сакаат да

⁸² Teamey Kyle, LTC Sweet Jonathan, Organizing Intelligence for Counterinsurgency, достапно на http://findarticles.com/p/articles/mi_m0PBZ/is_5_86/ai_n27011963/pg_4/?tag=content;coll, пристапено на 25.03.2012.

⁸³ Headquarters Department of the Army, FM 100-5 Operations, Washington, D.C. 14 June 1993, Glossary-6, достапно на http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/FM-100-5_operations.pdf, пристапено на 03.11.2011.

ја одржуваат способноста за задоволување на разузнавачките побарувања за операциите различни од војна, посебно внимание треба да посветат на знаењето, анализата и интензивирање на разузнавањето од човечки и отворени извори.

Во конвенционалните војни со висок интензитет, тежиштето најчесто е насочено кон лоцирање на конвенционалните вооружени сили на непријателот, секако со употреба на последните технолошки достигнувања како дел од разузнавачкиот капацитет. На пример, за време на Студената војна, двата спротивставени блока беа доволно запознаени за нивните воени инсталации, опрема, доктрина и тактика од кои, со помош на деталните сателитски снимки, лесно можеа да ги предвидат можните непријателски правци за дејство.

За разлика од тоа, во воените операции различни од војна, уништувањето на противникот не е крајната и најважна цел. Покрај основните разузнавачки побарувања, главниот разузнавачки проблем претставува констатацијата дали воопшто постои непријател, кој е непријателот и како тој дејствува, нешто што е многу тешко да се одреди користејќи ја развиената технологија.

Основните разузнавачки побарувања претставуваат основни знаења кои лидерите на воените единици треба да ги знаат пред отпочнувањето на било која воена операција различна од војната, вклучувајќи ја и хуманитарната интервенција. Во нив спаѓаат историјата, политичкиот систем, економските услови, социолошката и демографската состојба, географијата, воените, паравоените и полициските структури, моменталната состојба и можностите на земјата која е цел на хуманитарната интервенција. Овие општи разузнавачки побарувања можат да бидат задоволени од разни извори меѓу кои разни студии за земјата, отворени извори (печатени и електронски медиуми), како и разни академски трудови.

За разлика од општите, конкретните разузнавачките побарувања зависат од самата зона на операции и претставуваат насоки за тоа што треба да се знае

и кои информации треба да се соберат за адекватна разузнавачка поддршка на една воена операција различна од војна. Во процесот на планирањето и реализацијата на една воена операција различна од војна, како што е хуманитарната интервенција, од суштинско значење е да бидат задоволени следните разузнавачки побарувања:

- Утврдување на заканите по хуманитарната операција од страна на воени, паравоени, полициски или криминални елементи, одредување на нивната структура и лидерство;
- Определување на ставот на населението во однос на хуманитарните активности, вооружените сили кои ги спроведуваат, разните владини и невладини организации;
- Утврдување на установите за спроведување на законот и нивните можности;
- Утврдување на националната, етничката и религиозната припадност на населението, лидерите и нивните намери;
- Идентификација на влијателните членови на локалната популација;
- Идентификација на кризните жаришта на кои е можно да дојде до дестабилизација, како и проценка на последиците од евентуалната дестабилизација;
- Утврдување на бројот на раселените лица, нивните активности и лидерство;
- Одредување на потребните локации за обнова на инфраструктурата (државни установи, училишта, болници, верски објекти итн.);

- Добивање навремени разузнавачки информации кои се однесуваат на можни здравствени импликации, како за локалното население така и за сопствениот персонал.⁸⁴

На пример, од суштинско значење за мисијата во Босна беше познавањето на културата и историјата на овој сложен регион. Покрај тоа беше истакната и потребата од деталното и конкретно познавање на зоната на операции, со акцент на воените организации и нивните лидери, цивилното раководство, полициската структура лидерство и пракса, структурата и лидерите на политичките партии на Босанските Срби, Хрватите и Муслиманите, организациите на бегалците и секако активностите на паравоените структури. Исто така беше важно да се знае моменталната економска состојба, состојбата со раселените лица и бегалци. Сите овие фактори и актери, кои на најразличен начин биле во меѓусебна интеракција преку која влијаеле на зачувувањето на мирот, претставувале приоритетни разузнавачки побарувања за поддршка на мисијата во Босна.

Добар пример за комплексниот карактер на воените операции различни од војна претставува и интервенцијата во Сомалија која се карактеризираше со елементи на мировна и хуманитарна операција. Всушност мултинационалните и вооружените сили на САД требаше да создадат доволно стабилна состојба за реализација на хуманитарниот дел од мисијата, поради што почетните разузнавачки побарувања беа насочени кон проценување на главните закани за мисијата и воениот персонал.

Слично на Босна, и во Смалија беше потребно солидно познавање и разбирање на културата и општата-генералната состојба во земјата. Но во случајот тоа недостасуваше, и во октомври 1993 година резултираше со фатални последици по воениот персонал на САД.

* * *

⁸⁴ Rapp N. Jeffrey, Intelligence Requirements for Military Operations Other than War: A Low Technology Business, Now and in the Future, U.S Army War College, Carlisle Barracks, 1998, стр. 34.

Врз основа на извршената анализа на дадените дефиниции за поимот разузнавање, сложените разузнавачки побарувања кои произлегуваат од комплексниот карактер на хуманитарната интервенција, разузнавањето во хуманитарните интервенции може да се дефинира како *“организирана активност за собирање, анализа, проценка, доставување и **размена** на разузнавачки информации за општата историска, политичка, економска, културна, религиозна, социолошка и демографска состојба; за воено-географските карактеристики; за инволвираните внатрешни и надворешни страни во конфликтот; за историјата на конфликтот; за потенцијалот на земјата која е жртва на хуманитарната катастрофа и останати податоци кои се од витален интерес за остварување на целите на хуманитарната интервенција“*.

Од суштинско значење е да се напомене дека секогаш постоеле и ќе постојат одредени преклопувања на разузнавачките побарувања за поддршка на воените операции различни од војна, без разлика дали станува збор за хуманитарна операција, операција за наметнување или чување на мирот, операција за спроведување на законот итн. Без разлика на тој факт, покрај познавањето на општите и конкретните разузнавачки податоци за одредена зона на операции, од суштинско значење за успешна реализација на мисијата е и навремената проценка за можните ефекти од нивната меѓусебна интеракција. Впрочем досегашните искуства во комплексните средини како Босна, Сомалија и земјите од Блискиот Исток, во повеќе наврати ја потврдија поставената хипотеза дека успешната реализација на хуманитарните интервенции директно е условена од квалитетот на разузнавачката подготовка.

4. РАЗУЗНАВАЊЕТО ВО ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

Разни етнички, религиозни и политички внатрешни и меѓудржавни конфликти продолжија да дестабилизираат цели региони и придонесоа за формирање на завојувани страни кои денес е тешко да се разграничат дали се борци за слобода, национални вооружени сили, герилци или терористи. Како резултат на тоа ОН стануваат се поискусни, попретпазливи и што е најважно уверени во потребата од превентивни и предупредувачки интервенции во форма на операции за зачувување на мирот. И покрај широката примена на развиената технологија, во периодот по 11.09.2001 година, улогата на разузнавањето, а особено на разузнавањето од човечки извори (HUMINT) станува се поважна.

Денес, повеќе од било кога, разузнавањето им е подеднакво потребно како на вооружените сили така и на оние кои ги донесуваат одлуките за нивна употреба во разни мировни операции. Како и да е, разузнавањето воопшто и разузнавањето во мировните операции, долго време претставуваат чувствителна тема во ОН. Многу неуспешни мисии можеле да бидат избегнати доколку ОН имале посериозен и директен пристап кон разузнавањето и доколку поседувале поцврст мандат за собирање на информации и за усовршување на системот за собирање на информации. За таа цел, неопходно е да се разбере дека потребата од навремена и адекватна разузнавачка подршка за донесување на политичките и воените одлуки има големо значење за успешноста на било која меѓународна мировна операција под мандат на ОН.

Затоа во оваа точка детално ќе бидат анализирани термилошките и етичките проблеми на поимот разузнавање во системот на ОН, но и неговата неопходност и значење за исполнување на мандатот на мисиите на ОН. Дополнително ќе бидат разгледани моменталните разузнавачки можности и капацитети на ОН, а особено внимание ќе биде посветено на точното одредување на природата на проблемите кои негативно се одразуваат на

разузнавачката поддршка на мировните операции на ОН, вклучувајќи ги и хуманитарните интервенции.

4.1 Поимот разузнавање како проблем во терминологијата на ОН

Согласно идејата и целта врз основа на кои е создадена самата организација, ОН треба да бидат високо транспарентна организација. Токму поради тоа, поимот “разузнавање” многу години претставувал неприфатлив поим, активност или процес, а во 1961 година било предложено истиот да биде одстранет од лексиконот на ОН.⁸⁵ Со тоа, термилошкиот проблем на поимот разузнавање, не само што станал покомплексен туку добил примат и на контрверзен проблем. Дебатата за проблемот отишла до таму што за некој она што било собирање на информации, за други претставувало собирање на разузнавачки информации, а онаа што било означено како “стратегиско разузнавање” за некој едноставно претставувало “шпионажа”.

Традиционалниот став во ОН е дека поимот разузнавање е во спротивност со транспарентноста и отворената природа на самиот систем на ОН. Поради политичката осетливост, поимот разузнавање претставувал неприфатлив термин за ОН, и со цел избегнување на неговото вообичаено поврзување со измамата и тајноста, се претпочитува употребата на терминот “информација”⁸⁶ Згора на тоа, разузнавањето се поврзува и со постоење на непријатели или во најмала рака со постоење на ривали, термини кои ОН секогаш ги одбегнуваат. Сличен е и примерот со Официјалниот прирачник за мировни мисии на ОН во кој преовладува ставот дека секое тајно разузнавање создава предрасуди и сомнеж: “ОН одлучно одбиваат да одобрат употреба на

⁸⁵ Dorn A. Walter, *The Cloak and the Blue Beret: Limitations on Intelligence in UN Peacekeeping*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence 12/4, 1994, во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003, стр. 333. достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf. пристапено на 20.10.2011.

⁸⁶ Hugh Smith, *Intelligence and UN Peacekeeping*, Survival 36/3, 1994, во Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future, во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003, стр. 229, достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf. пристапено на 20.10.2011.

*разузнавачки системи како дел од мировните операции, бидејќи разузнавањето, кое секогаш се поврзува со одредена тајност, претставува нечист збор“.*⁸⁷

Сепак во последните години дојде до извесни промени во однос на наведениот став на ОН кон разузнавањето, особено по неколкуте вооружени инциденти во кои директно беше загрозувана безбедноста на инсталациите и персоналот на ОН. Нападот на Штабот на ОН во Багдад од 2003 година беше една од причините ОН конечно да ја констатираат потребата од обезбедување на основни разузнавачки информации од отворени извори, со цел да им обезбедат адекватна заштита и да ја зголемат способноста на вооружените сили да го реализираат дадениот мандат. За таа цел, а во врска со зачувувањето на принципот на еднаквост во ОН, наместо терминот “воено разузнавање“ (military intelligence-MI), се користи терминот “воена информација“ (military information).

И покрај презентираниот терминологски проблем во ОН, од особена важност е фактот дека основните разузнавачки активности сепак се присутни во актуелните мировните операции ширум светот. Всушност вооружените сили на ОН кои се инволвирани во мировните мисии, речиси е невозможно да ги извршуваат ни основните операции без организиран систем за собирање, анализа, проценка и дистрибуирање на одредени сознанија за средината во која се одвиваат воените активности. Ова не се однесува само за сознанијата поврзани со активностите, способноста и намерите на спротивставените страни, туку и на “неутралните симпаризери“ на спротивставените страни и карактеристиките на средината во која вооружените сили на ОН треба да ја извршуваат дадената мисија.

Во мултинационалните и мисиите на ОН неопходно е да постои слободен проток на релевантни информации за сите земји учеснички во мисијата, но притоа да бидат преземени мерки за заштита на изворите.

⁸⁷ International Peace Academy, *Peacekeeper's Handbook*, New York, Pergamon Press, 1984, стр. 39.

Главниот проблем во случајот претставува еден од принципите на ОН, односно дека информацијата и нејзиното чување треба да бидат веродостојни и отворени за јавноста. Во овие услови ОН имаат пристап до информации од отворените извори како што се спротивставените страни во конфликтот, трети страни и нивните вооружени сили. Но треба да се нагласи дека секоја информација која ќе биде доставена или обезбедена од ОН, порано или подоцна истата ќе стане достапна за јавноста. Основната причина за таквата “искреност” на “разузнавањето” на ОН е фактот дека се работи за интернационална и мултинационална организација.⁸⁸ Најпрво, земјите членки на ОН секогаш имаат различни политички интереси во било која мировна операција, а лојалноста на персоналот кој директно или индиректно работи за ОН нормално ќе тежнее кон матичната држава. Транспарентноста на мировните операција претставува уште еден фактор кој влијае на транспарентноста на разузнавањето на ОН. Така, за разлика од воените операции кои ги преземаат одредени земји или групи на земји, мировните мисии на ОН се лесно достапни за медиумите од причина што самата организација се соочува со недостаток на овластувања и ресурси да го спречи слободното движење на новинарите во зоната на операции.

*“Информацијата би требало да биде достапна за јавноста, освен во случаи кога несоодветно класифицирање на истата во рамките на ОН би резултирало во смрт или повреда на поединци, неуспех на мисијата и нејзиниот мандат, прекршување на правото на приватност на поединци или групи, или компромитирање на одредени доверливи извори или методи”*⁸⁹ Земајќи го во предвид наведеното мислење, се доаѓа до заклучок дека мора да биде воспоставен баланс помеѓу тајноста и транспарентноста на разузнавањето во ОН. И покрај тоа што тајноста на информациите треба да зависи од конкретната ситуација, сепак важни се и насоките за нејзина соодветна класификација. Секако дека во организација каква е ОН особено значење треба

⁸⁸ Hugh Smith, *Intelligence and UN Peacekeeping*, Survival 36/3, 1994, стр. 233.

⁸⁹ Dorn A. Walter, *The Cloak and the Blue Beret: Limitations on Intelligence in UN Peacekeeping*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence 12/4, 1994, стр. 355.

да и биде дадено на транспарентниот карактер на информацијата, но во случаеви кога тајноста е неопходна, потребно е информацијата безбедно да биде чувана и одржувана.

4.2 Неопходноста од разузнавањето во ОН

Членот 1 од повелбата ја опишува општата цел на ОН: “*да го одржуваат меѓународниот мир и безбедност и за таа цел да преземаат колективни мерки за превенција и одстранување на заканите кон мирот*“.⁹⁰ За таа цел ОН имаат развиено широк дијапазон на инструменти како што се превентивните акции, воспоставување на мирот, чување на мирот, градење на мирот, разоружување, санкции и наметнување на мирот. Но како што на секоја земја и се потребни точни и детални информации за да стекне стратегиска предност, неопходна за избегнување војна или друг вид на крвопролевање, истото важи и за меѓународните организации или сојузи кои организираат и спроведуваат мировни операции.

Реализацијата и успешноста на наведените инструменти на ОН за решавање на конфликти, зависат од квалитетната разузнавачка подготовка и поддршка за време на мисијата, со чија помош се констатираат кризните региони, завојуваните страни, нивните лидери и намери, ефективната од преземените мерки итн, како на стратегиско и оперативно, така и на тактично ниво.

Сепак, традиционалното мислење кое преовладува во меѓународите односи е дека на ОН не им е потребна разузнавачка структура која обезбедува долгорочни проценки. Нивниот информациски сервис вообичаено презентира извештаи за одредени настани кои веќе се случиле. За жал, во денешно време тој тип на информации се речиси бескорисни,⁹¹ што се потврдува со неколку

⁹⁰ Обединети Нации, Повелба на Обединетите Нации, Член 1.

⁹¹ Erikson Par, *Intelligence in Peacekeeping Operations*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence, 10/1, 1997, во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003, стр. 299. достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf, пристапено на 20.10.2011.

факти. Најпрво, откако современите држави повеќе не ги контролираат завојуваните страни во таа мера како порано и откако единиците за мировни операции најчесто се инволвираат во конфликти кои веќе започнале, безбедносниот ризик за ангажираниот персонал значително се зголеми. Од тие причини, а пред се заради личната безбедност на ангажираниот персонал за реализација на одредена мировна мисија, воените единици треба да знаат многу повеќе за општата и безбедносната состојба во дадената зона на операции.

Второ, сложените мисии, пропратени со етнички, социјални и национални конфликти и со потешкотии во обидот за идентификување на вооружените лица кои се борат за различните страни, бараат детално познавање на карактерот, интересот и активностите на спротивставените страни. Трето, ОН и останатите меѓународни организации, доколку сакаат да имаат успех на преговарачка маса, тогаш тие не треба да си дозволат да располагаат со помалку информации за намерите и активностите на спротивставените страни отколку што тие самите располагаат. Четврто, земајќи ги предвид огромните разузнавачки капацитети на современите држави, спротивставените страни всушност би можеле да веруваат дека меѓународната заедница знае многу повеќе отколку реалното познавање за одреден конфликт или ситуација. На крај, разузнавањето е неопходно да предвидува наредни конфликт, односно да има функција на систем за рано предупредување на ОН кој треба да биде интегриран во механизми за рано делување-реагирање.

Располагањето со веродостојни информации за актуелните настани на одредено место, е од огромна важност за денешните мировници чија одговорност продолжува да се зголемува. Исто така, соработката во следењето на состојбата и настаните во конфликтот, а потоа и активното поддржување на механизмите за брзо реагирање по даден сигнал за рано предупредување, е од голема важност за денешните мировни операции. На тој начин се гради

довербата помеѓу локалното население и воениот персонал, која веројатно би резултирала со зголемување на нивната соработка во поглед на доставување на навремени информации кои се однесуваат на загрозување на безбедноста во зоната на операции. Доколку локалното население не е на страната на мировниците тогаш тие нема да ги добијат потребните разузнавачки податоци.⁹²

Покрај својата лична безбедност, мировните сили мораат да ги заштитуваат како спротивставените страни така и активностите на разните меѓународни организации во обидот да постигнат политички успех во преговорите. Дополнителен проблем претставува и тоа што на спротивставените страни мора да им се разјасни дека собраните разузнавачки информации не се однесуваат на нивните непријатели или недоразбирања, туку дека истите се во функција на зајакнување на мировните преговори и успешната реализација на мисијата.

На крај слободно може да констатираме дека Советот за Безбедност на ОН, кога би располагал со точни и навремени информации, би бил далеку посposобен да се справи со консензусот добиен врз основа на пропаганда и половично вистинити заклучоци, и веројатно би успеал да ги поттикне сите земји членки да ги подржуваат или целосно да се согласуваат со неговите одлуки.

4.3 Обиди за организирање на разузнавачкиот систем во ОН

Разузнавачкиот систем на ОН е организиран и наменет да обезбедува и доставува информации на стратегиско, оперативно и тактичко ниво. Генералниот Секретар, Советот за Безбедност и Генералното Собрание имаат потреба од стратегиско разузнавање за да ги обезбедат потребните информации врз основа на кои ќе ги донесуваат одлуките поврзани со спроведување и развој на политиката. Таквите информации ги вклучуваат

⁹² Ankersen Christopher, *Peacekeeping Intelligence and Civil Society: Is Civil Military Cooperation the Missing Link*, во изданието на David Carment и Martin Rudner, *Peacekeeping Intelligence: New Players, Extended Boundaries*, Oxford, Routledge, стр. 137.

потеклото на конфликтите и геостратегиските цели на меѓународната заедница.

Разузнавањето на оперативно ниво е од суштинско значење за Одделот за Мировни Операции (Department of Peace Keeping Operations-DPKO), Командантите на воените единици, останатите хуманитарни агенции и посебните судски трибунали на ОН. Потребата од разузнавањето на оваа ниво е неопходно за планирање на најефективниот начин за употреба на човечките и материјални ресурси на ОН во зоната на операции и за утврдување на можните безбедносни закани од спротивставените страни во конфликтот. Во можните безбедносни закани спаѓаат сите информации поврзани со намерите и можностите на спротивставените страни и видот на воените активности (конвенционални воени дејства, герилски начин на војување, етничко чистење итн.).

Командантите и командирите на тактичките единици од воените контингенти имаат потреба од тактичко разузнавање за континуирано запознавање и следење на актуелната безбедносна состојба во зоната на одговорност и навремено запознавање со можните промени на тактиките и техниките на дејствување на локалните спротивставени страни. Овие разузнавачки побарувања на тактичко ниво се неопходни за успешна реализација на мисијата согласно дадениот мандат. Бидејќи се работи за тактичко разузнавање, акцентот е ставен на собирање на информации кои се однесуваат на локалните етнички и религиозни групи, јачината и локацијата на припадниците на спротивставените страни во конфликтот, демаркациони линии, мински полиња, контролни пунктови и центрите на гравитација во дадената зона на одговорност.

Во досегашниот период биле направени повеќе безуспешни обиди за формирање на постојана разузнавачка структура во ОН. Така, во 1987 година, како обид да се подобри квалитетот на политичките анализи и проценки, била формирана “Канцеларија за Истражување и Собирање на Информации” (Office

for Research and the Collection of Information-ORCI). Работата на канцеларијата била бојкотирана од страна на САД чиј амбасадори Боб Дол и Вилијам Рут, ја обвиниле истата дека претставува заштита на Советската шпионажа кон САД и останатите постојани земји членки на Советот за безбедност. Наоѓајќи се во незавидна состојба, со персонал од 20 луѓе, без организирано раководство, без соодветна опрема и без можност да најми персонал надвор од ситемот на ОН, канцеларијата не можела да понуди детални анализи за постоечките меѓународни проблеми. И покрај тоа што имала “систем за рано предупредување“, сепак Канцеларијата досега не дала значајни сигнали за рано предупредување.

Во 1992 година бил формиран Оддел за Мировни Операции, на кој за да ја открие сржта на основните конфликти, му бил потребен начин да продре до големите информациски мрежи на националните влади, во нивните бројни амбасади и софистицирани разузнавачки агенции. За таа цел, во 1993 година, во склоп на “Центарот за Ситуации на ОН“ (UN Situation Center SitCen), била формирана “Единица за Информирање и Истражување“ (Information and Research Unit-I&R) составена од офицери упатени од владите на петте постојани земји членки на Советот за Безбедност на ОН. Меѓутоа, персоналот повеќе бил наклонет кон разузнавачките служби од матичните држави, отколку кон активностите на оваа единица, а присутен бил и стравот дека преку доставување на селектирани и основни информации, САД би можеле да ги манипулираат одлуките на ОН.

Во 1998 година, десетина земји членки одлучиле да формираат постојан штаб, UNSAS⁹³ кој би можел да биде активиран за потребите на мировните операции. Штабот за прв пат бил активен во мировната мисија на ОН во Еритреа.

⁹³ *United Nations Standby Arrangements System (UNSAS)*-Систем на мерки за приправност на ОН, претставува листа на воени сили и средства од земјите членки на ОН, кој во принцип се на располагање за потребите на мировните операции.

Според Жан-Инге Свенсон, полковник во военото разузнавање на Шведска со огромно искуство во мировните операции на ОН и еден од најголемите поддржувачи на реформите на разузнавањето во ОН, разузнавачката поддршка е важна за мировните операции во иста мера колку што е важна и за сите останати конвенционални воени операции. Во контекст на тоа, Свенсон се залага ОН да организираат сопствена разузнавачка структура која нема да зависи од разузнавачките капацитети на поедини земји членки.⁹⁴

Сепак поради добро познатите причини како транспарентноста и принципите на ОН, а најмногу поради стравот на поедини земји членки дека со функционирањето на соодветна разузнавачка структура во ОН ќе бидат загрозени нивните национални интереси, формирањето на постојана разузнавачка структура во ОН и понатаму останува отворено прашање.

Од наведените обиди да се формира постојана разузнавачка структура во составот на ОН слободно може да се заклучи дека секој иден развој или трансформација на разузнавањето во ОН ќе биде под контрола и во согласност со интересите на современите држави. Таквиот развој на настаните само ја нагласува хегемонијата на современите држави во смисол на моќта на информацијата.

4.4 Размена на разузнавачки информации

Земајќи ги во предвид проблемите кои ги разгледаваме во претходната точка, и кои имаат негативно влијание врз евентуалното формирање на постојана разузнавачка структура во составот на ОН, постои уште еден, дополнителен и многу сложен проблем. Тоа е проблемот со размената на разузнавачките информации помеѓу вооружените сили кои учествуваат во мировните операции, без разлика дали се предводени од ОН или од НАТО.

⁹⁴ Svenson Jan-Inge, *Peacekeeping and Intelligence Experiences with UNPROFOR 1995*, во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003, стр. 41 и 46. достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf. пристапено на 20.10.2011.

Како дополнителен проблем во случајот се јавува и обученоста и способноста на националните контингенти за собирање на разузнавачки информации во сопствените зони на одговорност. Згора на тоа владите на матичните држави на вооружените сили кои учествуваат во мировните операции мораат да ги исполнуваат условите кои се пропишани со повеќе меѓународни договори и протоколи за размена и користење на класифицирани информации. Токму со овој проблем денес се соочува военото разузнавање на Република Македонија во мисијата ИСАФ во Авганистан. Поради фактот дека Република Македонија не е земја членка на НАТО, нашето воено разузнавање ги нема на располагање разузнавачките информации кои ги имаат Националните Разузнавачки Келии-НРК (National Intelligence Cell-NIC) на земјите членки на НАТО, што само посебе претставува безбедносен ризик.

Доставувањето и размената на информации со ОН претставува реален проблем на поедини земји членки, особено ако се земе во предвид дека ОН е организација која нема ефективни мерки и процедури за безбедност на класифицираните информации. Од тој аспект националните разузнавачки агенции нормално е да бидат загрижени за безбедноста на своите извори и нивното евентуално компромитирање. Дополнителен проблем претставува и начинот на кој се доставува информацијата. Понекогаш разузнавачките информации се доставуваат директно, вербално и со предупредување дека со истите може да бидат запознаени само одреден број на лица.

Во таков сплет на околности речиси е невозможно да се зборува за мултилатералниот карактер на мировните операции во поглед на организацијата на разузнавањето. Напротив до израз доаѓа унилатералниот карактер кој придонесува во ОН и воопшто да не постои размена на разузнавачки информации.

4.5 Потенцијални извори на информации и нивни ограничувања

Голем број на информации со различни содржини постојано се слеваат во Штабовите на ОН, а нивни најчести извори се разните агенции на ОН како

УНХЦР (UNHCR), Одделот за Надворешни Работи, мировните мисии, земјите членки, останати меѓународни организации како и достапните отворени извори. Генерално гледано, постојат два различни дела во односот помеѓу ОН и разузнавањето: ОН како извор на разузнавачки информации и ОН како корисник на разузнавачки информации.

4.5.1 ОН како извор на разузнавачки информации

ОН располагаат со сопствени елементи за собирање на разузнавачки информации кои особено доаѓаат до израз при извршувањето на мировните операции ширум светот. Совршен пример за тоа претставува мисијата на ОН во Етиопија и Еритреа (UNMEE) и притоа воспоставената “Времено безбедносна зона-(TSZ)“. Додека владите кои имаат интерес за конфликтот, несомнено располагаат со сопствени извори на информации, единствено ОН имаат воени набљудувачи на целата територија од наведената безбедносна зона.⁹⁵ Нивната предност се состои во тоа што се во можност да понудат независни проценки за активностите на вооружените сили на спротивставените страни или било какви промени кои се однесуваат на измените во локалната администрација, измените во командните структури на локално ниво, психолошкиот профил и способноста на локалните лидери итн. На овој начин, воените набљудувачи на ОН, покрај градењето доверба кај спротивставените страни дека делуваат непристрасно, сега добиваат и дополнителна улога на објективен информатор на Советот за Безбедност за сите атуелни настани во зоната на оговорност.

Исто така останатиот персонал на ОН, кој благодарение на ангажманот во мисијата работи непосредно со локалните власти, може да дојде и доаѓа до значајни информации кои не можат да бидат обезбедени дури ни од агентите на поедини владини разузнавачки агенции. Единствениот проблем во случајот

⁹⁵ Cammaert C. Patric, *Intelligence in Peacekeeping Operations: Lessons for the Future*, во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003, стр. 17. достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf, пристапено на 20.10.2011.

претставува начинот на кој критичните информации од теренот ќе се пренесат до Советот за Безбедност. Од една страна тоа претставува системски проблем, од друга страна сеуште е присутен синдромот на Студената Војна, а згора на тоа факт е дека сите информации со кои располага Советот за Безбедност се јавно достапни.⁹⁶ Тоа може да предизвика негативни последици за персоналот и за земјите членки на ОН, чиј одлуки, дали да се инволвираат или не во некоја кризна ситуација меѓу другото ќе зависат и од националните интереси на самата држава.

4.5.2 ОН како корисник на разузнавачки информации

Несомнено е дека ОН претставуваат транспарентна организација која во исто време не располага со соодветен инструмент за селекција, односно филтрирање на големите количини на информации кои секојдневно пристигнуваат во неа. Поради таа причина секојдневно пропаѓаат значителен број на важни разузнавачки податоци кои би биле од значајна корист во одредувањето на мерките кои мировните сили би требало да ги преземат како одговор на настаните во зоната на одговорност. Како што веќе беше напоменато, проблемот се состои во начинот на кој класифицираните разузнавачки информации би стигнале до крајните корисници во ОН, но и во зачувувањето на доверливоста на информацијата во текот на преносот и нејзината натамошна обработка и употреба.

Оваа е од суштинска важност, особено ако се земе во предвид фактот дека поставувањето на одговорниот, односно командниот персонал во било која мировна мисија е политичка одлука. Од тука произлегува дека секој директен трансфер на информации од теренот до крајниот корисник во ОН би бил под влијание на политичката и националната припадност на командниот персонал на мисијата. Затоа трансферот на информациите секогаш не треба да се одвива преку претпоставениот персонал на мисијата.

⁹⁶ Исто, стр. 18.

Согласно Повелбата на ОН, правилниот проток на информации треба да се одвива преку Советот за Безбедност и Комитетот на Воениот Штаб. За жал ефективностa на Комитетот во голема мера била ограничена во времето на Студената Војна, а неговата состојба до ден денес не е променета.

Се додека не постои соодветна разузнавачка структура чија основна преокупација ќе биде разузнавањето, Советот за Безбедност нема друг избор освен да се потпира на разузнавачките информации од земјите членки на ОН. Тие информации се селектирани согласно интересите на државите, а најдобриот пример за тоа претставува дебаклот околу тврдењето за постоење на оружје за масовно уништување (ОМУ) во Ирак. Кога Државниот секретар на САД, Колин Пауел ги презентираше наводните докази дека Ирак поседува ОМУ, никој од присутните немаше капацитет да ги оцени или процени неговите тврдења.⁹⁷ Тоа значи дека во моментот ОН не се во можност да ја искористат предноста која ја обезбедуваат навремените и точни разузнавачки податоци и како резултат на тој хендикеп нивната ефективност во исполнувањето на целите во мировните мисии ширум светот е значително намалена.

* * *

Резимирајќи ги досегашните заклучоци и изнесените примери неопходно е да се истакне дека разузнавањето мора да биде приоритет за мировните мисии. Тоа е неопходно за заштита на силите при нивното распоредување во зоната на операции и предупредување за сите можни закани. Затоа меѓународната заедница мора да го надмине проблемот со негативното значење кое му се дава на разузнавањето во ОН и конечно да го стави во функција на неговата намена.

Наведеното резиме и претходните констатации за политичките и бирократските проблеми со кои се соочува системот на ОН во однос на

⁹⁷ Chesterman Simon, *This time, too, the UN has no Intelligence*, The New York Times, April 21. 2006, достапно на <http://www.nytimes.com/2006/04/21/opinion/21iht-edchest.html>, пристапено на 14.11.2011.

разузнавањето, сосема јасно ја потврдуваат поставената хипотеза дека негативно влијаат на квалитетот на разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции кои се во надлежност на ОН. Затоа, ефективното користење на разузнавањето би резултирало со зголемување на ефективната на мировните операции на ОН, притоа отежнувајќи им на поедини земји членки да ги одбегнуваат почетните кризи во светот или да ја одржуваат и зајакнуваат неефективната меѓународна политика. Исто така, со текот на времето, тоа би можело да биде охрабрување за интензивирање на соработката помеѓу земјите членки во полето на заедничкото справување со заканите на кои една земја не би можела да одговори самостојно.

5. ЦИВИЛНО-ВОЕНАТА СОРАБОТКА ВО ФУНКЦИЈА НА РАЗУЗНАВАЧКАТА ПОДРШКА НА ХУМАНИТАРНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ

Паралелно со појавата и разгорувањето на бројните внатрешни конфликти во последната деценија на 20 век, дојде до рапидно зголемување на бројот на мировните операции спроведени од страна на ОН и НАТО. Притоа, најголемиот дел од нив беа реализирани без претходна согласност на спротивставените страни во внатрешниот конфликт. Поради тој факт потребно беше подетално и пошироко разбирање на внатрешните конфликти, неопходно за отпочнување на еден нов, сестран пристап кон мировните операции. Суштината на тој пристап се состои во тоа што нема да ги вклучува само стандардните воени процедури, туку и активностите за обновување на општеството и градење на мирот на социјален, економски и политички план што само по себе вклучува директна и индиректна интеракција со бројни цивилни структури. Таквиот развој на настаните придонесе за воспоставување и развивање на Цивилно-воената соработка (Civil-military cooperation-CIMIC)⁹⁸.

Во суштина, Цивилно-воената соработка е наменета за координирање на врските и соработката помеѓу мировните сили кои ја спроведуваат било која мировна операција (вклучувајќи ја и хуманитарната интервенција) и цивилните структури во кои покрај Невладините организации (НВО) спаѓаат централната и локалната власт и нивните агенции и институции. Сепак, во пракса Цивилно-воената соработка има значително поширока намена. Од една страна, таа е насочена кон придобивање на симпатиите на локалното население и спротивставените страни во функција на унапредување на мирот и стабилноста, додека од друга страна таа има значајна улога за заштита на силите и особено значајна улога во функција на разузнавачката поддршка на

⁹⁸ Според Доктрината на НАТО, Цивилно-воената соработка е дефинирана како *“Координација и соработка за поддршка на мисијата помеѓу Командантот на НАТО и цивилните структури, вклучувајќи ги населението и локалните власти, меѓународните, националните и невладините организации и агенции”*, AJP-9-NATO CIVIL-MILITARY CO-ORPORATION (CIMIC) DOCTRINE, Јуни, 2003.

хуманитарните интервенции. Покрај наведената функција на Цивилно-воената соработка, на која ќе и биде посветено најмногу внимание, во тековната точка, меѓу другото ќе биде анализирана улогата на НВО, нивните врски со матичните влади, начин на соработка и перспективите за нејзин натамошен развој.

5.1 Новата улога и релациите на Цивилно-воената соработка со разузнавањето во мировните операции

Собирањето на информации за зоната на одговорност, не претставува основната цел на Цивилно-воената соработка само за оние кои донесуваат одлуки на стратешко ниво. Голем број на хуманитарни организации и агенции се убедени дека воспоставувањето и унапредувањето на Цивилно-воената соработка од страна на вооружените сили е во функција на разузнавањето. Како резултат на тоа постои загриженост дека Цивилно-воената соработка претставува еден вид на стапица која ги намалува позитивните придобивки кои при таа соработка можат да се постигнат за време на хуманитарната интервенција. Понатаму, за одредени НВО, Цивилно-воената соработка не претставува закана само за хуманитарната интервенција, туку и за физичката безбедност на нивниот персонал и локалното население. Од тие причини, OXFAM⁹⁹ има издадено конкретни насоки кои се однесуваат на Цивилно-воената соработка и размената на информациите: *“Пред, за време и после секој конфликт мора да постои единствен комуникациски линк за навремена размена на информации помеѓу хуманитарните организации и вооружените сили, но во координација со ОН. Без оглед на се, Оxfат нема да достави било каква информација која би можела да ја загрози безбедноста на локалното население или нашиот персонал. Ние нема да обезбедуваме информации за воени цели”*¹⁰⁰

⁹⁹ OXFAM е интернационална унија составена од 15 организации кои рабтат заедно во 98 земји со партнери и сојузници ширум светот со цел за прнаоѓање на долгорочн решение за сиромаштијата и неправдата, достапно на <http://www.oxfam.org/en/about/>, пристапено на 10.01.2012 година.

¹⁰⁰ Carment David, Rudner Martin, *Peacekeeping Intelligence: New Players, Extended Boundaries*, New York, Routledge, 2006, стр. 106, достапно на <http://books.google.mk/books>, пристапено на 25.11.2011.

Како резултат на претходно наведеното неизбежна е констатацијата дека врската помеѓу Цивилно-воената соработка и разузнавањето е малку покомплицирана отколку што изгледа. И покрај фактот што собирањето информации претставува дел од стандардните оперативни процедури на единиците за Цивилно-воена соработка, собирањето разузнавачки информации не претставува нивната основна цел. Напротив, Цивилно-воената соработка претставува совршена, конспиративна и индиректна алатка на разузнавањето во функција на разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции.

Внатрешните конфликти на Балканот, Азија и Африка кои ги одбележаа деведесетите години на минатиот век, претставуваат клучните моменти во поставувањето на новата доктрина на Цивилно-воена соработка, како за вооружените сили на развиените земји така и за меѓународните и НВО. За разлика од конвенционалните војни каде воените и цивилните активности се речиси целосно одвоени, во мировните мисии неопходен е далеку подобар однос и врски помеѓу воениот и хуманитарниот персонал, а заедничкиот фактор кој неизбежно ги поврзува е локалното население.

За да се оствари целта на мисијата, мировните сили мораат да работат со локалното население, без разлика дали истото им е наклонето или не. Кога станува збор за хуманитарна интервенција, понекогаш уништувањето на бунтовничките сили не доаѓа во предвид поради ограничениот мандат на мисијата, правилата за војување или пак поради тоа што организираниите и поголемиот дел од бунтовничките сили веќе биле уништени. Единствено што преостанува да се направи е најпрво да се стабилизира општеството, а потоа да се ослободи од сите извори на загрозување на безбедноста на локалното население и целокупниот персонал на меѓународната заедница кој е инволвиран во конфликтот, вклучувајќи ги и мировните сили.

Воспоставувањето и организацијата на вооружените сили, разделувањето на поранешните завојувани страни, набљудувањето на активностите за разоружување, безбедното враќање на раселените лица или

преземање на конкретни дејства спрема завојуваните страни претставуваат само дел од воените цели на мировните операции. Заедничко за сите овие цели е нивната намера за постигнување или чување на мирот. Паралелно со тоа, истите им овозможуваат на формациските единици за Цивилно-воената соработка да навлезат меѓу локалното население, и по примерите на досега реализираните хуманитарни интервенции во Босна и Авганистан, разузнавачката дејност адекватно да ја “имплантираат” во стандардните оперативни процедури на Цивилно-воената соработка.

5.1.1 Цивилно-воената соработка во функција на заштита на силите

Како што беше напоменато на почетокот на оваа поглавје, инфраструктурните проекти и комуникацијата со локалното население се основните приоди преку кои персоналот од единиците за Цивилно-воена соработка се обидува да ги освои симпатиите на локалното население, притоа олеснувајќи го процесот на организација на разузнавачките активности во зоната на одговорност. На тој начин добиените разузнавачки информации имаат значајна улога во одржувањето на борбената готовност на мировните сили, безбедноста на нивните инсталации и што е најважно безбедноста на локалното население.

Паралелно со тоа, инфраструктурните проекти ги подобруваат условите за живот на локалното население што претставува дополнителна причина истото да биде преокупирано со мислите за обнова на општеството отколку кон преземање на одредени криминални активности во функција на обезбедување на егзистенција. Според искуството од Босна, еден офицер во единиците за Цивилно-воена соработка на вооружените сили на Канада запишал дека *“Цивилно-воената соработка понуди можност за зајакнување на заштитата на силите преку демонстрирањето на локалното население дека ние бевме таму за да им дадеме поддршка”*.¹⁰¹ Кога довербата на

¹⁰¹ Carment David, Rudner Martin, *Peacekeeping Intelligence: New Players, Extended Boundaries*, New York, Routledge, 2006, стр. 108, достапно на <http://books.google.mk/books>, пристапено на 25.11.2011.

локалното население во мировните сили го постигне потребното ниво, тогаш се доаѓа до состојба во која многу полесно се шири пропагандата а локалното население со одобрување ги прифаќа следните чекори на мировните сили. Во суштина тоа е тајната на Цивилно-воената соработка во функција на заштита на силите.

Доколку главната функција на Цивилно-воената соработка е да го смири локалното население и да го придобие на своја страна, тогаш во тој контекст разузнавањето има двојна улога. Прво, одредена разузнавачка информација би можела да биде добиена како возврат за дадена асистенција или помош на локалното население или на дел од него. Во случајот, дадената помош и идните потреби од истата стануваат еден вид на услов за т.н “врзување“ на локалното население. На тој начин се создава можност за добивање и непречен проток на информации за евентуалните извори на загрозување на безбедноста на мировните сили и на локалното население. Како второ, бројните хуманитарни и инфраструктурни проекти нудат можност од директни контакти со локалното население, без разлика на која граѓанска класа, владин или невладин сектор му припаѓаат. Со тоа се создаваат одлични можности за формирање на т.н “мрежа“ на соработници од кои би се црпеле релевантни разузнавачки информации за евентуалните закани по безбедноста на мировните сили, евентуално формирање на нови паравоени и бунтовнички структури, или како најлошо можно сценарио повторно разгорување на внатрешниот конфликт.

5.1.2 Цивилно-воената соработка во функција на Информациските Операции

Покрај наведената функција за заштитата на силите, Цивилно-воената соработка се одликува со уште една карактеристика која е во функција на влијание и менување на однесувањето на локалното население. Како пример за наведената карактеристика може да послужи искуството на канадските единици за цивилно-воена соработка според чиј научени лекции “Цивилно-

воената соработка истовремено била инволвирана како во менувањето на однесувањето на локалното население така и во насочувањето на нивното однесување“.¹⁰²

Кога станува збор за Информациски Операции во воена смисла, се подразбира дека мисијата може да биде извршена со минимална употреба на воени сили и средства. Знаејќи дека информација е моќ, тогаш таа моќ може да се обедини и да се искористи за постигнување на целите. Сепак информациските операции, како интегриран пристап, претставуваат новина во мировните операции и не се доволно имплементирани во нивната реализација. Всушност, нивната главна замисла е да се направи обид за интегрирање на различните информациски полиња од доменот на јавните односи, психолошките операции, разузнавањето и цивилно-воената соработка со цел за обезбедување на информации за поддршка на командантот во процесот на донесување на одлука во текот на реализација на мисијата. Токму тие информации се од клучна важност за правилно насочување на активностите на мировните сили, притоа менувајќи го вниманието од спречување на агресија од воени и паравоени формации до закани од организирани криминални групи или политичкото насилство.

Цивилно-воената соработка може да обезбеди значајни разузнавачки информации од кои може да се определи правецот на конфликтот и неговиот интензитет. Токму од тие причини во 2002 година во Авганистан беа формирани специјални тактички тимови во чиј состав, покрај елементи на цивилно-воената соработка, влегуваа разузнавачки и елементи од единиците за психолошки операции. Тие специјални тактички тимови беа познати како “PIC-Patrols”. Согласно нивната намена, наведените тимови имаа можност да патуваат во сите делови на Авганистан и изворно да се запознаваат со

¹⁰² Ankersen Christopher, *Peacekeeping Intelligence and Civil Society: Is Civil Military Cooperation the Missing Link*, во изданието на David Carment и Martin Rudner, *Peacekeeping Intelligence: New Players, Extended Boundaries*, Oxford, Routledge, стр. 137.

состојбата околу главните настани во градовите и селата поврзани со било какви терористички или активности на одредени паравоени структури, статусот и состојбата на раселените лица, задоволството/незадоволството на локалното население од инфраструктурните проекти на ИСАФ итн. Истовремено, посетувајќи разни народни собири и посебно Авганистанските училишта, овие патроли беа во можност не само да соберат значајни разузнавачки информации, туку преку пораките дека ИСАФ е во Авганистан да им помогне и да ги спаси од режимот на талибанците, имаа значаен успех и на полето на психолошките операции, остварувајќи големо влијание врз однесувањето на локалното население.

Бројните успеси на овие тактички тимови беа главната причина нивните разузнавачки елементи да важат за најдобрите разузнавачки извори кои една тактичка единица на ранг на бригада воопшто може да го поседува. На истиот начин на кој тие разузнавачки елементи беа поврзани со локалното население, беа поврзани сосема мал број на припадници на разузнавањето од човечки извори (HUMINT) на современите држави кои партиципираат во ИСАФ.

5.2 Невладините организации (НВО) како извор на разузнавачки информации

По завршувањето на Студената Војна и појавата на бројните внатрешни конфликти и хуманитарни кризи во Европа, Азија и Африка, беа создадени стотици меѓународни НВО, кои сите заедно формираа една глобална информациска мрежа со постојан проток на информации врзани за кризните региони. Заедничко за сите НВО е нивниот интерес во откривањето на воените и политичките причини за внатрешните конфликти и хуманитарните кризи, додека основната преокупација на разузнавачката заедница е проценувањето на хуманитарните последици од наведените конфликти.

Започнувачи од 1990 година глобалната мрежа на НВО постојано е присутна во кризните региони, притоа трудејќи се да дојде до најновите настани и информации поврзани со политичките насилства, бегалските кризи,

кршењето на човековите права, злосторствата врз цивилното население итн. Можеби звучи чудно, но НВО индивидуално и збирно поседуваат информации за кои разузнавачките служби не можат да го добијат од други извори. Меѓутоа, доколку се земеме во предвид дека бројни НВО работат во кризните региони во непосредна близина и во интеракција со локалното население, тогаш тоа и не треба да звучи толку чудно. Дополнително, НВО одржуваат постојана комуникациска врска од теренот каде се ангажирани директно со нивните штабови.

Лабавата глобална мрежа од НВО претставува значителен извор на информации за разузнавачките капацитети на мировните сили. Сепак поголемиот дел од информациите со кои располагаат НВО се објавуваат во јавноста и затоа разузнавачките капацитети често тврдат дека најголемиот дел на информации од НВО се информации од отворени извори.

Како пример за постоење на одредена вистина за наведеното тврдење е геноцидот врз околу 800.000 луѓе во Руанда во 1994 година. Користејќи сопствени извори во Руанда, овој настан во самиот почеток бил пријавен од страна на Алисон Де Форге (Alison Des Forges)¹⁰³. Како долгогодишен активист на Human Rights Watch во Руанда, Де Форге изградила мрежа на истомисленици-хуманитарни работници со кои била во постојан контакт и од кои добивала навремени информации за геноцидот. За сите настани, вклучувајќи го и самиот почеток на геноцидот, Де Форге лично ги известила Советот за Безбедност на ОН, Безбедносната заедница на САД и одредени членови на Американскиот Конгрес. И покрај тоа што овие информации од страна на ОН и Владата на САД биле потврдени, сепак не била преземена соодветна интервенција од хуманитарен карактер.

¹⁰³ Alison Des Forges (1942-1990), истакната историчарка, специјалист за Руанда и истакнат активист на Human Rights Watch, во интервјуто за веб порталот [www.pbs.org](http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/ghosts/interviews/desforges.html) зборува за геноцидот во Руанда кој го има документирано од самиот негов почеток, достапно на <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/ghosts/interviews/desforges.html>, пристапено на 13.01.2012 година.

Покрај јавно објавените информации, разузнавачките служби доаѓаат и до информации кои НВО не ги објавуваат во јавноста. НВО чија основна преокупација е хуманитарната помош и развојот на подрачјата погодени од конфликтот се најбројните и најраспространети НВО. Сепак, како што веќе беше наведен примерот со OXFAM, одредени НВО внимаваат со кого и дали воопшто ќе ги разменуваат информациите кои ги добиваат од сопствениот персонал ангажиран во кризните региони. Во јавните извештаи нивните политички анализи вообичаено се одликуваат со општост и несогласување, но затоа пак извештаите за состојбата, кои периодично се доставуваат од официјалните лица на НВО во земјата која е жртва на хуманитарната катастрофа до штабот на НВО, се пообјективни, релевантни и навремени. Меѓутоа, најчувствителните информации кои доаѓаат од кризните региони, вообичаено се дискутираат на редовните-затворени состаноци кога официјалните претставници на одредена НВО директно го брифираат највисокото раководство. Од тие брифинзи произлегуваат пишувани извештаи кои се одликуваат со тајност и селективна транспарентност и кои вообичаено не им се достапни на новинарите, научниците и други НВО или владини организации и институции. Според тоа единствениот начин да се дојде до содржината на наведените извештаи е преку некој од учесниците на наведените брифинзи или со прислушување на присутните. Со оглед на фактот што прислушувањето и воспоставувањето соработка со одредена оперативна позиција или врска претставува примена на оперативно-технички мерки за добивање на разузнавачки сознанија, слободно можеме да заклучиме дека дел од информациите кои доаѓаат од НВО дефинитивно не претставуваат информации од отворени извори.

Како резултат на тоа, нормално, се поставува прашањето на кој начин разузнавањето би можело да дојде до информациите ограничени исклучиво за потребите на НВО. Во суштина, одговорот на оваа прашање и не е толку комплициран особено ако се земе во предвид фактот дека бројни НВО, делумно или целосно се финансирани од владите на матичните земји во кои се

наоѓаат нивните главни претставништва. Во тој случај информациите од НВО кои се цел на разузнавачките агенции се далеку подостапни. Паралелно со тоа треба да се напомене дека олеснителна околност претставува и фактот дека голем дел од персоналот кој е најмен од страна на НВО се поранешни припадници на вооружените сили или дел од јавната администрација, кои своите професионални обврски ги извршувале во земјата или токму во кризните региони во кои се ангажираат самите НВО.

И покрај наведените можности за добивање на голем број на разузнавачки информации, неопходно е да се нагласи дека истите не се опширни, се однесуваат на одредени реони и од политички аспект се нереални. Со еден збор, информациите од НВО се изворни информации кои допрва треба да се обработат и анализираат со цел да се добие крајниот производ, односно прецизна и употреблива разузнавачка информација.

5.3 Соработка и размена на информации во функција на националните интереси

Од досегашната дискусија за релациите помеѓу НВО и разузнавачките служби евидентно е дека размената на информациите меѓу нив не е вообичаена практика. Сепак во периодот од 1990 година па наваму, под влијание на политиката и националните интереси на современите држави се случија одредени промени кои резултираа со менување на наведената практика. Во тој период кога на Балканскиот полуостров и во Африка се разгоруваа најкрвавите конфликти по Втората светска војна, размената на информациите стана дел од државната политика.

Во некои случаи одредени разузнавачки служби биле во состојба да ги споделуваат своите стратегиски анализи со одредени НВО. На пример, повременото доставување на одредени проценки за потребите на НВО од страна на Националниот Разузнавачки Совет на САД (National Intelligence

Council),¹⁰⁴ отворило можност за транспарентна соработка. На тој начин НВО развиле соработка со владините аналитичари и биле многу повеќе мотивирани да ги разменуваат нивните информации и проценки кои покасно биле вклучени во официјалните владини извештаи.

По иницијатива на НВО, во јануари 1995 година, Советот за Надворешни односи во Њу Јорк го организирал форумот за состојбата во Бурунди (The Burundi Policy Forum), со цел за координација и проценка на активностите на НВО во функција на превенирање на можен геноцид во Бурунди.¹⁰⁵ Паралелно, во исто време, од европските НВО бил организиран сличен форум и во Лондон. Овие форуми всушност претставувале експеримент за начинот на размена на информациите и воедно обид да се изнајде соодветно решение за хуманитарните катастрофи во регионот на Бурунди и Руанда. Од посебен интерес за оваа истражување во случајот претставува структурата на учесниците на форумите, нивната транспарентност и заклучоците. Имено, покрај активисти на НВО, на форумот во Вашингтон присуствувале владини претставници на Стејт Департментот на САД, Пентагон, УСАИД и нормално на разузнавачката заедница на САД. Според дел од учесниците, форумот имал значаен придонес во зајакнувањето на соработката, координацијата и охрабрувањето на протокот на информации помеѓу НВО и владините агенции. Од аспект на транспарентноста на истиот, за напоменување е фактот дека сите надворешни новинари и научни работници кои учествувале на форумот морале да го почитуваат правилото на тајност односно на необјавување на личниот идентитет.

Покрај наведениот форум, бил организиран и Безбедносен Форум за Бурунди кој се карактеризирал со намалување и селектирање на бројот на учесниците и надворешните соработници. И покрај тоа што темите кои биле

¹⁰⁴ Националниот Разузнавачки Совет (NIC) е центар за стратешко планирање во склоп на Владата на САД. Поопширно на http://www.dni.gov/nic/NIC_home.html, пристапено на 14.01.2012.

¹⁰⁵ Laterman Janie, DeMars William, Gaffney D. Patrick, Vayrynen Raimo, *Breaking Cycles of Violence: Conflict Prevention in Intrastate Crisis*, стр. 125-126, достапно на <http://books.google.mk/books>, пристапено на 27.12.2011 год.

дискутирани биле од отворени извори, сепак одредени информации биле за ограничена употреба како идентитетот на владините претставници и деталните дискусии за одредени прашања.

Безброј примери за соработка помеѓу разузнавачките служби и НВО можат да се издвојат и од граѓанската војна во поранешна Југославија како и Косовската војна каде разузнавачките капацитети на НАТО предводени од САД имаа значајна соработка која притоа беше обелоденета преку електронските и печатени медиуми и во поголемиот број на научни трудови за двата конфликти кои го одбележаа крајот на 20 век. Масакрот во Сребреница е еден од најмаркантните примери. Имено, како прва од вкупно шесте безбедносни зони на ОН, Сребреница беше енклава населена со муслиманска популација од речиси сите региони кои етнички беа исчистени од страна на босанските срби. И покрај тоа што беше обезбедувана од страна на ОН, во Јули 1995 година, Сребреница беше нападната и заземена од страна на босанските срби кои го извршија најголемиот масакар во историјата на човештвото по завршувањето на Втората светска војна.

Првите информации кои го најавија масакрот беа изворни информации од страна на НВО, кои се однесуваа за големо раздвижување (депортирање) на цивилното население. Вистинските ужаси кои се случиле во Сребреница биле обелоденети од страна на преживеаните, во главно жени и деца кои покасно биле згрижени во Тузла и Сараево. И овие информации најпрво биле добиени од страна на активистите на НВО кои биле во директен контакт со преживеаните.

Според официјалните извештаи, разузнавачките служби на САД кои ја претставуваа главнината на разузнавачките структури на НАТО во Босна, наводно не располагале со сознанија за можен напад на Сребреница од страна на Босанските Срби на 10.07.1995 година. Она што беше објавено од нивна страна е дека *“најдобрите информации со кои располагаат, потекнуваат од*

организациите за човекови права, ОН и печатот, а не од тајните соработници, сателити или прислушување“.¹⁰⁶

Логично е дека било кој настан, вклучувајќи ја и Сребреница, најпрво би бил објавен во електронските и печатените медиуми. Меѓутоа тоа не значи дека новинарите се тие кои први дошле до информацијата. Напротив, реалната ситуација на терен е малку поинаква. Првите вести за масакрот во Сребреница беа објавени во медиумите, но новинарите дојдоа до тие информации благодарение на хуманитарните работници кои беа во непосреден контакт со преживеаните кои во најголем дел покасно беа прифатени и сместени во камповите во Тузла. Сличен е примерот и со новинарот Џејн Перлез (Jane Perlez) на кој, од страна на активистите на Human Rights Watch, му било овозможено да ги искористи нивните лични контакти во интерес на својата дејност.¹⁰⁷ Активистите на Human Rights Watch биле присутни во Косово уште пред започнувањето на интервенцијата на безбедносните сили на тогашната СР Југославија, и посебно по започнувањето на интервенцијата на НАТО, каде благодарение на перманентната интеракција, изградиле и развиле силна мрежа на лични контакти меѓу косовската популација. Благодарение на така изградените односи со локалната популација, активистите на Human Rights Watch биле во позиција да дојдат до било каква информација поврзана со актуелните случувања, многу полесно од било која разузнавачка служба инволвирана во конфликтот. Знаејќи го и искористувајќи го тој факт, не само Перлез, туку и многу други новинари ширум светот, своите ексклузивни известувања за состојбите во кризните региони ги базирале на информациите добиени со помош на разни НВО.

¹⁰⁶ Engelberg Stephen, Weiner Tim, *Srebrenica: The days of slaughter*, The New York Times, 29 October 1995, достапно на <http://www.nytimes.com/1995/10/29/world/massacre-in-bosnia-srebrenica-the-days-of-slaughter.html?pagewanted=all>, пристапено на 27.11.2011 година.

¹⁰⁷ DeMars E. William, *Hazardous Partnership: NGOs and United States Intelligence in Small Wars*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence, Vol. 14, стр. 212, достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/090708/cbee8b2b17b5156cf1b348e502d916ba/FN%20IJIC%20SUMMER%202001%20DeMARS%20US%20NGO.pdf, пристапено на 04.01.2012.

Сепак поседувањето на развиена мрежа од контакти во регионот во кои се ангажирани, може да има и негативен ефект за безбедноста и репутацијата на НВО. Во внатрешните конфликти кои беа актуелни кон крајот на минатиот и првата деценија од 21 век, НВО често беа во фокусот на светската јавност како продолжена рака на разузнавачките служби на НАТО или современите држави кои посредно или непосредно беа инволвирани во тие конфликти.

На 02.02.2000 година, од страна на австралискиот електронски медиум “SBS“, на програмата “Dateline“ бил објавен контроверзен извештај за улогата која НВО “CARE“ ја имала пред отпочнувањето и за време на конфликтот во Косово. Во тој контекст, директорот на “CARE“ за Канада изјавил дека, *“CARE работела за Владата на Канада, регрутирајќи персонал за т.н “Верификационата мисија во Косово.” Во текот на есента и зимата во 1998 година, овие “верификатори на мирот“, пред започнување на бомбардирањето на Косово, собираа информации за потребите на НАТО“.*¹⁰⁸

*“На 31.03.1999 година, Српските власти ги уапсиле Стив Прат и Питер Валас од Австралија и Бранко Јелен од Србија кои ги извршувале своите должности како персонал на “CARE“ Австралија. Овие луѓе кои настојувале да им обезбедат хуманитарна помош на жртвите од српската агресија на Косово, беа обвинети за шпионажа и неправедно се задржани во затвор во Србија“.*¹⁰⁹ На овој начин официјален Вашингтон го документираше апсењето на неколку активисти на CARE од страна на безбедносните сили на поранешната СР Југославија. За разлика од САД, официјален Белград ги прогласи именуваните хуманитарни работници виновни за шпионажа, а на

¹⁰⁸ Israel Jared, *CARE Spied for NATO: Perfect Symbol of a 'Humanitarian' War*, 07.02.2000 година, достапно на <http://emperors-clothes.com/analysis/humanita.htm>, пристапено на 12.01.2012.

¹⁰⁹ *Congressional Record, Proceedings and debates of the 105 th congress*, first session, Vol. 145-Part II, July 1, 1999 to July 15 1999, United States Government Printing Office, Washington, 1999, стр. 15419, достапно на <http://books.google.mk/books?id=3iJ2-MFx9E4C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, пристапено на 12.01.2012 год

12.04.1999 година, без знаци на физичко малтретирање, Стив Прат тоа и официјално го изјави на Српската национална телевизија РТС.¹¹⁰

Нормално, сите обвинувања во врска со шпионските активности за потребите на НАТО од страна на раководството на НВО “CARE“ веднаш беа отфрлени како неосновани, а интервјуто на Стив Прат беше оквалификувано како изнудено. И покрај тоа што водечките светски медиуми застапаа во одбрана на “CARE“, сепак факт е дека во прашање беше доведена нејзината политичка неутралност што резултираше со спорадични обвинувања од страна на светската заедница на НВО.

Наведените примери на еден начин претставуваат обелоденување на веќе постоечката соработка помеѓу НВО и разузнавачките агенции. Како резултат на тоа ќе дојде до бројни несогласувања помеѓу самите НВО, помеѓу НВО и владите на нивните матични држави, но и до противање и неприфаќање на присуството на НВО од страна на легитимните претставници и спротивставените страни во внатрешните конфликти кои го одбележаа крајот на 20 век.

5.4 Перспективи за проширување и зацврстување на соработката

И покрај тоа што поврзаноста помеѓу Цивилно-воената соработка и разузнавањето се докажа како доста успешна на воен план, сепак постојат уште голем број предизвици кои допрва доаѓаат. Како еден од најголемите предизвици претставува одржувањето на таа врска и нејзино унапредување. Понатаму, за останатиот воен персонал, единиците за Цивилно-воена соработка имаат двојна улога. Покрај нивната основна намена, на нив се гледа како на потенцијален извор на разузнавачки информации. Во случајот мора да се земе во предвид фактот дека тие единици не се обучувани според разузнавачките тактики, техники и процедури и дека можат да направат превид кој би имал влијание врз безбедноста на персоналот и мисијата воопшто.

¹¹⁰ Види, *Humanitarian Spies*, достапно на <http://www.workers.org/ww/1999/warnews0422.php>, пристапено на 12.01.2012 година.

Како многу важен предизвик, кој треба да биде земен во предвид во перспективниот развој на односот помеѓу Цивилно-воената соработка и разузнавањето, е фактот дека разузнавањето во хуманитарните интервенции не смее да се потпира единствено на информациите добиени од единиците за Цивилно-воена соработка. Не мора да значи дека неколку инфраструктурни проекти или деактивирани експлозивни направи ќе ги освојат симпатиите на завојуваните страни или локалното население и дека мировните сили на тој начин ќе ја обезбедат сопствената безбедност.

Исто така, со зголемувањето на бројот на хуманитарни интервенции, значително се зголемува и значењето на улогата која Цивилно-воената соработка и разузнавањето ја имаат во тие интервенции. Тоа значи дека се создава терен за нови дебати околу иднината на соработката, координацијата и влијанието на овие две компоненти кои се од исклучива важност за било која хуманитарна интервенција. Дополнителен, и можеби еден од најзначајните предизвици на односот помеѓу Цивилно-воената соработка и разузнавањето кои во иднина треба да биде земен во предвид е надминување на разликите во однос на националниот пристап и достигнување на одредена компатибилност. Речиси секоја самостојна држава, без разлика дали е членка на НАТО има различна организациска поставеност на Цивилно-воената соработка, но и различен пристап во процесот на собирање, обработка, анализа и доставување на разузнавачките информации.

Што се однесува до перспективите на директната соработка помеѓу разузнавачките служби и НВО, веројатно постои заедничко согласување за продолжување на соработката, барем во ситуациите кои го дозволуваат тоа. Веројатноста за зацврстување на соработката, исто така произлегува и од фактот дека и двете заедници имаат заеднички интерес за утврдување на причинско-последичните односи на војната и хуманитарните катастрофи.

Друга причина за зацврстување на соработката е физичката и персоналната безбедност на активистите на НВО кои се активни во регионите

погодени од разни хуманитарни катастрофи. За таа цел на НВО неопходна им е информација за безбедносната состојба во одредена зона, а единствениот извор од кој можат да ја добијат таа информација се разузнавачките и воено-разузнавачките капацитети инволвирани во хуманитарната интервенција. Во тој контекст, од суштинска важност како за НВО така и за разузнавачките служби е преземање на строги мерки за безбедност во функција на зачувување на тајноста на соработката и одбегнување на било каков ризик, бидејќи со обелоденувањето на соработката би можело да дојде до уривање на концептот за политичка неутралност на НВО и до загрозување на безбедноста на нивниот персонал.

Како што НВО се соочуваат со одредени загрозувања и опасности, истото се однесува и на разузнавачките служби за кои сепак, безбедносниот ризик претставува секојдневна и нормална работа. Како и да е, основната причина поради која разузнавачките агенции и даваат значење на соработката со НВО, која пак сеуште не е институционализирана, е задржување на континуитетот на контрола на безбедносната состојба на глобално ниво, во услови кога бројот на актуелните и потенцијалните внатрешни конфликти во светот нагло се зголемува. Со самиот факт што станува забор за соработка која институционално не е регулирана, за разузнавачките агенции истата би можела да биде “меч со две острици“. Имено, постојат НВО кои, и покрај тоа што соработуваат со разузнавачките агенции, наеднаш можат да се свртат против нив и негативно да влијаат на авторитетот и угледот на агенцијата. Згора на тоа, разузнавачките служби, а особено воено-разузнавачките служби се соочуваат со можеби најголемиот проблем во контекст на нивната соработка со НВО. проблемот се состои во тоа што разузнавачките служби најчесто немаат што да им понудат на НВО како возврат за дадена услуга, односно за дадената информација.

* * *

Врз основа на извршените анализи слободно може да се констатира дека основната цел на единиците за Цивилно-воена соработка е во функција на остварување на главната цел на било која мировна операција, вклучувајќи ја и хуманитарна интервенција. Најголемиот страв кај НВО доаѓа токму од таа констатација, и поради тоа истите вршат притисок за укинување на Цивилно-воената соработка во процесот на планирање на воените операции. Без разлика на тие притисоци, речиси и да не постои веројатност од укинување на веќе докажаната соработка и воспоставениот однос помеѓу единиците за Цивилно-воена соработка и разузнавањето, како и независната соработка на НВО со разузнавачките служби. Напротив, со оглед на глобалната безбедносна состојба, многу поверојатно е да очекуваме зацврстување на вонинституционалната соработка и пронаоѓање на нови посреднички врски помеѓу единиците за Цивилно-воена соработка и разузнавачките агенции од една страна и НВО од друга страна. Всушност тоа, ни помалку ни повеќе, претставува само потврдување на поставената хипотеза за исклучителната важност на капацитетотот и можностите на цивилниот сектор во процесот на собирање на навремени и прецизни разузнавачки информации

6. РАЗУЗНАВАЊЕТО КАКО КЛУЧЕН ФАКТОР ВО МИРОВНИТЕ ОПЕРАЦИИ

Со цел да ја утврдиме причината поради која постојат поделени мислења за потребата од разузнавањето во мировните операции, претходно, неопходно е да се направи разлика помеѓу различните видови на мировни операции. Трите различни генерации на мировни операции кои ги опфаќаат различните временски периоди од формирањето на ОН до почетокот на Студената војна, периодот за време на Студената војна и периодот по завршувањето на Студената војна, се карактеризираат со интензивирање на комплексноста и обемот на воените операции, но во исто време и со занемарување на потребата од разузнавачката поддршка за нивна реализација.

Покрај историскиот преглед на мировните операции во наведените периоди, во оваа точка ќе бие извршена анализа на улогата на разузнавањето во неколку хуманитарни интервенции реализирани во 21 век. Посебен акцент ќе биде ставен на изнаоѓањето на адекватно решение за подигањето на квалитетот на разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции.

6.1 Улогата на разузнавањето во набљудувачките мисии на ОН

И покрај веќе образложениот проблем на терминот разузнавање во работата и функционирањето на самата организација, факт е дека ОН на извесен начин, сепак користеле одредени методи и техники на разузнавањето. Започнувајќи од педесетите години на минатиот век, Советот за Безбедност ги користел набљудувачките мисии со цел да обезбеди информации за заканите кон мирот и безбедноста. Во тие мисии ОН испраќале невооружени набљудувачи кои имале за цел да ги набљудуваат активностите на завојуваните страни, да посредуваат и да ги надгледуваат договорите за прекин на огнот постигнати помеѓу завојуваните страни и постојано да го информираат Генералното Собрание и Советот за Безбедност за развојот на настаните.

Во 1947 година, во ОН бил формиран Посебен Оддел за Балканот (Special Committee on the Balkans-UNSCOB). Мисијата на воените набљудувачи кои патролираа долж северната грчка граница, била да ја утврдат посредната и непосредната поддршка од соседните комунистички земји за нивните идеолошки пријатели.¹¹¹ Карактеристично за оваа мисија, која траела до 1953 година и која била оценета како успешна, е тоа што воените набљудувачи всушност имале улога на собирачи на разузнавачки информации. Покрај набљудувањето на северната грчка граница, воените набљудувачи доаѓале до разузнавачки информации преку следењето на прекуграничниот сообраќај и од информативните разговори со герилците кои биле уапсени од страна на Грчките безбедносни сили.

Воените набљудувачи во набљудувачката мисија на ОН во Израел (UNTSO), за набљудување на Израелските граници кон Сирија и Либан, користеле разни набљудувачници, патроли и инспекции.¹¹² За разлика од овој случај, набљудувачката мисија на ОН во Индија и Пакистан (UNMOGIP) првенствено се карактеризирала со употреба на сили и средства за копнено и воздушно извидување за набљудување на договорот за прекин на огнот од 1949 година.

Според наведените примери од историјата на набљудувачките мисии на ОН може да се заклучи дека воените набљудувачи користеле разни методи и средства за собирање на информациите неопходни за реализација на мисијата. И покрај фактот што денес поголемо значење и се дава на мировните операции, Советот за Безбедност не ги укина набљудувачките мисии туку истите ги интегрираше во поголемите по обем, мировни операции. На пример,

¹¹¹ Netherlands Institute of Military History, *United Nations Special Committee on the Balkans*, 27.05.2009, стр. 2, достапно на http://www.defensie.nl/english/nimh/history/international_operations/mission_overview/48168698/united_nations_special_committee_on_the_balkans_%28unscob%29/, пристапено на 17.01.2012.

¹¹² Strugar Milos, *The UNTSO story-UN Truce Supervision Organization*, Resource Library, 1998, достапно на http://findarticles.com/p/articles/mi_m1309/is_3_35/ai_54259332/, пристапено на 09.01.2012.

Мисијата на ОН во Конго брои 18653 вооружени припадници на мировните сили, придружувани од 704 воени набљудувачи.¹¹³

Исто така Советот за Безбедност користи и т.н посебни набљудувачки групи формирани да известуваат за одредени настани. Со Резолуцијата на Советот за Безбедност 1519 од 1993 година, била формирана Набљудувачка Група за Сомалија (Somaliya Monitoring Group). Во суштина набљудувачката група претставувала орган за собирање на разузнавачки информации и анализа во функција на *“истражување на прекршувањето на ембаргото за вооружување...да спроведува истраги во зоната на одговорност...и да го проценува напредокот на ембаргото за вооружување.”*¹¹⁴

Од особена важност за ова поглавје е податокот дека 60 дена пред распоредувањето на мировните сили, Одделот за Мировни Операции во зоната на операции испраќа тим за техничко извидување.¹¹⁵ Основната задача на овој тим, кој се состои од околу дваесетина членови, е од логистичка природа за мисијата која следи. Исто така може да се каже дека неговата цел е навремено информирање за состојбата околу политичката, дипломатската, воената и административната поддршка за мисијата која следува.

Информациите кои тимот ќе ги собере од зоната на операции ги доставува до Генералниот Секретар, кој понатаму ги користи за изготвување на извештај за воспоставување на мисијата. Во тој извештај, кој претходно се доставува до Советот за Безбедност, содржани се најразлични информации за инфраструктурата како: патиштата, аеродромите, пристаништата, можни реони за распоредување на мировните сили, информации за климата и теренот итн.

¹¹³ United Nations, *MONUC Facts*, достапно на

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monuc/facts.shtml>, пристапено на 21.01.2012 година.

¹¹⁴ United Nations, *United Nations Security Council Resolution 1519-2003*, UN Document S/RES/1519, 2003, стр. 2, достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/658/82/PDF/N0365882.pdf?OpenElement>, пристапено на 22.01.2012.

¹¹⁵ United Nations Department of Peacekeeping Operations, *Handbook on UN Multidimensional Peacekeeping Operations*, стр. 131, достапно на <http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/Pbpps/library/Handbook%20on%20UN%20PKOs.pdf>, пристапено на 22.01.2012.

Врз основа на наведените примери може да се констатира дека, набљудувачките и верификационите мисии, кои користат повеќе форми на собирање информации од отворени извори, првенствено претставуваат разузнавачки операции. И во овој случај собраните информации се почетни за да покасно се обработат, анализираат и доставуваат до крајниот корисник, сосема идентично со разузнавачкиот циклус. И покрај тоа што за ОН ова се активности за собирање на информации, сепак факт е дека станува збор за активности за собирање на разузнавачки информации.

6.2 Разузнавањето во мировните мисии за време на Студената Војна

Ривалството помеѓу двата спротивставени блока за време на Студената војна резултираше со блокирање на работата на Советот за Безбедност и ограничено ангажирање на мировните сили на ОН. Како резултат на тоа, започнувајќи од 1945 година па се до колапсот на Советскиот сојуз во 1988 година, ОН преземале само 13 мировни операции. Карактеристично за мировните операции за време на Студената војна е немањето потреба од разузнавачки податоци за евентуални напади на мировните сили на ОН, бидејќи самото одобрување на присуството на мировните сили од страна на завојуваните страни било доволна гаранција дека мировните сили нема да бидат цел на непријателски провокации или напади. Впрочем нивното присуство во конфликтите за време на Студената војна било резултат на заедничкото барање на завојуваните страни.

Во такви услови, мониторирајќи ги завојуваните страни и почитувањето на договорениот прекин на вооружените дејства, мировните операции во периодот на Студената војна добиле карактер на чисти разузнавачки операции. Од аспект на оваа истражување, како позначајни мировни операции во времето на Студената војна кои го демонстрираат *ad hoc* пристапот на ОН кон разузнавањето, ќе бидат анализирани мисиите на ОН во Египет (UNEF I), Конго (ONUC-Француски акроним за мисијата во Конго), Кипар (UNFICYP) и мисијата на Голанската Висорамнина (UNDOF).

6.2.1. *Ezunem (The UN Emergency Force-UNEF I)*

Мисијата на ОН на Синајскиот Полуостров (во натамошниот текст UNEF I) била првата целосна мировна операција која понатаму стана модел за идните мировни операции на ОН.¹¹⁶ Мандатот на мировните сили бил да го набљудуваат прекилот на непријателствата, вклучувајќи го повлекувањето на израелските, француските и британските сили од територијата на Египет, а по повлекувањето да имаат улога на тампон зона помеѓу египетските и израелските вооружени сили и да обезбедат непристрасно надгледување на прекилот на непријателствата.¹¹⁷

И покрај недоволните разузнавачки информации за актуелната состојба на теренот, сепак мисијата била воспоставена без посериозни проблеми кои би ја нарушиле нејзината цел. Во целата ситуација, среќна околност била моменталната политичка состојба во земјата каде инволвираните страни во конфликтот, без посериозни забелешки за цело време соработувале со раководството и останатиот персонал на UNEF I. И покрај фактот што немало случаи на прикриено делување, сепак назначените набљудувачки и надгледувачки функции, на UNEF I и дале карактер на составно тело на ОН за собирање на разузнавачки информации.

Покрај користењето на набљудувачници, пешачки патроли и одредени сателитски снимки од разузнавачките капацитети на земјите кои партиципирале во UNEF I, како дополнителна мерка за зајакнување на патролирањето во зоната на операции, била употребата на воздушното набљудување.¹¹⁸ Имено, воздухопловна група од пет авиони и персонал од околу 100 луѓе од Канадските воздухопловни сили и биле придодадени на UNEF I. Истите во периодот од 1963 до 1965 година биле одлична подршка за

¹¹⁶ Dombroski Kenneth, *Peacekeeping in the Middle East as an International Regime*, New York, Routledge, 2006, стр. 22.

¹¹⁷ Middle East-UNEF I, Mandate, достапно на <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1mandate.html>, пристапено на 23.01.2012.

¹¹⁸ Durch J. William, *Running the Show: Planing and Implementation*, во изданието на William J. Durch, *The Evolution of UN Peacekeeping: Case Studies and Comparative Analysis*, The Henry L. Stimson Center, York, St. Martin's Press, 1993, стр. 69, достапно на <http://www.worldcat.org/title/evolution-of-un-peacekeeping-case-studies-and-comparative-analysis/oclc/442997633/viewport>, пристапено на 23.01.2012.

пешачките патрули и воедно биле од особена важност во насочувањето на мировните сили на одредени локации за кои постоело сомневање дека се одвивале одредени сомнителни активности поврзани со мандатот на мисијата. Сепак, поради приоритетот кој Советот за Безбедност му го дал на физичкото присуство на пешадискиот дел од мировните сили, во 1965 година операциите за воздушно извидување биле прекинати а Канадскиот воздухопловен персонал и средства биле вратени во своите матични бази. Без разлика на нивниот придонес во исполнувањето на целите на мисијата, дадениот пример со употребата на Кандските капацитети за воздушно извидување претставува своевиден почеток на ОН во користењето на воздухопловни средства во процесот на собирање на разузнавачки информации.

6.2.2. Конго (ONUC)

Во поглед на разузнавачката подготовка и мисијата во Конго (во натамошниот текст ONUC) се карактеризира со недостаток на разузнавачки информации за зоната на операции и зависност од разузнавачките капацитети на државите кои партиципирале во мисијата. Дополнително, мировните сили на ONUC броеле околу 20000 вооружени лица од 30 различни земји а покривале територија по големина слична со територијата на Западна Европа или околку една четвртина од САД.¹¹⁹ Од самиот почеток на мировната операција, нивната мисија била поддршка на територијалниот суверенитет на Конго и надгледување на повлекувањето на белгиските платеници, додека од 1961 до 1964 година мисијата на ONUC била сузбивање на бунтовниците во провинцијата Катанга.

Според постоечката литература, ONUC во првите шест месеци функционирала без никаква разузнавачка поддршка. Со проширувањето на мандатот, од страна на ONUC во главниот штаб на вооружените сили во

¹¹⁹ Neack Laure, *Elusive Security: States First, People Last*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2007, стр. 38, достапно на http://books.google.mk/books?id=0IGS8uS16a4C&pg=PA38&lpg=PA38&dq=ONUC+Covered+territory+as+same+as+western+Europe&source=bl&ots=zSqhRmt2CV&sig=APErB0QC1xv5V0KaZxonETeqPgk&hl=mk&sa=X&ei=Ag00T6z2JIHT4QSR_vE5&redir_esc=y#v=onepage&q=ONUC%20Covered%20territory%20as%20same%20as%20western%20Europe&f=false, пристапено на 17.01.2011.

Киншаса бил воспоставен “Оддел за воени информации” (“Military information branch-MIB”) задолжен за разузнавачки анализи за потребите на командантот на мировните сили.¹²⁰ Одделот за воени информации всушност бил првата разузнавачка единица на ОН на било кое ниво, и која официјално ја отпочнала употребата на терминот “информација” како замена на терминот “разузнавање”. Од самиот почеток, без разлика на слабиот прилив на информации, Одделот за воени информации обработувајќи ги информациите со кои располагал, изработувал значајни разузнавачки анализи кои биле употребени во борбата против бунтовниците во провинцијата Катанга.

Слично на UNEF I, и во оваа мировна операција до израз дошле лимитираните капацитети за воздушно извидување. Но за разлика од тоа до израз дошле различни методи и техники на разузнавањето од човечки извори. Покрај веќе споменатите информативни разговори со притворените платеници, персоналот на ONUC испрашувал разни бегалци и се обидел да изгради и организира мрежа на соработници. За жал овој обид завршил со неуспех, а основната причина за тоа бил недостатокот на финансии за купување на информации. Сепак разузнавањето од човечки извори во ONUC може да се оцени како успешно. Пример за тој успех е настанот од 1962 година, кога врз основа на изворна информација за снабдување со резервни делови, била спроведена воена операција со која било спречено одржувањето и подобрувањето на скромниот воздухопловен капацитет на провинцијата Катанга.¹²¹

Покрај наведените методи и техники за собирање на разузнавачки информации, од посебна важност за успехот на ONUC се и разузнавачките информации добиени од отворените извори. Следењето на отворените радио и

¹²⁰ Dorn A. Walter, Bell J. H David, *Intelligence and Peacekeeping: The UN Operation in the Congo 1960-64.* ” *International Peacekeeping* 2/1, 1995 во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003, стр. 257. достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf, пристапено на 20.10.2011.

¹²¹ Исто, стр. 268.

телевизиски емитувања, на ONUC му обезбедиле значајни разузнавачки информации за движењето на вооружените сили и складовите со оружје,¹²² кои подоцна, во 1963 година се потврдиле како клучни за ставање крај на сецесионизмот во провинцијата Катанга.

По завршувањето на мисијата во Конго, за време на Студената војна од страна на ОН беа воспоставени повеќе мировни операции од кои некои траат и ден денес. Во 1964 година била воспоставена мисијата на ОН во Кипар (UNFICYP), а во 1973 година мисиите на Синајскиот Полуостров (UNEF II) и на Голанската Висорамнина (UNDOF). Заедничко за сите мировни операции за време на Судената војна е употребата на *ad hoc* мерки за задоволување на разузнавачките побарувања за реализација на мисиите. Двете мисии на Синајскиот Полуостров и мисијата на Голанската Висорамнина, кои беа оценети како успешни мисии, вклучиле различни методи и техники за собирање на разузнавачки информации, почнувајќи од отворени извори, пешачки патроли, воздушно и техничко извидување. Некои од нив ќе останат запаметени по најголемите разузнавачки пропусти во историјата на мировните операции. На пример, ОН не ја распознале јачината и составот од грчките воени инсталации на островот Кипар. Фактот дека грците успеале да сокријат цела бригада, во 1967 година ги посрамоти и ги алармираше ОН.¹²³ Без разлика на овој неуспех, моменталната состојба во Кипар наведува на заклучокот дека UNFICYP е делумно успешна мисија.

Во операцијата во Конго, ОН изградиле релативно цврста разузнавачка структура која имала значаен придонес за конечниот исход на мисијата. Всушност разузнавачката структура која беше воспоставена во Конго, требаше и можеше да претставува совршен пример за значењето на разузнавањето во мировните мисии кои следуваа како резултат на внатрешните конфликти кои го одбележаа крајот на 20 век. Но, и покрај големиот број на научени лекции

¹²² Исто, стр. 269.

¹²³ O'Neill Terence John, Rees Nicholas, *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era*, New York, Routledge, 2005, стр. 98.

Киншаса бил воспоставен “Оддел за воени информации” (“Military information branch-MIB”) задолжен за разузнавачки анализи за потребите на командантот на мировните сили.¹²⁰ Одделот за воени информации всушност бил првата разузнавачка единица на ОН на било кое ниво, и која официјално ја отпочнала употребата на терминот “информација” како замена на терминот “разузнавање”. Од самиот почеток, без разлика на слабиот прилив на информации, Одделот за воени информации обработувајќи ги информациите со кои располагал, изработувал значајни разузнавачки анализи кои биле употребени во борбата против бунтовниците во провинцијата Катанга.

Слично на UNEF I, и во оваа мировна операција до израз дошле лимитираните капацитети за воздушно извидување. Но за разлика од тоа до израз дошле различни методи и техники на разузнавањето од човечки извори. Покрај веќе споменатите информативни разговори со притворените платеници, персоналот на ONUC испрашувал разни бегалци и се обидел да изгради и организира мрежа на соработници. За жал овој обид завршил со неуспех, а основната причина за тоа бил недостатокот на финансии за купување на информации. Сепак разузнавањето од човечки извори во ONUC може да се оцени како успешно. Пример за тој успех е настанот од 1962 година, кога врз основа на изворна информација за снабдување со резервни делови, била спроведена воена операција со која било спречено одржувањето и подобрувањето на скромниот воздухопловен капацитет на провинцијата Катанга.¹²¹

Покрај наведените методи и техники за собирање на разузнавачки информации, од посебна важност за успехот на ONUC се и разузнавачките информации добиени од отворените извори. Следењето на отворените радио и

¹²⁰ Dorn A. Walter, Bell J. H David, *Intelligence and Peacekeeping: The UN Operation in the Congo 1960-64.* " *International Peacekeeping* 2/1, 1995 во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003, стр. 257. достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf, пристапено на 20.10.2011.

¹²¹ Исто, стр. 268.

од Конго, ниту една од нив не била земена во предвид, поради што ОН и понатаму останале без соодветна разузнавачка институција. Епилогот од настаните во Босна и Сомалија ќе покаже дека тоа бил еден од најголемите пропусти во историјата на разузнавањето.

Врз основа на анализираните мировни операции во периодот на Студената војна, може да се заклучи дека блоковската поделеност во тоа време, била главната причина поради која САД и Советскиот сојуз не биле директно инволвирани во нивната реализација. Анализирајќи ја улогата на разузнавањето во наведените хуманитарни операции, неизбежна е констатацијата дека разузнавачките информации имале исклучително значење за позитивниот исход на операциите. Можностите на воздухопловните капацитети во комбинација со мировните трупи на теренот претставувале основниот извор на разузнавачки информации за поддршка на мировните операции во Египет и Конго. Ова особено се однесува на интервенцијата во Конго, каде за прв пат во една хуманитарна интервенција се примениле соодветни методи и техники на дисциплината за собирање разузнавачки информации со примена на човечки ресурси.

6.3 Разузнавањето во мировните операции по завршувањето на Студената Војна

По завршувањето на Студената војна мировните операции повеќе не претставуваа само набљудувачки мисии. Во тој контекст истите мораа да обезбедат услови за безбедно доставување на хуманитарна помош, да спречат било какво непочитување на човековите права и да создадат услови за обновување на цивилната администрација, која меѓу другото би требало да се оспособи да организира слободни и демократски избори во обновеното општество.

Исто така, изменетата гео-политичка состојба, внатрешните и транс-националните конфликти придонесоа за енормно зголемување на бројот на спротивставените страни и нивната идентификација. Сите овие случувања

бараа поинаков пристап кон мировните операции. Од пасивна, мировните сили добија многу поактивна улога што резултираше со зголемување на приоритетните разузнавачки побарувања во пресрет на мисијата и за време на нејзината реализација.

Мисиите во Босна (UNPROFOR) и Сомалија (UNOSOM) претставуваа хуманитарни интервенции, одредени од ОН како “воени закани за меѓународниот мир и безбедност”.¹²⁴ И двете мисии завршија со неуспех на ОН во исполнување на дадениот мандат. Покрај хуманитарните операции, во деведесетите години на 20 век беа реализирани и неколку мисии за контрола на вооружувањето и за разоружување. Пример се мисиите на ОН во Ангола (The UN Angola Verification Mission-UNAVEM) и Ирак (UN Special Commission-UNSCOM) кои се значајни по тоа што за време на нивното спроведување биле направени првите обиди да се воспостави институционална разузнавачка структура во ОН.

6.3.1. Сомалија (UNOSOM)

Во периодот од 1992 до 1995 година, ОН воспоставија две мировни операции во Сомалија, UNOSOM I и II. Првата операција, која беше реализирана од страна на персонал од 500 луѓе и која беше оценета како неуспешна, траеше од април 1992 до март 1993 година, додека UNOSOM II беше реализирана во периодот од март 1993 до март 1995 година.¹²⁵ Значајно за втората операција во Сомалија е да се напомене дека пред нејзиното воспоставување, од страна на САД беше преземена самостојна интервенција (Unified Task Force-UNITAF или уште позната како Operation Restore Hope). Со отпочнувањето на UNOSOM II и повлекувањето на UNITAF, околу 3000 припадници на Вооружените сили на САД останаа во Сомалија заради обезбедување на соодветна борбено сервисна поддршка на мировните сили на

¹²⁴ Durch J. William, *UN Peacekeeping, American Policy, and the Uncivil Wars of the 1990's*, St. Martins Press, New York, 1996, стр. 5. достапно на <http://books.google.mk/books?id=sg-RUTJlbZAC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, пристапено на 12.01.2012.

¹²⁵ United Nations, *Somalia-UNOSOM II Background*, достапно на <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>, пристапено на 28.12.2011.

ОН. Исто така, од страна на САД за потребите на командната структура на UNOSOM II, делумно беа одредени еден батаљон за брзо распоредување и единица за разузнавачка поддршка.¹²⁶

За разлика од претходните операции на ОН кои беа реализирани согласно Глава VI од Повелбата, UNOSOM II беше првата мировна операција во историјата на ОН воспоставена врз основа на Глава VII од Повелбата на ОН.¹²⁷ Разликата е огромна и истата се состои во тоа што операциите кои се воспоставени согласно Глава VII не зависат од меѓусебната согласност на спротивставените страни, а мировните сили имаат право да ги употребат сите потребни мерки за исполнување на мандатот. Значењето на напред наведените факти за предметното истражување се состои во тоа што разузнавањето ќе се соочи со значителното зголемување на разузнавачките побарувања кои произлегуваат од самата мисија, факт кој допрва ќе го анализираме користејќи ги искуствата од мировните операции во Сомалија и Босна.

Слично како во претходните операции, и овој пат UNOSOM II започнала без детална анализа на општата состојба во Сомалија. Сепак по самото воспоставување на мисијата бил донесен заклучок дека проценката за состојбата во предвидената зона на операции е од суштинско значење во фазата на подготовка и планирање на мисијата. Согласно официјалниот извештај за UNOSOM II, ОН констатирале дека претходно наведената проценка можела навреме да биде направена благодарение на достапните информации од разните академски трудови, НВО и други отворени извори, но сепак тоа не го искористиле и не анализирале ниту една достапна информација.¹²⁸

¹²⁶ Durch J. William, *UN Peacekeeping, American Policy, and the Uncivil Wars of the 1990's*, St. Martins Press, New York, 1996, стр. 335. достапно на <http://books.google.mk/books?id=sg-RUTJlbZAC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, пристапено на 12.01.2012.

¹²⁷ Резолуција на Советот за Безбедност на ОН бр. 814-1993, достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/226/18/IMG/N9322618.pdf?OpenElement>, пристапено на 11.01.2012.

¹²⁸ Поопширно во The Comprehensive Report on Lessons Learned from United Nations Operation in Somalia (UNOSOM), April 1992 - March 1995, достапно на <http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/UNOSOM.pdf>, пристапено на 11.01.2012.

Во периодот на UNOSOM I, од страна на разузнавачкиот персонал, Сомалија била позната како средина богата со информации кои можат да се добијат од човечки извори.¹²⁹ Малиот број на воени набљудувачи на ОН биле во состојба и собирале значајни разузнавачки информации во секојдневната интеракција со локалното население. И покрај тоа што воените набљудувачи не биле овластени да ги плаќаат добиените информации, повремено на локалното население му доставувале одредени прехранбени продукти во вид на противуслуга за претходно дадените информации. Во тој поглед мисијата UNOSOM II отскокнувала од претходната. Имено, ОН ги плаќале своите соработници и агенти како провизија за доставените разузнавачки информации, а одговорниот административен офицер водел листа на соработници и агенти во која редовно ги ажурирал податоците за исплатените суми.¹³⁰ Во случајот, оставајќи ги сопствените организациски и конститутивни принципи далеку зад себе, факт е дека ОН ја преминале границата и длабоко навлегле во користењето на бенефитот од разузнавачките тактики, техники и процедури.

Како што беше напоменато погоре, одредени разузнавачки капацитети на САД и биле на располагање на командата на UNOSOM II. Меѓутоа, делумно поради традиционалната аверзија кон разузнавањето, но и поради одбегнувањето на перцепцијата дека се продолжена рака на Вашингтон, ОН секогаш не и верувале на разузнавачките капацитети на САД во Сомалија. Сепак состојбата на теренот била сосема различна. Командантите на мировните сили најчесто зависеле од разузнавачките информации добиени од страна на разузнавачките капацитети на САД. Бидејќи ОН не располагале со сопствена разузнавачка структура, САД ги обезбедувале речиси сите

¹²⁹ Dorn A. Walter, *The Cloak and the Blue Beret: Limitations on Intelligence in UN Peacekeeping*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence 12/4, 1994, стр. 344.

¹³⁰ Исто, стр.344.

разузнавачки информации потребни во процесот на планирање и организирање на потрагите по складовите за оружје и муниција и други воени операции.¹³¹

Од друга страна пак САД воопшто не биле сигурни во безбедноста на класифицираните информации во ОН, и поради страв од компромитирање на нивните извори често ја одбегнувале размената на класифицираните информации. Како резултат на таа недоверба и сомнежот дека ОН го кријат Мохамед Фара Аидид (Mohamed Farah Aided), во јули 1993 година, воената единица Армијата на САД-“Ренџер“, извршила упад во седиштето на ОН со цел да го уапси бутовнички лидер.¹³² За да биде иронијата поголема, бунтовничкиот лидер претходно бил прогласен за главна цел на мировните сили на ОН и вооружените сили на САД.

И покрај тоа што денес не постојат докази од кои може да се анализираат информациите кои биле собирани за време на UNOSOM II, сепак факт е дека одредени разузнавачки активности биле преземени вклучувајќи го и погоре наведеното купување на информации. Како и да е, искуството од UNOSOM II било сосема доволно ОН да ја констатираат неопходноста од соодветен план за собирање и анализа на разузнавачки информации при отпочнувањето на операциите за воспоставување на мирот.¹³³

6.3.2. Босна и Херцеговина (UNPROFOR)

Како хуманитарна операција во Хрватска, UNPROFOR била воспоставена од страна на ОН во февруари 1992 година. Во 1993 година нејзиниот мандат бил проширен на територијата на Босна и Херцеговина, а основната задача била заштитата на означените безбедносни зони од борбени дејства. Додека ОН имале делумен успех во доставувањето на хуманитарна помош, нивната задача за заштита на безбедносните зони претрпе тотален

¹³¹ Anderson Gary. *UNOSOM II: Not Failure, Not Success*. во *Beyond Traditional Peacekeeping*, издадено од Donald C.F. Daniel and Bradd C. Hayes, New York: St. Martin's Press, 1995. стр. 273.

¹³² Hugh Smith, *Intelligence and UN Peacekeeping*, Survival 36/3, 1994, стр. 234.

¹³³ The Comprehensive Report on Lessons Learned from United Nations Operation in Somalia (UNOSOM), April 1992 - March 1995, точка 19, достапно на <http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/UNOSOM.pdf>, пристапено на 11.01.2012.

неуспех и резултираше со смртта на повеќе од 200000 цивили, најмногу босански муслимани, кои биле убиени во самите безбедносни зони или во нивна непосредна близина.¹³⁴ Во јули 1995 година во безбедносната зона Сребреница, држејќи во заложништво 48 холандски мировници од составот на UNPROFOR, Армијата на босанските срби изврши страшен терор врз околу 30000 босански муслимани, од кои околу 6000 до 8000 мажи и малолетни момчиња беа убиени.¹³⁵

Исто како и UNOSOM II, и UNPROFOR покажа и докажа дека начинот на кој се собираат и разменуваат разузнавачките информации не претставува единствениот проблем, туку дека основниот проблем се наоѓа во командните структури на мировните операции особено доколку ситуацијата наметнува соработка со организација или воен сојуз кој не е дел од ОН. Така, во Босна, НАТО беше задолжен за поддршка на ОН преку наметнување на зони на забранети летови и спроведување на ембаргото за вооружување, да обезбеди воздушна поддршка против српската агресија и нормално, разузнавачка поддршка за мировните сили распоредени во зоната на операции. Сепак, дел од овие задачи не беа исполнети а основната причина беше функционирањето на две различни линии на командување, едната во НАТО другата во ОН.

Факт е дека во Босна не беше воспоставен соодветен механизам или начин на кој НАТО или другите земји членки на ОН би доставувале разузнавачки информации директно до ОН или до командата на UNPROFOR. Покрај софистицираните електронско-разузнавачки капацитети, речиси сите земји членки на НАТО кои партиципираа во SFOR, имаа свои Национални Разузнавачки Келии кои редовно вршеа размена на разузнавачките информации добиени од информативните разговори со бегалците и раселените лица или преку прислушувањето на комуникациските врски на Армијата на

¹³⁴ United Nations, *The Fall of Srebrenica*, UN Document A/54/549, 1999. стр.6, достапно на <http://www.un.org/news/press/docs/1999/srebrenica.pdf>, пристапено на 14.01.2012.

¹³⁵ Richard H. Curtiss, *Bosnia Ten Years Later*, The Washington Report on Middle East Affairs, vol.24, no. 7, September-october 2005, достапно на <http://www.wrmea.com/component/content/article/277/8389-special-report-bosnia-ten-years-later.html>, пристапено на 14.01.2012.

босанските срби. Врз основа на тие информации НАТО доставувал дневен разузнавачки брифинг за потребите на UNPROFOR, а соработката била толку безнадежна поради што извештаите делумно или воопшто не стигнувале до командирите на мировните сили распоредени во безбедносните зони. На пример, разузнавачките капацитети на НАТО делумно знаеле за нападот врз Сребреница неколку дена пред тој да се случи. Меѓутоа во повисоката команда структура на ОН никој не поверувал во тоа, а додека НАТО да испрати предупредување до мировните сили во Сребреница, маскрот веќе бил извршен.

Без оглед на тоа што ОН знаеле дека разузнавањето претставува проблем и пред да се случи Сребреница, сепак не презедоа конкретни мерки да ја корегираат состојбата.¹³⁶ Во таква околност, на мировните сили на UNPROFOR не им преостанувало ништо друго освен да се потпрат на сопствените сили и средства. Некои земји кои учествуваа во UNPROFOR, во случајот Холандија, без одобрение на ОН, презеле основни мерки за собирање на разузнавачки информации. Но, и покрај тоа што обидот за собирање на разузнавачки информации од страна на Холандскиот контингент не е документиран, сепак сигурно е дека ОН и Холандскиот контингент целосно не ги разбрале намерите на босанските срби кон босанските муслимани во Сребреница.¹³⁷

Меѓутоа, Сребреница не претставува само пример за еден од најголемите пропусти на разузнавањето. Поразувачки е податокот според кој првичните информации за нападот на босанските срби врз Сребреница не биле доставени до Штабот на ОН се до наредниот ден, а барањето на Холандскиот контингент за неодложно засилување не пристигнало ни до Штабот на ОН за Балканот со седиште во Сараево!¹³⁸

¹³⁶ United Nations, *Report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolutions 982 (1995) and 987 (1995)*, UN Document S/1995/444, 1995, стр.18, достапно на <http://www.undemocracy.com/S-1995-444.pdf>, пристапено на 15.01.2012.

¹³⁷ United Nations, *The Fall of Srebrenica*, UN Document A/54/549, 1999, стр.106, достапно на <http://www.un.org/news/pressg/srebrenica.pdf>, пристапено на 14.01.2012.

¹³⁸ Исто, стр. 59.

6.3.3 Руанда (UNAMIR)

Во првата точка од ова истражување беше направена анализа за избувнувањето на конфликтот во Руанда и геноцидот кој во 1994 година се одвиваше буквално пред очите на светската јавност. На почетокот меѓу “гледачите“ беа и околу 2500 припадници на ОН кои врз основа на Резолуцијата на Советот за Безбедност 872 од 05.10.1993 година беа распоредени во околината на Кигали. Како и да е, персоналот на UNAMIR располагал со прецизни информации за идните планови на мнозинската етничка група Хуту, односно за масакрот врз малцинската етничка група Тутси.¹³⁹ Сепак тие информации не биле добиени благодарение на континуираниот воено-информациски систем за собирање, анализа, потврдување и разузнавачката подготовка на ОН, туку најголемиот дел, односно најважната информација била добиена од извесен “Жан Пјер“ (Jean Pierre),¹⁴⁰ кој за возврат побарал личен и азил за сопственото семејство. И покрај тоа што не е докажано, покасно за Жан Пјер се развиле дискусии дека тој бил двоен агент, односно дека покрај “Interahamwe“, истовремено соработувал и со Патриотскиот Фронт на Руанда (Rwandese Patriotic Front-RPF). Сопред неофицијални извори од ОН, вистинското име на Жан Пјер всушност било Turatsinze Abubakar, кој во наредната фаза од конфликтот наводно бил убиен од припадниците на Патриотскиот Фронт на Руанда.¹⁴¹

Додека комплетната разузнавачка поддршка на мисијата се потпирала единствено на информациите добиени од страна на еден информатор, очајно недостасувале информациите од медиумите, НВО и постоечките научни студии кои детално го имаат опишано зачетокот на конфликтот помеѓу мнозинската и малцинската етничка група во Руанда, Хуту и Тутси. Како резултат на тоа проценката на ОН била дека владините сили и Патриотскиот

¹³⁹ Cammaert C. Patric, *Intelligence in Peacekeeping Operations: Lessons for the Future*, стр. 24.

¹⁴⁰ Bradshav Steve, *When Good Men do Nothing*, BBC News, 30.03.2004, достапно на <http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/panorama/3577575.stm>, пристапено на 28.01.2012.

¹⁴¹ Mbeko Patrick, *Rwanda: Genocide of Tutsis, Who is Responsible?*, The Proxy Lake, 01.10.2010, достапно на <http://www.theproxylake.com/2010/10/genocide-of-tutsis/>, пристапено на 29.01.2012.

Фронт на Руанда биле единствените страни во конфликтот, притоа изоставувајќи ја присутноста и делувањето на парамилитантната формација “Interahamwe“, фракциите во владата кои придонеле за раздор меѓу цивилното население и разузнавачкиот интерес на соседна Уганда.¹⁴²

Овие разузнавачки пропусти во комбинација со слабиот мандат на мировните сили на ОН, резултираа со геноцид во кој повеќе од половина милион луѓе беа убиени. Доколку се располагало со подетална разузнавачка проценка која во предвид би ги имала историјата на меѓуетничките односи, разните индикатори, политичката воља и можностите на спротивставените страни, и веројатноста од посилен мандат била пореална. Можеби тоа немало да го спречи геноцидот и загубите на мировните сили, но од друга страна можело да придонесе за намалување на бројот на жртвите и контролирање на насилствата.

Слично на Босна и Сомалија, и Руанда е пример-лекција кој несомнено, потребата од сеопфатното разузнавање во меѓународните интервенции од хуманитарен карактер ја издига на највисоко ниво. Уште еднаш се покажа дека разузнавањето мора да биде продукт на анализа на разновидни разузнавачки извори и дека мора да постои систем за постојан и брз проток на тие информации од највисокото стратегиско ниво, до лидерот на најниската тактичка единица во зоната на операции.

6.3.4 Косово (*Operation Allied Force*)

И покрај тоа што имаше хуманитарен карактер, во историјата на меѓународните воени интервенции, воздушната кампања на НАТО во 1999 година во Косово и Србија ќе остане забележана по тоа што беше реализирана без претходно одобрение на Советот за Безбедност на ОН. Како и да е, “Операцијата Здружени Сили“-(Operation Allied Force), реализирана во периодот од 24.03 до 09.06.1999 година, “во историјата ќе биде забележана и

¹⁴² Kabunduguru Mathias, *Peacekeeping and the UN: Lessons from Rwanda*, Asia Pacific Press, 1999, стр. 6, достапно на <https://digitalcollections.anu.edu.au/bitstream/1885/41691/3/cem99-3.pdf>, пристапено на 16.01.2012.

како првата војна која ја добиле воздухопловните сили“.¹⁴³ Според извештаите на НАТО, за време на воздушната кампања биле реализирани 37000 летови, лансирани 23999 проектили, со кои се проценува дека биле уништени 93 тенкови, 153 оклопни транспортери, 339 воени возила и 389 артилериски орудија. Операцијата не го спречила иселувањето на населението од Косово и не ги намалила насилствата, но сепак го принудила режимот на Слободан Милошевиќ да попусти и да ги повлече безбедносните сили од Косово.

Несомнено е дека ваквиот успех на воздушната кампања на НАТО зависел од прецизни и точни разузнавачки информации за распоредот и тактичко-техничките карактеристики на српските вооружени сили. Во случајот, за истакнување е фактот што тие информации биле добиени од различни извори со користење на разновидни разузнавачки методи, техники и средства. Прецизните разузнавачки информации кои биле добивани со разузнавањето со помош на слики и разузнавањето на врските, за што биле користени специјални воздухоплови (U-2 и AWACS) и беспилотни летала (Predator UAV и Global Hawk UAV), успешно биле употребени за наведување на нападите врз српските воени инсталации во Косово и Србија. За истата намена биле користени и воените сателити на САД, врз основа на чиј фотографии биле наведувани крстосувачките ракети лансирани од подморниците во Јадранското море и тешките боимбардери кои оперираа исклучиво од матичните бази на територијата на САД.¹⁴⁴

Во почетната фаза на воздушната кампања, повеќе од 90% од употребените бомби и проектили биле опремени со современи систем за наведување, додека во наредните фази од мисијата, како резултат на контролата на НАТО врз воздушниот простор, подобрените временски услови и намалените залихи на прецизно вооружување, биле користени и

¹⁴³ Earl H. Tilford, *Operation Allied Force and the Role of Air Power*, 1999, достапно на <http://www.carlisle.army.mil/USAWC/parameters/Articles/99winter/tilford.htm>, пристапено на 16.01.2012.

¹⁴⁴ Best A. Richard J.R., *Kosovo: Implications for Military Intelligence*, CRS Report for Congress, United States Congressional Service, November 5, 1999, стр. 2, достапно на http://wikileaks.org/wiki/CRS:_KOSOVO:_IMPLICATIONS_FOR_MILITARY_INTELLIGENCE,_November_5,_1999, пристапено на 02.12.2011.

ненаведувани проектили.¹⁴⁵ Со нивна употреба врз основа на прецизните сателитски и снимките добиени од беспилотните летала беа уништени главните енергетски капацитети и индустриски постројки за производство на оружје и муниција во Србија.

Како еден од најзначајните разузнавачки пропусти за време на воздушната кампања, кој меѓу другото предизвика големи меѓународни реакции, беше бомбардирањето на Амбасадата на НР Кина во Белград.¹⁴⁶ Официјалното објаснување за наводната грешка била неажурираната база на податоци за прецизни напади на стационарни цели на земја и слабата координација.

За разлика од ОН кои во претходно наведените мировни операции не ги имплементираа научените лекции, ефективната на разузнавачката поддршка во Косово се должи на научените лекции од Војната во Заливот во 1991 година, а кои вооружените сили на САД ги имплементираа во воздушната кампања. Во случајот, благодарение на воспоставените комуникациски врски, за потребите на кампањата во функција биле ставени сите информации од воените сателити и националните разузнавачки капацитети. На тој начин интероперабилноста помеѓу системите за врски и набљудување на четирите компоненти на вооружените сили на САД и разните агенции, значително била подобрена.

Имајќи ги во предвид мандатите од досега анализирани мисии кои беа реализирани од страна на ОН, одлучноста и прецизно утврдениот мандат на воздушната кампања во Косово укажуваат дека конфликтите во периодот по Студената Војна можат да бидат решени со минимални загуби и ограничени колатерални штети. Поучени од тој заклучок, водечките земји во НАТО, а посебно САД инвестираа во развојот на разузнавачката технологија и

¹⁴⁵ Cordesman H. Anthony, Burke A. Alreigh, *The Lessons and Non-Lessons of the Air and Missile Campaign in Kosovo*, Revised, 2000, стр. 21, достапно на <http://csis.org/files/media/isis/pubs/kosovolessons-full.pdf>, пристапено на 02.12.2011.

¹⁴⁶ BBC News, *World: Europe NATO hits Chinese embassy*, 08.05.1999, достапно на <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/338424.stm>, пристапено на 19.01.2012

реорганизацијата на разузнавачките капацитети со цел за нивна ефикасна употреба на сите нивоа на војување.

6.3.5. Останати хуманитарни интервенции во периодот од завршувањето на Студената војна до крајот на 20 век

Покрај досега наведените мировни операции, во периодот по завршувањето на Студената војна, во повеќе кризни региони беа отпочнати слични операции кои имаа претежно хуманитарен карактер. Од јануари 1989 до февруари 1999 година ОН воспоставиле три верификациони и една набљудувачка мисија во Ангола (UNAVEM I, II, III и MONUA), кои имале мандат да го набљудуваат повлекувањето на кубанските вооружени сили од земјата и да асистираат во процесот на демобилизација и разоружување по завршувањето на граѓанската војна. Меѓутоа недостатокот од соодветен разузнавачки капацитет и ограничените човечки и материјални ресурси негативно влијаеле на исполнувањето на мандатот на овие операции. Овие мисии биле назначени да го набљудуваат процесот на внатрешна имплементација на мировните договори, а не да го контролираат целосното разоружување. Всушност мисијата на UNAVEM била да провери и потврди дека останатите набљудувачи правилно си јавршат работата.¹⁴⁷ Во дадениот случај, кога поради ограничените човечки ресурси не можела да ја покрие целата територија, најмногу од се на UNAVEM и била потребна интензивна разузнавачка поддршка.

Во поглед на интензивирањето на разузнавачката поддршка, карактеристичен е примерот со операцијата на ОН во Ирак (Специјалната Комисија на ОН-UNSCOM), која била фокусирана на разоружувањето на Ирак од ОМУ, веднаш по завршувањето на војната во залиот во 1991 година. Во историјата на ОН, UNSCOM ќе остане забележана како најофанзивната, но во исто време и најконспиративната операција за собирање на информации. Покрај блиската соработка со разузнавачките и военоразузнавачките служби

¹⁴⁷ Durch J. William, *The Evolution of UN Peacekeeping: Case Studies and Comparative Analysis*, The Henry L. Stimson Center, York, St. Martin's Press, 1993, стр. 77.

на современите земји во светот, карактеристично за оваа мисија беше и можноста за користење на развиената технологија за набљудување во процесот на собирање на информации. Во одредени мисии на UNSCOM биле вклучени нуркачи на американската морнарица кои ги пребарувале коритата на поедини реки во потрага по оружје како и специјалните извидувачки авиони U-2 од составот на Американските Воздухопловни сили.¹⁴⁸ Од страна на Вооружените сили на Велика Британија и Германија, за потребите на UNSCOM биле ставени на располагање современи средства за разузнавање на врските на ирачката армија и специјални пенетрирачки радары за пронаоѓање на локациите на ирачките проектили со голем дострел-СКАД (SCUD).

Врз основа на резолуцијата на Советот за Безбедност на ОН, инспекторите на UNSCOM можеле да вршат инспекции било каде и во било кое време и да вршат информативни разговори со ирачките официјални претставници без претходна дозвола или најава.¹⁴⁹ Сепак, воспоставената соработка имала и негативен ефект за ОН кои веднаш биле обвинети за соработка со Централна Разузнавачка Агенција на САД (CIA) и за размена на информации со Израел.¹⁵⁰

Иако претставува една од најконтроверзните мисии на ОН, сепак UNSCOM најтранспарентно и најреално ја покажа потребата од зајакнување на разузнавачкиот капацитет на ОН, кој во иднина би се носел со предизвиците на мировните операции кои се во функција на спречување на вооружени конфликти, хуманитарни катастрофи, геноцид или останати злосторства против човештвото.

Врз основа на претходната анализа слободно може да се заклучи дека по завршувањето на Студената војна дојде до значително зголемување на бројот на хуманитарните интервенции во различни кризни региони ширум

¹⁴⁸ Dorn A. Walter, *The Cloak and the Blue Beret: Limitations on Intelligence in UN Peacekeeping*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence 12/4, 1994, стр. 352.

¹⁴⁹ Исто, стр. 353.

¹⁵⁰ Исто, стр. 354 и 355.

светот. За разлика од хуманитарните интервенции реализирани за време на Студената војна, во случајот, дел од современите држави имаа активно учество во хуманитарните интервенции кои го одбележаа крајот на 20 век. Како резултат на тоа, овие хуманитарни интервенции се карактеризираа со нагласената потреба од квалитетна разузнавачка поддршка на сите нивоа. Паралелно со зголемените разузнавачки побарувања, хуманитарните интервенции кои се случија по завршувањето на Студената војна, ќе останат забележани во историјата на разузнавањето како мисии кои беа реализирани со далеку поконкретни разузнавачки подготовки, примена на разновидни методи и техники за собирање на разузнавачки информации како и користење на најнапредната технологија која е на употреба во армиите на современите држави членки на НАТО.

Споредувајќи ги хуманитарните интервенции, започнувајќи од Сомалија, следува заклучокот дека од операција во операција, разузнавачките недостатоци и предизвици биле анализирани, корегирани и имплементирани во наредните операции, притоа достигнувајќи ја својата кулминација за време на интервенцијата во Косово. Токму хуманитарната интервенција во Косово претставува пример на максимална искористеност на достапните разузнавачките капацитети во функција на идеална разузнавачка поддршка на класична воена операција со хуманитарен карактер.

6.4 Разузнавањето во хуманитарните интервенции во 21 век

Увидувајќи ја важноста од институционализирање на разузнавањето, на почетокот од 21 век ОН започнаа со формирање на разузнавачки елементи во состав на штабовите на тековните мировни операции, кои подетално ќе бидат анализирани во наредната точка. Карактеристично за мировните операции од овој период е се почестата реализација на мисии со цел добивање на разузнавачки информации или мисии кои се базирани на разузнавачки информации (Intelligence-Led Operations). Во неколку случаи, одделни мисии буквално биле командувани од страна на разузнавачкиот орган во мисијата

(C2, Г2, J2 или “У2”-кратенка за разузнавачката компонента во единиците на ОН).¹⁵¹ Таков е случајот со мисијата на ОН во Конго во периодот 2006-2007 година. Тогаш на секцијата J2, од еден од регионалните штабови на мисијата, и била дадена одговорност за контрола на движењето на воениот персонал, притоа издавајќи им задачи да обезбедат информации за опасните бунтовнички групи кои се криеле во џунглата.

Во Мисијата на ОН за Стабилизација на Хаити (MINUSTAH), разузнавачките органи на националните единици кои партиципирале во мисијата како и аналитичкиот центар на MINUSTAH, биле употребени во борбата против локалните банди кои контролирале поголеми делови од градовите во Хаити, а посебно главниот град Порт-о-Пренс. Најголемата закана доаѓала од локалниот лидер познат како Еванс. И покрај тоа што подоцна не биле потврдени, ОН располагале со информации за одредени криминални активности поврзани со недозволена трговија со оружје, киднапирање, рекетирање итн.¹⁵² Покрај тоа, разузнавачките органи изработувале и детални разузнавачки подготовки пред отпочнувањето на операциите за борба против криминалните банди. Тие подготовки биле од особена важност бидејќи од прецизноста на информациите зависеле животите на мировниците. Резултатот од наведените операции спроведени врз база на добиени разузнавачки информации придонеле за преземање на иницијативата во зоната на операции од страна на ОН, како и до намалување на безбедносниот ризик за сопствениот персонал и цивилното население.

Мировните операции како Конго и Хаити карактеристични се и по тоа што важен извор на разузнавачки информации за ОН претставувале разузнавачките служби на земјите кои учествува и сеуште се дел од наведените

¹⁵¹ Dorn A. Walter, *Intelligence-Led Peacekeeping: The United Nations Stabilization Mission in Haiti (MINUSTAH), 2006-07*, Intelligence and National Security, Vol. 24, No. 6, 2009, стр. 806, достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/091219/3ea61ba5ac6e0f229f4faa6fc6bc03e7/2009-12-19%20Dorn%20Haiti%20UN%20Intelligence%20Dec%2009.pdf, пристапено на 27.12.2011.

¹⁵² UN News Centre, *Haiti: UN Peacekeepers Launch Large-Scale Operation Against Criminal Gangs*, 09.02.2007, достапно на <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=21515&Cr=haiti&Cr1=>, пристапено на 23.01.2012.

мисији. И покрај веќе познатиот факт дека развиените земји одбегнуваат да ги разменуваат разузнавачките информации со ОН, сепак во поедини случаи, особено кога елементи на нивните вооружени сили се дел од мисијата која е изложена на ризик, постојат и исклучоци. Според тоа може да се констатира дека разузнавачката поддршка од современите држави е многу поголема доколку во конкретната мировна операција учествуваат и нејзините вооружени сили.

Наведените Хуманитарни интервенции во 21 век, од аспект на разузнавањето ги имаат речиси истите карактеристики со хуманитарните интервенции заклучно со Косово. Голем дел од воените операции во Конго и Хаити биле предводени токму од органите за разузнавање, а нивниот исход зависел од релевантноста на информациите со кои располагале. Затоа во процесот на собирање на разузнавачките информации акцентот бил ставен токму на разузнавањето од човечки, но и од отворени извори.

Искуството на ОН во Ирак, Ангола, Конго, Сомалија, Босна и Херцеговина, Руанда, Косово и останатите примери од првата деценија на 21 век уште еднаш го докажаа фактот според кој успехот на организацијата и реализирањето на сложените мировни операции од хуманитарен карактер е условен од квалитетот на разузнавачката поддршка. Најголемите разузнавачки пропусти, но и одредени придобивки кои беа презентирани во оваа точка, беа доволен мотив одредени официјални претставници на ОН да го свртат своето внимание кон овој проблем и да направат одредени обиди за негово конечно решавање или во најмала рака да придонесат за намалување на неговото негативно влијание врз идните мировни операции.

6.5 Реформи за прилагодување на разузнавањето согласно потребите на хуманитарните интервенции

Искусувајќи ја суровата реалност на мировните операции по завршувањето на Студената војна, ОН конечно ја согледаа потребата од неодложни реформи. По формирањето на Одделот за Мировни Операции

(DPKO), во 1993 година бил организиран и во функција бил ставен Оперативниот Центар (Situation Centre). И покрај тоа што Центарот сеуште не извршува задачи поврзани со разузнавачката продукција,¹⁵³ сепак истиот е од особено значење за редовниот проток на информации. Покрај улогата за собирање на информации преку следењето на светските медиуми, Центарот не е задолжен за изработка на анализи поврзани со одредени настани. Сепак, колку и да се важни информациите кои Центарот би ги собрал, неговото функционирање не може да се нарече процес на разузнавачка продукција. Според официјалниот веб сајт на Центарот, собирањето на информации е опишано како собирање и споредување на медиумски извештаи.¹⁵⁴

Во 1993 година била формирана “Единица за Известување и Истражување“ (Information and Research Unit-I&R) во чиј состав влегуваа разузнавачки офицери од Франција, Русија, Велика Британија и САД кои беа во постојан контакт со матичните разузнавачки служби.¹⁵⁵ Овој разузнавачко-аналитички орган бил делумно функционален се до Февруари 1999 година кога претходно наведените земји ги прекинале ротациските замени, а ОН повторно останале без институционален разузнавачки орган.

Досегашната анализа за улогата на разузнавањето во дадените примери од ова поглавје, покажа дека разузнавањето е неопходно за исполнување на мандатот на мисијата. Ad hoc мерките, кои за време на мисијата во Конго биле преземени во разузнавачкиот сектор, резултирале со значаен придонес во сузбивањето на сецесионистите од провинцијата Катанга. Иако претставува совршен пример, сепак ОН не ги институционализирале покажаните разузнавачки можности.

¹⁵³ Bassey Ekpe, *The Intelligence Assets of the United Nations*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence 20, 2007, стр. 389, достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/090708/65c82c5f6e6d8c32ff2f2aae63b41889/FN%20IJC%20FALL%202007%20ЕКРЕ%20UN%20INTEL.pdf, пристапено на 26.11.2011.

¹⁵⁴ Поопширно на официјалната веб страница на ОН, достапно на <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/sitcen/functions.html>, и <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/sitcen/tasks.html>, пристапено на 28.01.2012.,

¹⁵⁵ Dorn A. Walter, *Intelligence at UN Headquarters?*, *The Information and Research Unit and the Intervention in Eastern Zaire 1996*, Intelligence and National Security, Vol. 20, No. 3, 2005, достапно на <http://walterdorn.org/pub/31>, пристапено на 28.01.2012.

Разузнавачките пропусти од внатрешните конфликти кои го зафатија Балканскиот полуостров беа доказ дека ОН го заборавиле наученото од Конго. Формирањето на Единицата за Известување и Истражување, претставуваше обид за институционализирање на разузнавањето, но од добро познатите политички и концептуални причини во ОН, истата не опстана долго време. Конечно, Извештајот на Комисијата за Мировните Операции на ОН од 2000 година, која била предводена од Министерот за надворешни работи на Алжир, Лакдар Брахими (*Lakhdar Brahimi*), претставуваше солидна појдовна основа за решавање на проблемот на разузнавањето во ОН.

6.6 Извештајот на Брахими

Извештајот на Брахими има посебно значење за предметното истражување од причина што Брахими и неговиот тим ја потенцирале потребата од подобрување на разузнавањето на ОН на тактичко, оперативно и стратегиско ниво. Според извештајот квалитетното разузнавање на тактичко и оперативно ниво, придонесува за унапредување на операциите за набљудување на прекин на огнот, воспоставување на мирот и заштита на силите.¹⁵⁶

Инспирирани од препораките, во 2003 година ОН ги овластиле Меѓународните Мултинационални Сили за Интервенција (IEMF) паралелно со мировните сили на ОН да учествуваат во осигурувањето на хуманитарната безбедност во Конго. Водечка нација во IEMF била Франција која за потребите на мисијата обезбедила единици за сигнално и разузнавање со помош на слики, како и специјални извидувачки единици.¹⁵⁷

Во исто време, преку зголемување на бројот на мировниците, и MONUC ги засилил сопствените разузнавачки капацитети. Благодарение на единицата за специјални операции на Гватемала, од страна на MONUC биле реализирани

¹⁵⁶ United Nations, *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, UN Document A/55/305-S/2000/809, 2000. стр. 10, достапно на http://unic.or.jp/security_co/pdf/a_55_305_e.pdf, пристапено на 24.01.2012.

¹⁵⁷ United Nations Peacekeeping Best Practices Unit, *Operation Artemis: The Lessons of the Interim Emergency Multinational Force*, 2004, стр.13, достапно на http://humansecuritygateway.com/documents/UNDPKO_operationArtemis.pdf, пристапено на 22.01.2012.

повеќе извидувачки и операции за сузбивање на криминални активности. Покрај наведеното, MONUC располагала и со можности за собирање на информации од човечки извори. Споредбено со претходните мисии од хуманитарен карактер, факт е дека MONUC значително отскокнува во поглед на организацијата на елементите за разузнавачка поддршка, кои поради познатите политички причини, веројатно повторно би останале без посакуваната институционализација.

Најголемиот чекор кој ОН го направи во правец на интегрирањето на разузнавањето во мировните операции е формирањето на Здружениот Аналитички Центар за Мисиите на ОН (Joint Mission Analysis Centre-JMAC) во 2006 година. Според Прирачникот за Мултидимензионални Мировни Мисии на ОН, намената на JMAC е следната: JMAC е надлежен за менаџирање (собирање, координација, анализа и доставување) на цивилните и воените информации од мисијата со цел за поддршка на Специјалниот Претставник на Генералниот Секретар (Special Representative of the Secretary General-SRG) и процесот на донесување на одлука од страна на командантите.¹⁵⁸ Со оглед на тоа што Здружениот Аналитички Центар му е потчинет на Специјалниот Претставник на Генералниот Секретар, истиот е под раководство на цивилен персонал и затоа не претставува воен разузнавачки орган.

Во врска со задачите на JMAC, неопходно е да се истакне дека истиот ќе ги развива приоритетните информациски побарувања кои всушност претставуваат основа за изработка на извештаите и анализите во текот на мисијата. Затоа во функционалниот процес на JMAC, покрај воениот и цивилниот персонал на ОН (цивилната полиција, организациите за човекови права итн.) влегуваат и информациите од бројните отворени извори и НВО кои дејствуваат независно од ОН.

¹⁵⁸ United Nations Department of Peacekeeping Operations, *Handbook on Multidimensional Peacekeeping Operations*, 2003, стр. 69, достапно на <http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/Pbpps/library/Handbook%20on%20UN%20PKOs.pdf>, пристапено на 12.12.2011.

Без оглед на бројните потешкотии, заклучно со 2006 година, биле воспоставени вкупно шест Здружени Аналитички Центри во следните мировни операции на ОН: Конго (MONUC), Бурунди (ONUB), Брегот на Слоновата Коска (UNOCI), Либерија (UNIMIL), Судан (UNIMIS) и Хаити (MINUSTAH).¹⁵⁹ Во период од една година биле воспоставени уште три Здружени Аналитички Центри во мисиите на ОН и тоа во: Западна Сахара (MINURSO), Либан (UNIFIL) и Источен Тимор (UNMIT). Според искуствата од наведените мировни операции, Здружените Аналитички Центри имале придонес во исполнувањето мандатот на мисијата. Во извештајот на Генералниот Секретар на ОН за состојбата во Западна Сахара, буквално се пофалува начинот на функционирање на JMAC-MINURSO: “*Преку своите организациски единици-келијата за собирање и келијата за анализа на информации-здружената аналитичка келија го организира собирањето, чувањето и анализата на информациите за прашањата значајни за имплементирање на мандатот на MINURSO. Здружената аналитичка келија на тој начин постепено се разви во ефикасен инструмент на страгиското раководење и донесувањето на одлуки за MINURSO.*”¹⁶⁰

Со формирањето на JMAC, како дел од исполнувањето на препораките од Извештајот на Брахими, ОН конечно научија дека разузнавањето е потреба, а не анатема за своите мисии. Истакнувајќи ја институционализацијата на разузнавањето на ниво на мисија, Генералниот Секретар на ОН, Бан Ки-Мун, во февруари 2007 година предложил вклучување на JMAC во потенцијалните мисии на ОН во Чад и Централната Африканска Република.¹⁶¹

¹⁵⁹ United Nations, Overview of the Financing of the United Nations Peacekeeping Operations: Budget Performance for the Period from 1 July 2004 to 30 June 2005 and Budget for the Period from 1 July 2006 to 30 June 2007,” UN Document A-60-696, стр. 37, достапно на <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PKO%20A60696.pdf>, пристапено на 22.01.2012.

¹⁶⁰ United Nations, *Report of the Secretary-General on the Situation Concerning Western Sahara*, UN Document S/2006/249, стр.7, достапно на http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2006/249, пристапено на 22.01.2012.

¹⁶¹ United Nations, *Report of the Secretary-General on Chad and the Central African Republic*, UN Document S/2007/97, стр.12, достапно на <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CAR%20S200797.pdf>, пристапено на 22.01.2012.

Покрај наведените придобивки од имплементирањето на Извештајот на Брахими, ОН и натаму продолжија да се соочуват со пропусти кои го загрозуваат исполнувањето на мандатот на мисијата и безбедноста на персоналот. Како еден од најголемите стратегиски разузнавачки неуспеси претставува неспособноста на разузнавачкиот персонал на ONUB да ги обработи и анализира изворните информации за политичката состојба во Бурунди и да ги претвори во соодветна разузнавачка проценка за изборните резултат во функција на заштита на силите.¹⁶²

UNMEE се соочувала со недостаток од разузнавачки информации за линиите на фронтот и распоредот на силите на Етиопија и Еритреја. Според извештајот од научените лекции стои дека Штабот на ОН бил во можност, наведените информации да и ги отстапи на мисијата уште во нејзината подготвителна фаза.¹⁶³ Воедно, мировниците ги немале потребните топографски карти за зоната на операции. Поради тоа Холандско-канадскиот контингент изработил сопствени топографски карти а другите контингенти кои партиципирале во мисијата морале да се потпрат на сопствените ресурси.¹⁶⁴ Во контекст на тоа, UNMEE се соочувала со потешкотии за следење на движењето на нелегалното оружје во Привремената Безбедносна Зона (Temporary Security Zone-TSZ) помеѓу Еритреја и Етиопија.

Како друг проблем кој продолжил да опстојува поради неимплементирањето на препораките од Извештајот на Брахими, претставува и недостатокот од разузнавачки информации за складовите со лесно и тешко вооружување и муниција на завојуваните страни.¹⁶⁵ Тој проблем претставувал

¹⁶² Jackson Stephen, *The United Nations Operation in Burundi (ONUB)—Political and Strategic Lessons Learned*, Conflict prevention and Peace Forum, New York, 2006, стр. 22, достапно на <http://pbpu.unlb.org/PBPS/Library/ONUB%20Lessons%20Learned.pdf>, пристапено на 28.01.2012.

¹⁶³ *UNMEE Lessons Learned Interim Report Updated Version of the Recommended Plan of Action*, стр. 35, достапно на <http://pbpu.unlb.org/PBPS/Library/UNMEE%20Lessons%20Learned-update%20PoA.pdf>, пристапено на 28.01.2012.

¹⁶⁴ Исто.

¹⁶⁵ Rees Edward, *Security Sector Reform (SSR) and Peace Operations: 'Improvisation and Confusion' from the Field*, 2006, достапно на http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/pbps/Library/ES_SSR_PEACE_OPS_REES_PBPS_2006.pdf, пристапено на 27.01.2012.

огромна пречка во процесот на демобилизација, разоружување и повторно интегрирање преземен во повеќе активни мисии на ОН. На пример, како дел од процесот за демобилизација, разоружување и реинтеграција во 2004 година, Мисијата на ОН во Либерија (UNMIL) во просек собрала по едно парче оружје на секои четири парамилитанти. Со сличните проблеми се соочувала и Мисијата на ОН во Конго, каде перманентното доставување на вооружување од Уганда и Руанда воопшто не можело да се следи.

Нападот на ОН во Багдад од 2003 година, при кој загина главниот претставник на ОН, Серџо Виерија де Мело, беше доказ дека разузнавањето во функција на заштита на силите во светот на транснационалниот тероризам, претставува апсолутна потреба. Во истиот напад кој се случи само 9 дена по воспоставувањето на мисијата на ОН во Ирак, беа убиени уште 14 лица а десетици беа повредени.¹⁶⁶ Во сличен терористички напад, во 2007 година во Либан беа убиени 6 припадници на ОН.¹⁶⁷ И двата настани се одличен пример, но во исто време и неизбежен повод во целост да се имплементираат препораките од Извештајот на Брахими.

* * *

Врз основа на извршената анализа за улогата на разузнавањето во хуманитарните интервенции во трите наведени периоди, произлегува следниот заклучок:

- И покрај скромните материјално-технички ресурси и обученост на мировните сили на ОН, во хуманитарните интервенции реализирани во периодот на Студената војна, беа поставени основите на разузнавањето како клучен фактор во процесот на подготовка, планирање и реализација на истите.

¹⁶⁶ United Nations, *Top UN envoy Sergio Vieira de Mello killed in terrorist blast in Baghdad*, UN News Centre, 19.08.2003, достапно на <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=8023&Cr=iraq&Cr1>, пристапено на 06.10.2011.

¹⁶⁷ Bada Bakri, *6 U.N. Peacekeepers Killed in Lebanon*, The New York Times, 25.07.2007, достапно на http://www.nytimes.com/2007/06/25/world/middleeast/25lebanon.html?_r=1&oref=slogin, достапно на 06.10.2011.

- Интензивното инволвирање на современите држави во хуманитарните интервенции реализирани по завршувањето на Студената војна до крајот на 20 век, како и оние кои беа реализирани во 21 век, резултираше со примена на софистицирана технологија и развиени разузнавачки системи кои нудеа далеку подобра разузнавачка поддршка на операциите. Воедно, покрај нагласената потреба од развивање на разузнавањето од човечки и отворени извори, беше потврдено дека ОН сериозно зависат од разузнавачките капацитети на современите држави;
- Заедничка карактеристика на хуманитарните интервенции реализирани од крајот на Студената војна до првата деценија на 21 век, е тоа што сите ја потврдија улогата на разузнавањето како клучен фактор од кој зависи конечниот исход на мисијата.

Од досега извршената анализа во која беа опфатени повеќе позитивни и негативни примери во процесот на имплементирањето на разузнавањето во мировните операции со или без одобрение на Советот за Безбедност на ОН, може да се констатира дека штабовите на мисиите располагале со значајни информации кои доаѓале од разни отворени извори но немале капацитет да ги обработат, анализираат и да ги претворат во комплетна и употреблива разузнавачки информација. Со тоа само се потврдува поставената хипотеза дека навремените реформи и конечното оформување на разузнавачки органи во системот на ОН се од суштинско значење за квалитетна разузнавачка поддршка на хуманитарните интервенции.

Немањето соодветен разузнавачки капацитет претставува огромен и долготраен хендикеп за мировните операции на ОН од хуманитарен карактер. Сепак постојат одредени можности за санирање на проблемот, и тоа преку развивање и имплементирање на методите и техниките на разузнавањето од отворени извори (OSINT).

7. РАЗУЗНАВАЊЕ ОД ОТВОРЕНИ ИЗВОРИ (OSINT)

Во претходното излагање неколку пати беше наведена контроверзноста на проблемот во контекст на употребата на разузнавањето во мировните операции на ОН. Потпирајќи се на сопствените интелектуални и стручни капацитети, како и на персоналот и средствата со кои располагаат, командантите на мировните единици на тактичко и оперативно ниво, на некој начин успеваа да обезбедат каква-таква разузнавачка поддршка. Меѓутоа, на стратегиско ниво, каде Советот за Безбедност зависи од современите држави членки, работите видно се изменија. Ова особено важи за водечката воена сила во НАТО, САД кои во периодот од завршувањето на втората мисија во Сомалија (UNSOM II) значително го редуцираа учеството на вооружените сили во мировните операции на ОН.¹⁶⁸ Факт е дека Бангладеш и Пакистан испраќаат најбројни контингенти во мировните мисии на ОН, но исто така факт е дека истите не располагаат со современи разузнавачки капацитети и затоа најчесто зависат од разузнавачката поддршка од современите земји.

Во такви услови една од солуциите кои ОН ги имаат на располагање би можела да биде употребата на разузнавањето од отворени извори, чиј методи и техники успешно биле користени низ историјата на војувањето. На пример во Јапонско-Руската војна (1904-1905), Јапонската морнарица успеала да ја победи надмоќната Руска Источна Флота. За да ја уништи целокупната Јапонска Флота, во улога на резерва, руското раководство, на помош ја испратило и Балтичката Флота. Благодарение на британските весници, Јапонија била во можност да го следи напредувањето на Балтичката флота од нејзиното испловување од Санкт Петербург се до Виетнам. Меѓу другото британските весници дале и детален извештај за заземањето на рибарското пристаниште Dogger Bank во Северното Море од страна на Руската Флота. Правејќи превид дека во пристаништето се наоѓаат бродови и подморници од

¹⁶⁸ Според официјалниот извештај на ОН за рангирање на земјите членки според бројноста на воениот и полицискиот персонал кои учествува во мировните операции на ОН, САД учествуваат со вкупно 82 лица, од кои 72 се припадници на вооружените сили, додека останатите 10 се припадници на полицијата, достапно на http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2010/sept10_2.pdf, пристапено на 01.02.2012.

Јапонската флота, а не британски рибарски бродови, Балтичката флота го нападнала пристаништето и притоа уништила неколку бродови. Следејќи ги овие настани, Јапонците знаеле каде точно да ја очекуваат Руската флота и поради тоа имале сосема доволно време да се подготват и да извојуваат победа.¹⁶⁹

Исто така дообар пример кој го истакнува значењето на разузнавањето од отворени извори во текот на Втората Светска Војна, дава и аналитичарот на ЦИА Стефан Меркадо (Stephen Mercado). Поради недостатокот од агенти на територијата на Јапонија, преку известувањата на медиумите, сојузничките аналитичари биле информирани за јапонските напори за изградба на бродови за време на Војната во Пацификот. На тој начин Американската Канцеларија за Стратегиски Работи (US Office of Strategic Services-OSS) била во можност да ја процени приближната јачината на Јапонската флота. Токму поради тоа од страна на американските офицери за анализа на разузнавачки информации, информациите од отворени извори биле третираны како “многу важни”.¹⁷⁰

Покрај наведените примери, за време на Студената Војна, разузнавањето од отворени извори имало значајна улога во целокупниот процес на продукција на воено-разузнавачки информации за Советскиот Сојуз. Денес, во услови на изобилство на информации од отворени извори, поткрепени со напредната компјутерска и информациска технологија, оваа разузнавачка дисциплина претставува адекватно, лесно и економично решение за проблемот на ОН. Со оглед на тоа што разузнавањето од отворени извори може да обезбеди историски, културни, инфраструктурни, географски и политички информации неопходни за воените операции, а истовремено е отворено и за размена на информации, тогаш може да биде разгледано како

¹⁶⁹ Jukes Geoffrey, *The Russo-Japanese War 1904-1905*, New York, Osprey Publishing, 2002, стр. 72.

¹⁷⁰ Mercado C. Stephen, *Sailing the Sea of OSINT in the Information Age*, Studies of Intelligence, vol. 48, no.3, 2004, стр.1, достапно на <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol48no3/article05.html>, пристапено на 01.02.2012.

можен потенцијал на ОН.¹⁷¹ Згора на тоа, по дефиниција разузнавањето од отворени извори не е класифицирано и нуди можност за целосна размена на информациите со вооружените сили на земјите кои партиципираат во мировната операција и разните НВО. Според некои проценки, разузнавањето од отворени извори учествува со околу 80% од информациите кои им се на нарасполагање на аналитичарите за одредени меѓународни настани.¹⁷² Овој висок процент уште еднаш ја покажува можноста ОН конечно да го решат проблемот со разузнавањето, притоа без да го нарушат принципот на неутралност.

Придобивки од примената на разузнавањето од отворени извори би имале и мировните единици на тактичко ниво, особено во изработката на разузнавачката подготовка на бојното поле (IPB) која претставува клучен елемент во функција на редуцирање на изненадувањата и заканите од спротивставените страни, средината и теренот во зоната на операции. Ако пред две децении единствено разузнавачките агенции на САД и Советскиот Сојуз го имале “ексклузивното право“ на сателитските снимки, денес глобалната мрежа на интернет, преку веб страната на GoogleEarth, нуди одлични географски информации преку бесплатните мапи за рељефот и инфраструктурата како и сателитски снимки со висока резолуција. Комбинирајќи ги овие можности со современите системи за глобално позиционирање (GPS), се отвара можност за прецизно одредување на локациите на најважните инфраструктурни објекти од голема важност за мисијата во зоната на операции како што се на пример важни мостови, објекти, РТВ станици, разни енергетски, индустриски и производствени капацитети итн.

¹⁷¹ Steele David Robert, *Open Source Intelligence*, Draft Chapter for The Handbook of Intelligence Studies, достапно на http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060318/4f0e72062574bcc6ecd90aa05b586f8c/Draft%20Chapter%20for%20Handbook%2c%20Open%20Source%20Intelligence%201.2.doc, стр. 21, пристапено на 01.12.2011.

¹⁷² Hulnick S. Arthur, *OSINT: Is it really Intelligence?*, 2008, стр. 3, достапно на http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/8/1/2/1/pages281211/p281211-3.php, пристапено на 01.02.2012

Во натамошната анализа ќе ја разгледаме моменталната примена на разузнавањето од отворени извори, со акцент на неговата улога според Доктрината на НАТО, неговата ефикасност и придонес во целокупниот разузнавачки процес. Поради важноста за оваа истражување, особено внимание ќе биде посветено на одговор на прашањата дали и како примената на НАТО моделот за разузнавање од отворени извори, од страна на ОН, би влијаел на подигањето на квалитетот на разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции.

7.1 Моментална примена на разузнавањето од отворени извори

Разузнавањето од отворени извори наоѓа широка примена во Доктрината на НАТО и разузнавачките заедници на самостојните држави. Препознавајќи ја суштината од ефективното искористување на јавните информации и отворајќи ја можноста за размена на одредени разузнавачки информации, НАТО и САД како негова движечка сила, прават исклучителни напори за интегрирање на разузнавањето од отворени извори во нивниот разузнавачки процес.

Една од придобивките на НАТО во поглед на користењето на разузнавањето од отворени извори, е олеснувањето на размената на разузнавачките информации помеѓу неговите земји членки. Овој процес започнал уште во педесетите години на минатиот век со формирањето на Главниот Штаб за Европа (Supreme Headquarters Allied Powers Europe-SHAPE) кој ги координирал воените планови на земјите членки,¹⁷³ во кои влегувале и одредени разузнавачки информации. Меѓутоа со проширувањето на НАТО се појавиле одредени проблеми кои имале негативен ефект врз процесот на размена на разузнавачките информации. Со оглед на фактот дека некои од новопримените земји биле дел од поранешниот Варшавски Пакт, во Сенатот на САД се појавила загриженост во врска со безбедносните и

¹⁷³ Megens Ine, *The Role of NATO's Bureaucracy in Shaping and Widening the North Atlantic Treaty Organization*, во изданието на Bob Reinalda and Bertjan Verbeek, *Autonomous Policy Making by International Organizations*, New York, Routledge, 1998, стр. 124.

контараразузнавачките програми на тие земји, притоа истакнувајќи го стравот од неовластено јавно објавување или пробивање од страна на странските разузнавачки служби на разузнавачките информации кои се обезбедени од страна на САД.¹⁷⁴ Тој страв постои и денес, а доказ за тоа е соработката на разузнавачките заедници на САД и Велика Британија која е многу посилна за разлика од договорот за размена на информации во НАТО.

Како што беше наведено во анализата на хуманитарната интервенција на НАТО во Косово, САД ја контролираат доминацијата врз технолошки напредните разузнавачки системи и многу веројатно е дека таа тенденција ќе продолжи во догледна иднина.¹⁷⁵ Од друга страна тоа претставува придобивка за помалите држави кои не само во случајот со Косово, туку во било која мисија на НАТО, користејќи го статусот на полноправна членка, преку размена можат да ги добијат потребните разузнавачки информации кои се од интерес на мисијата. Иста е ситуацијата и во актуелната воена операција во Авганистан, каде контингентот на АРМ не е во состојба да ги користи предностите од разузнавачките можности на САД (подетално, овој проблем ќе биде анализиран во следната точка).

Имајќи ја во предвид огромната разлика во можностите на различните земји членки, раководството на НАТО презема низа мерки за постигнување и унапредување на интероперабилноста. За таа цел во 2005 и 2006 година биле реализирани неколку вежби при кои била тестирана интероперабилноста помеѓу членките на НАТО. Исто така, во Штабот на НАТО во Брисел бил воспоставен Оперативен Центар (Situation Centre-SITCEN) кој бил дизајниран

¹⁷⁴ United States Congress, Senate, *Authorizing Appropriations for Fiscal Year 2001 for the Intelligence Activities of the United States Government and the Central Intelligence Agency Retirement and Disability System and for Other Purposes*, 106 Congress, 2nd sess., 2000, Report 106-279, достапно на <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/cpquery/?&sid=cp10607sMI&rn=sr279.106&dbname=cp106&sel=DOC&>, пристапено на 01.02.2012.

¹⁷⁵ Aldrich J. Richard, *Transatlantic Intelligence and Security Cooperation*, *International Affairs* 80, no. 4, 2004, стр. 746, достапно на http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/pais/people/aldrich/publications/inta80_4_08_aldrich.pdf, пристапено на 01.02.2012.

како централен разузнавачки орган кој ротираше на една година.¹⁷⁶ Во тој контекст, во 2006 година бил формиран и Центарот за размена на разузнавачки информации во воздухопловната база на САД во Молсфорд, Велика Британија (Molesworth, UK)¹⁷⁷ додека наредната година во Кабул за прв пат бил отворен Здружен Центар за Разузнавачки Операции (Joint Intelligence Operations Center), раководен од офицери на НАТО, Пакистан и Авганистан.¹⁷⁸

Важен чекор во унапредувањето на процесот на размената на информациите помеѓу земјите членки на НАТО бил адаптирањето на системот “ЦЕТРИКС” (CENTRIX-Combined Enterprise Regional Information Exchange System). Овој систем претставува компјутерска мрежа за безбеден пренос на податоци наменет за подобрување на интероперабилноста помеѓу мултинационалните партнери.¹⁷⁹ Покрај земјите членки на НАТО, започнувајќи од август 2008 година, пристап до овој систем им беше одобрен и на припадниците на вооружените сили од останатите земји кои учествуваат во одредени мисии.¹⁸⁰ Конкретно за Република Македонија, “ЦЕТРИКС” системот беше пристапен за Штабните офицери и командантите на контингентите на АРМ започнувајќи уште од првите ротации во мисијата Слобода за Ирак (2003).

За разлика од НАТО, ОН се соочуваат со поголеми потешкотии во поглед на размената на разузнавачките информации и интероперабилноста на вооружените сили на земјите членки, чија бројност во однос на НАТО е неспоредлива. Опременоста пак и оспособеноста на самите вооружени сили е

¹⁷⁶ North Atlantic Treaty Organization *NATO Handbook*, Nato Public Diplomacy Division, 2006, стр. 105, достапно на https://www.natoschool.nato.int/new_website/multimedia/History_bios_handbooks/2006-NATO-Handbook-English.pdf, пристапено на 20.10.2011

¹⁷⁷ UK Ministry of Defense, *New NATO intelligence centre opens in Britain*, eGovmonitor, 16.10.2006, достапно на <http://www.egovmonitor.com/node/8107>, пристапено на 02.02.2012.

¹⁷⁸ Shafran Stacie, *Joint Intelligence Center Opens in Kabul*, American Forces Information Service, 30.01.2007, достапно на <http://www.defenselink.mil/news/NewsArticle.aspx?ID=2868>, пристапено на 01.02.2012.

¹⁷⁹ Boardman L. Jill, Shue W. Donald, *Combined Enterprise Regional Information Exchange System (CENTRIXS); Supporting Coalition Warfare World-Wide*, USCENCOM, 2004, стр.2, достапно на <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ccrp/centrixs.pdf>, пристапено на 22.10.2011.

¹⁸⁰ Brannon Brian, *CENTRIXS Enhances Communication Between Indonesian, U.S. Navies*, 18.07.2006, Official Website of the United States Navy, достапно на http://www.navy.mil/search/display.asp?story_id=24725, пристапено на 01.02.2012.

дополнителен проблем. Ако се направи анализа помеѓу земјите кои во одделните мисии на НАТО и ОН учествуваат со најголема бројна состојба и техника, ќе се дојде до податок дека за НАТО тоа е се САД и Велика Британија, додека за ОН се Бангладеш и Пакистан. Земајќи ги во предвид разузнавачките можности на наведените држави, а особено на Бангладеш и Пакистан, може да се констатира дека тие не ги задоволуваат разузнавачките побарувања за мировните операции на ОН.

7.2 Разузнавање од отворени извори според Доктрината на НАТО

Согласно Доктрината на НАТО, *“OSINT (ОСИНТ) претставува неклассифицирана информација која со намера била откриена, обработена, анализирана и доставена до селектирана група на луѓе со цел за справување со конкретен проблем или настан”*.¹⁸¹ Познавајќи ги разузнавачките капацитети и можности со кои располага НАТО, изненадувачки е фактот според кој, за разлика од ОН, воениот сојуз не располага со сопствен систем за собирање на разузнавачки информации. Тоа значи дека разузнавачката подршка на НАТО зависи од разузнавачките информации од неговите земји членки. Заради пополнување на евентуалниот информациски дефицит, НАТО воспоставил систем за собирање на широк дијапазон на информации од разни отворени извори.

Во досегашниот период, од страна на НАТО издадени се вкупно три доктринарни публикации кои би можеле да бидат земени како основа за евентуално воспоставување на сличен систем во склоп на ОН. Главната публикација издадена во 2001 година, во која се објаснети сите аспекти на разузнавањето од отворени извори за воени цели, е Правилникот за Разузнавање од отворени извори во *NATO-NATO OSINT Handbook*. Во 2002 година правилникот бил надополнет со уште две публикации, Прирачник за Разузнавање од отворени извори во *NATO-NATO Open Source Intelligence*

¹⁸¹ North Atlantic Treaty Organization, *NATO Open Source Intelligence Handbook*, 2001, стр. V, достапно на http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nato/osint_hdbk.pdf, пристапено на 20.10.2011.

*Reader*¹⁸² и Искористување на Интернетот од Разузнавањето во НАТО-*NATO Intelligence Exploitation of the Internet*.¹⁸³ Првата публикација претставува збирка на текстови од експерти за Разузнавање од отворени извори, во кои најчесто се зборува за начинот на интегрирање на информациите од отворени извори во крајниот разузнавачки производ. Втората публикација претставува прирачник за методологијата на истражувањето и класификација на веб-страниците на интернет.

Разните извори на информации и комбинации од информации од отворени извори, Прирачникот за Разузнавање од отворени извори во НАТО ги дефинира во четири категории:

- Податок од отворени извори (Open Source Data-OSD): изворна, необработена информација-фотографија, телевизиски или радио извештај итн;
- Информација од отворен извор (Open Source Information-OSIF): обработен и рецензиран податок од отворен извор-весник, книга, информативни анализи;
- ОСИНТ (OSINT): Информација која е анализирана и доставена да одговори на конкретен проблем;
- Валиден ОСИНТ (Validated OSINT-OSINT-V): анализирана и доставена информација за која се верува дека е точна.¹⁸⁴

Со цел за добивање на “Валиден ОСИНТ” корисен за одредена операција, како составен дел од разузнавањето од отворени извори, НАТО го имплементирал традиционалниот разузнавачки циклус кој се состои од следните чекори: планирање и насочување, собирање, обработка и анализа,

¹⁸² Публикацијата е достапна на http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nato/osint_reader.pdf, пристапено на 20.10.2011.

¹⁸³ Публикацијата е достапна на http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nato/exploit_internet.pdf, пристапено на 20.10.2011.

¹⁸⁴ North Atlantic Treaty Organization, *NATO Open Source Intelligence Handbook*, 2001, стр. 2, достапно на http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nato/osint_hdbk.pdf, пристапено на 20.10.2011.

продукција и дистрибуција. Имплементирањето на разузнавачкиот циклус е неопходен чекор бидејќи податоците и информациите од отворените извори не се доволни за планирањето на воена операција од било каков карактер, а најмалку од хуманитарен карактер.

Во тој контекст, планирањето и насочувањето се основата на процесот за развивање на разузнавачките побарувања. Командирот мора прецизно да одреди што сака да знае и зошто.¹⁸⁵ Неговите разузнавачки побарувања му овозможуваат на тимот прецизно да се насочи кон собирање и анализирање токму на тие информации кои се во интерес на неговата намера.

Според Доктрината на НАТО, правилото “знаејќи кој друг знае” е најважната карактеристика на еден тим за разузнавање од отворени извори.¹⁸⁶ Според тоа, добро обучен тим, покрај пребарувачките можности на Google, би ги знаел експертите кои најголемиот дел од својата кариера го вложиле во истражување и анализирање на одредена област. Нивната предметна експертиза би можела да биде најдобриот извор на информации.

Собраните информации, нормално треба да бидат обработени и анализирани. Тоа значи дека треба да се утврди веродостојноста на изворот, особено ако информацијата потекнува од интернет, сите нерелевантни информации да бидат исклучени и само најрелевантните информации да бидат дел од конечната анализа.¹⁸⁷

По извршената продукција, која не значи само пишување на финалниот извештај туку и негово натамошно проширување, последната фаза на циклусот е негово доставување до крајните корисници. Приоритет во доставувањето на изработениот извештај има командантот врз основа на чиј побарување е реализирана продукцијата. Меѓутоа, со оглед на тоа што се работи за разузнавачка продукција од отворени извори, разузнавачкиот производ слободно може да и биде отстапен и на друга заинтересирана страна без

¹⁸⁵ Исто, стр. 2 и 16.

¹⁸⁶ Исто, стр. 19.

¹⁸⁷ Исто, стр. 23.

разлика дали се работи за коалициски партнер, меѓународна организација, НВО или владина организација.

Согледувајќи ја неговата важна улога во разузнавачката поддршка на воените операции, во комбинација со интернетот, за раководството на НАТО разузнавањето од отворени извори претставува главна движечка сила на Информациските Операции во 21 век. Благодарение на научените лекции од конфликтите во Босна и Сомалија, кои се составен дел од Прирачникот за Разузнавање од отворени извори, НАТО го констатирал фактот дека воените операции по завршувањето на Студената Војна, со акцент на хуманитарните интервенции, се одликуваат со променета динамика во раководењето и командувањето. И покрај тоа што тие операции биле надвор од сферата на интерес на НАТО, сепак за нивна успешна реализација биле потребни детални информации за инфраструктурата, демографијата, здравствената состојба и останати параметри. Заедничко за сите тие параметри е тоа што не биле својствени за операциите за собирање на класифицирани информации, туку биле достапни преку примената на методите и техниките на разузнавачката дисциплина за собирање на информации од отворени извори.

Како најдобар пример за практичната употреба на разузнавањето од отворени извори од страна на НАТО претставува прирачникот за инфраструктурата, комуникациите и политиката во поранешната СФРЈ. И покрај тоа што прирачникот содржел детални информации, истиот бил отфрлен од некои земји членки од причина што не бил класифициран. По неговата преработка кога во него биле вклучени технички карактеристики за одредена воена опрема, прирачникот станал класифициран (за ограничена употреба) и поприфатлив за оние кои претходно го критикувале.

7.3 Разузнавањето од отворени извори во функција на разузнавачка поддршка на ОН

Разузнавањето од отворени извори не е целосното решение за проблемот на ОН со разузнавањето, но воспоставувањето на институционален

разузнавачки орган е неопходен чекор во функција на искористувањето на достапните информации за потребите на мировните операции. Всушност разузнавањето од отворени извори е нешто што ОН можат да го реализираат самостојно и без да зависат од надворешна помош. Врз основа на достапните информации од интернет и останатите отворени извори, со оваа разузнавачка дисциплина би можеле да се добијат неопходните разузнавачки информации за евентуалните конфликти или хуманитарни катастрофи, притоа обезбедувајќи и на ОН доволно време за соодветна подготовка и одлучна интервенција.

Покрај асистирањето во процесот на планирање на хуманитарните интервенции, разузнавање од отворени извори може да обезбеди и значителна количина на информации кои се однесуваат на зоната на операции врз основа на кои командантот на единицата би можел да ги подготви неговите сили на најдобар можен начин. Сепак, можностите на оваа разузнавачка дисциплина тука завршуваат, а за квалитетна разузнавачка поддршка на мисијата во зоната на операции потребни се многу повеќе, подетални и прецизни информации од оние кои разузнавањето од отворени извори може да ги обезбеди.

Веќе неколку пати беше наведено дека ОН зависат од разузнавачката поддршка од современите држави и водечките сили во НАТО. За несреќа на ОН, во последната деценија тие земји испраќаат се помалку персонал за потребите на мисиите на ОН. Имајќи го во предвид фактот дека постојаните членки на Советот за безбедност на ОН како САД, Велика Британија, Франција не се обврзани да испраќаат воени сили во мисиите на ОН, неизбежна е констатацијата дека квалитетот на разузнавачката поддршка на ОН е се помал.

Во дадената ситуација ОН мора да размислат на кој начин ќе ја обезбедат неопходната разузнавачка поддршка за сегашните и идните мировни операции. Како можна опција која била понудена од страна на Франција е предлогот за набавка на разузнавачки сателит кој ќе биде платен од страна на меѓународната заедница со што ќе се создадат услови за самостојно

разузнавање на ОН.¹⁸⁸ Сепак ако се земе во предвид концептуалната поставеност на ОН кон разузнавањето и капацитетот на еден сателит да покрива вкупно 16 мисии, веројатноста од реализација на францускиот предлог е многу мала. Единствено што преостанува би можело да биде воспоставување на соработка со НАТО.

7.4 Можност за имплементирање на НАТО моделот за Разузнавање од отворени извори во мировните операции на ОН

НАТО моделот за разузнавање од отворени извори од повеќе аспекти наликува на Извршниот Комитет за Стратешка Анализа на Информациите (EISAS)¹⁸⁹ кој беше една од препораките на Извештајот на Брихими, но кој никогаш не профункционира. За разлика од него, НАТО Прирачникот за Разузнавање од отворени извори нуди конкретни насоки за организација и перманентно подобрување на разузнавачката продукција, а во тој контекст ОН можат да ги искористат безбројните можности кои ги имаат внатре во сопствената организација. На пример Светската Здравствена Организација (World Health Organization-WHO) и Светската Програма за Храна (World Food Program) во рамките на своите активности редовно користат сателитски податоци.¹⁹⁰ Исто така, преку внатрешните организации како Црвениот Крст или Црвената полумесечина, Доктори без Граници, Светската Банка итн., системот на ОН располага со разни бази на податоци за разни области. Згора на тоа ОН имаат воспоставено форум за НВО и останати институции за информирање на Советот за Безбедност, додека Канцеларијата за Координација на Хуманитарните Активности (Office for Coordination of

¹⁸⁸ Херман Мајкл, *Мокта на Разузнавањето во Мир и Војна*, Cambridge University Press, 1996, Академски печат, Скопје, 2009, стр. 392.

¹⁸⁹ United Nations, *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, UN Document A/55/305-S/2000/809, 2000. стр. 11, достапно на http://unic.or.jp/security_co/pdf/a_55_305_e.pdf, пристапено на 21.01.2012.

¹⁹⁰ UNDPKO, *The Use of Digital Satellite Images in United Nations Peacekeeping Operations*, 2003, стр.1, достапно на http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/reliefweb_pdf/node-22995.pdf, 1, пристапено 24.01.2012.

Humanitarian Affairs) располага со информациско-комуникациска мрежа достапна за Одделот за Мировни Операции.¹⁹¹

Понатаму ОН имаат можност да го искористат капацитетот на бројните експерти кои имаат изадено повеќе публикации кои се базираат на сеопфатни и детални анализи на разни безбедносни или политички прашања во кризните региони ширум светот. На пример една солидна експертска анализа на криминалните активности поврзани со недозволена трговија со оружје, луѓе, човечки органи, наркотични средства, изнудување и сл., може да резултира со одредување на носителите на тие активности, нивните правци на движење, средства и методи кои се карактеристични за зоната на операции. Располагајќи со такви информации, штабот на мисијата прецизно може да ги насочи своите активности на конкретни области и конкретни личности, притоа обезбедувајќи заштита на сопствените сили, штедење на ресурсите и избегнување на колатерални штети.

Изнајмувањето на приватни компании кои се занимаваат со разни дејности претставува уште една алтернативна можност за подобрување на разузнавачката продукција од отворени извори. Меѓутоа, поради комплицираниот систем и сложените процедури во ОН за изнајмување на услуги од надворешни соработници, и оваа можност не нуди конечно решение на проблемот.

Со оглед на фактот дека структурата на НАТО моделот на разузнавање од отворени извори е компатибилна со структурата на Здружениот Аналитички Центар (JMAC), се отвара можност за негова реконструкција, односно за имплементирање на еден тим за собирање на информации од отворени извори конструиран согласно доктрината на НАТО. Имплементирањето на тој тим во состав на ќелијата за среднорочни анализи, значително би го зголемил квалитетот на анализите, без разлика дали се од воена или цивилна природа.

¹⁹¹ Bassey Ekpe, *The Intelligence Assets of the United Nations*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence 20, 2007, стр. 379 и 387.

Дополнително, тимот за разузнавање од отворени извори по бројност е мал и поради тоа не бара огромен буџет.

* * *

Врз основа на досегашната анализа може да се констатира дека од технички аспект оваа можност е изводлива и може да биде ефективна солуција за решавање на проблемот со разузнавачката поддршка на ОН. Исто така, несомнено е дека примената на НАТО моделот за разузнавање од отворени извори во системот на ОН ќе има позитивно влијание во функција на подобрување на квалитетот на разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции. Сепак имајќи ја во предвид политичката поделеност помеѓу постојаните земји членки на Советот за Безбедност и секако ставот на ОН кон разузнавањето, на крај неопходно е да заклучиме дека се зависи од политичката воља и националните интереси на развиените држави во меѓународната заедница.

8. РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО СПРАВУВАЊЕТО СО РАЗУЗНАВАЧКИТЕ ПРЕДИЗВИЦИ НА МИРОВНИТЕ МИСИИ ВО 21 ВЕК

По осамостојувањето на Република Македонија и повлекувањето на ЈНА, на 18.08.1992 година, како основен сегмент од безбедносниот систем на Република Македонија беше формирана Армијата на Република Македонија. Од тогаш па до денес Република Македонија успеа да прерасне во значаен фактор и непосреден учесник во градењето и одржувањето на регионалната и глобална безбедност.

Силните определби на Република Македонија за интегрирање во Евро-Атлантските структури беа најавени на 23.12.1993 година, кога Собранието на Република Македонија ја донесе “Одлуката за стапување на Република Македонија во членство во НАТО”.¹⁹² Две години подоцна, Република Македонија стана една од првите земји од регионот која и се приклучија на Иницијативата Партнерство за Мир (Partnership for Peace-PFP) а во 2001 година првата земја која го потпиша договорот за Стабилизација и Асоцијација.

Врз основа на Акциониот План за членство во НАТО,¹⁹³ беа реализирани значајни реформи во одбранбениот сектор. Како резултат на тие реформи, АРМ ги достигна стандардите и интероперабилноста со НАТО и го достигна потребното ниво на борбена готовност за непосредно учество во мировните операции ширум светот.

8.1 Придонесот на Армијата на Република Македонија како непосреден учесник во мировните мисии

Учеството на АРМ во меѓународните мисии на НАТО, ЕУ и ОН претставува голем придонес во напорите на Република Македонија на патот

¹⁹² Министерство за Одбрана на Република Македонија, *Национални Документи*, достапно на http://www.morm.gov.mk/portal/wp-content/uploads/nacionalni_dokumenti_odluka_za_clenstvo.pdf, пристапено на 03.02.2012.

¹⁹³ Министерство за Одбрана на Република Македонија, *Акционен План*, достапно на http://www.morm.gov.mk/portal/wp-content/uploads/nacionalni_dokumenti_odluka_za_clenstvo.pdf, пристапено на 03.02.2012.

кон интегрирањето во Евро-Атлантски структури. Во исто време учествувајќи во мировните мисии како дел од Меѓународната Коалицијата за борба против тероризмот и земја членка на ОН, Република Македонија дава несебичен придонес во градењето на светскиот мир и стабилност.

За прв пат во сопствената историја, во 2002 година АРМ учествуваше во воена операција надвор од границите на Република Македонија, како дел од мисијата ИСАФ предводена од НАТО. Веднаш потоа, придонесот на АРМ во градењето на светскиот мир и стабилност беше проширено со учеството во мисијата Слобода за Ирак (2003-2008), мисијата на ЕУ во Босна и Херцеговина, АЛТЕА (2006-) и мисијата на ОН во Либан-UNIFIL (2007-). Покрај непосредното учество во наведените мисии, започнувајќи од 2007 година, преку Координативниот Центар од земјата домаќин, Република Македонија обезбедува логистичка поддршка за мисијата на НАТО (KFOR) во Косово.

8.1.1 ИСАФ (ISAF-International Security Assistant Forces 2002-)

Учеството на Република Македонија во мисијата ИСАФ во Авганистан започна со испраќање на два офицери од составот на АРМ во состав на турскиот контингент. Во март 2003 година бројната состојба на македонскиот контингент беше зголемена за едно механизирано пешадиско одделение од составот на 2. мпбр, додека во периодот од август 2004 до крајот на 2006 година, контингентот на АРМ се состоеше од еден механизирани пешадиски вод. Во меѓувреме, во август 2005 година македонскиот придонес во ИСАФ беше зголемен со испраќањето на еден комбиниран медицински тим кој до јули 2009 година функционираше како дел од А3 форматот (Македонија, Хрватска и Албанија) на аеродромот во Кабул.

Започнувајќи од јуни 2006 година, една механизирани пешадиска чета од составот на 1. мпбр, како дел од британскиот контингент, беше испратена во ИСАФ. Во март 2008 година три офицер и два подофицери станаа дел од Комбинираниот мултинационален оперативен тим за врска и менторирање

(Combined Multinational Operational Mentor and Liaison Teams-OMLT) во Мазар и Шариф и Кундуз, задолжен за поддршка на самостојното функционирање на Авганистанската Национална Армија. Во април 2010 година Република Македонија го зголеми бројот на персоналот на АРМ во Авганистан за 79 припадници, чија основна задача беше обука на Националната Полиција и Националната Армија на Авганистан.

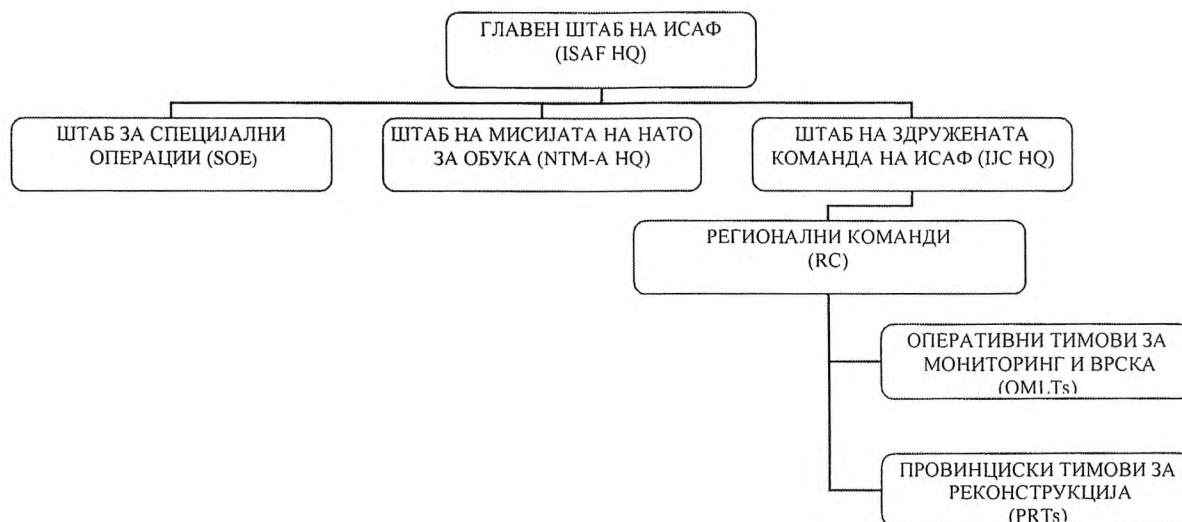
За разлика од Ирак, контингентите на АРМ во ИСАФ во главно беа ангажирани за извршување на борбени операции за обезбедување на Командата на ИСАФ. Можеби звучи едноставно, но доколку се земе во предвид политичко-безбедносната состојба во Авганистан, слободно може да се констатира дека обезбедувањето на најважниот команден центар во една мисија каква што е ИСАФ, воопшто не претставува лесна задача. Заклучно со 2006 година, во состав на активностите за обезбедувањето на Главниот Штаб на ИСАФ, контингентот на АРМ имаше сопствена зона одговорност во која беа планирани и реализирани пешачки и патроли со оклопни возила.

Понатаму обврските кои произлегуваат од исполнувањето на должностите во ОМЛТ тимовите ни малку не се за потценување. Имено, припадниците на ОМЛТ тимовите, согласно нивната намена, 24 часа се во придружба на авганистанската армија, без разлика дали се работи за обука или пак реализирање на борбена задача против талибанците.

Во настанот кој го обиколи светот на 13.09.2011 година, кога Штабот на ИСАФ беше цел на три синхронизирани напади од страна на талибанците, контингентот на АРМ успешно учествуваше во одбраната на штабот. Од аспект на истражувањето, овој настан има посебно значење, не само поради тоа што штабот беше цел на непосреден и посреден оган со лесно пешадиско вооружување и бомбаши самоубијци, туку и поради главната цел на нападот, која според портпаролот на талибанците, Забиулах Муџахид (Zabihullah

Муџахид) биле седиштето на авганистанската разузнавачка служба и поедини министерства од составот на авганистанската влада.¹⁹⁴

Согласно организациско-формациската поставеност на мисијата која е во надлежност на Врховната воена команда на НАТО во Монс-Белгија (Supreme Headquarters Allied Powers Europe-SHAPE), во улога на чета за заштита на силите (Force Protection Company-FPC) во единицата за поддршка на базата (Base Support Group-BSG), контингентот на АРМ се наоѓа во составот на Здружената команда на ИСАФ (ISAF Joint Command-IJC) со седиште во Кабул.¹⁹⁵

Сл. 3 Структура на Командата на ИСАФ

Мисијата на Здружената команда, во содејство со националните безбедносни сили на Авганистан и останатите релевантни организации е спроведување сеопфатни операции за неутрализирање на бунтовништвото во

¹⁹⁴ The Guardian, *US embassy in Kabul under attack*, 13.09.2011, достапно на

<http://www.guardian.co.uk/world/blog/2011/sep/13/us-embassy-under-attack>, пристапено на 03.11.2011.

¹⁹⁵ ISAF Command Structure, достапно на <http://www.isaf.nato.int/isaf-command-structure.html>, пристапено на 12.04.2012

одредени области и поддршка на властите во управувањето со земјата, со цел заштита на авганистанскиот народ и обезбедување сигурни услови за одржување на мирот.¹⁹⁶ Согласно мисијата, во фокусот на Здружената команда се противбунтовничките операции, операциите за наметнување на мирот, како и операции за поддршка на цивилните власти за обнова на општеството.

Највисокиот разузнавачки орган во Командата на ИСАФ е комбинираната здружена разузнавачка ќелија J-2 (CJ-2), чија задача е да обезбеди навремени и прецизни разузнавачки информации врз основа на кои командата на ИСАФ може да донесува одлуки во функција на поддршка и исполнување на мисијата. Разузнавачката ќелија врши непосредно собирање на разузнавачки информации, презема контраразузнавачки и безбедносни мерки, и ги координира целокупните разузнавачки, набљудувачки и извидувачки операции, со цел да овозможи разузнавачка поддршка на тековните операции на тактичко, оперативно и стратегиско ниво. Сепак, главната задача на J-2 е да обезбеди разузнавачки информации за актуелната состојба, планирањето и одлучувањето, преку изработка на разузнавачки анализи и проценки и нивно имплементирање во процесот на донесување на одлуки од страна на Командата на ИСАФ.

Според тоа, главниот акцент на разузнавачките операции во Авганистан е ставен на обезбедувањето навремени и точни информации за противбунтовничкото движење, локалните организации, нивните активности, лидери, поддршката од населението, поврзаноста со власта и надворешната поддршка. Обезбедувањето на тие информации е речиси невозможно без остварување непосредна комуникација со локалното население, запознавање со нивната култура, навики, потреби и барања. Во тој контекст, големо внимание беше посветено на развивањето на Цивилно-воената соработка, најмногу преку активноста на Провинциските Тимови за Реконструкција (Provincial Reconstruction Teams PRT). Токму таа промоција и зајакнување на

¹⁹⁶ ISAF Joint Command Mission, достапно на <http://www.isaf.nato.int/subordinate-commands/isaf-joint-command/index.php>, пристапено на 23.03.2012.

Цивилно-воената соработка, претставуваше еден од најголемите разузнавачки предизвици на мисијата веднаш по соборувањето на талибанскиот режим.

Разузнавачкиот персонал кој со години бил обучуван за разузнавачка поддршка на конвенционални воени операции со широки размери, во Авганистан се соочи со средина која се карактеризира со сложени меѓуетнички и религиозни односи, мултинационални вооружени сили, асиметрични закани и активности на разни НВО во зоната на операции како и со операции за поддршка на локалната власт и обнова на општеството. Од тие причини, соодветната обука и разузнавачка подготовка на персоналот претставуваа еден од клучните предизвици на разузнавањето.

Мултинационалниот карактер на мисијата ИСАФ, во која покрај земјите членки на НАТО партиципираат и земјите членки на програмите Партнерство за мир (ПЗМ) и Медитеранскиот дијалог (МД), ја покажа реалната потреба од интегрирано разузнавање од сите извори. Покрај разузнавачките капацитети на посочените вооружени сили, во разузнавачките операции беа вклучени и бројни внатрешни (Авганистанските безбедносни сили) и надворешни разузнавачки елементи (ЦИА, ФБИ и сл). Вклучувањето на новите партнери во разузнавачката поддршка на операциите, претставува уште еден разузнавачки предизвик за ИСАФ, својствен за воените операции во 21 век.

Како последица на мултинационалниот карактер на ИСАФ, дополнителен разузнавачки предизвик претставува размената на разузнавачките информации помеѓу земјите кои партиципираат во мисијата. Овој разузнавачки предизвик, кој директно ја засега и АРМ, е резултат на сеуште нерешениот проблем за размена на информациите помеѓу мултинационалните партнери, како и помеѓу мултинационалните вооружени сили со националните разузнавачко-безбедносни структури на Авганистан.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека мисијата ИСАФ се соочува со важни разузнавачки предизвици кои произлегуваат од самата цел на мисијата, мултинационалниот карактер на вооружените сили,

инволвираноста на НВО како и од природата на воените и цивилните операции за обновување на авганистанското општество.

8.1.2 Слобода за Ирак (*Operation Iraqi Freedom 2003-2008*)

По соборувањето на режимот на Садам Хусеин и усвојувањето на Резолуцијата 1546 на Советот за Безбедност на ОН, Република Македонија во 2003 година донесе одлука за учество во мисијата Слобода за Ирак. Со целосен политички консензус и врз основа на Член 3 од Законот за одбрана, Собранието на Република Македонија донесе одлука за испраќање на вооружени сили од составот на АРМ во мисијата Слобода за Ирак започнувајќи од јуни 2003 година.¹⁹⁷

Првиот контингент со јачина од еден деклариран вод за специјални намени оперираше во составот на четвртата пешадиска дивизија, која влегуваше во составот на Мулти-Националната Дивизија-Багдад (Multi-national Division Baghdad-MND-B). Коалициските сили, вклучувајќи го и контингентот на АРМ, беа обединети под команда на Мулти-Националниот Корпус Ирак (Multi-National Corps-Iraq MNC-I), кој беше составен дел на највисоката команда, односно Мулти-Националните Сили Ирак (Multi-National Forces-Iraq MNF-I). Во 2008 година бројната состојба беше зголемена за уште еден пешадиски вод од составот на 2. мпбр. Во периодот од јуни 2003 до декември 2008 година беа извршени вкупно 11 ротации во кои учествуваа 490 припадници на АРМ.

За време на извршувањето на мисиите, контингентите на АРМ извршуваа разни воени операции започнувајќи од физичко обезбедување на оперативните бази на Коалициските сили, патроли, заседи, претреси, потраги и останати специјални операции во зоната на одговорност. Меѓу другото контингентите беа ангажирани за извршување на борбени операции различни од војна, како операции за стабилизација на мирот, развојот на демократијата, обука на иракските вооружени сили итн.

¹⁹⁷ Службен Весник на РМ, бр. 76 од 01.12.2003, Скопје.

Мисијата на Мулти-Националниот Корпус се состоеше од преземање на офанзивни операции за уништување на бунтовничките сили и неутрализација на дестабилизирачките влијанија во Ирак, со цел создавање безбедна состојба. Во исто време, биле преземани операции за стабилизација и поддршка на воспоставувањето на владата, обновување на основните сервиси за задоволување на потребите на населението, како и операции за економски развој со цел за создавање поволни услови за пренесување на суверенитетот на демократски избраната ирачка влада.

Организацијата на разузнавањето во операцијата Слобода за Ирак беше условена од самиот карактер на операцијата и потребата од постојан проток на информации од највисокото до најниското хиерархиско ниво и обратно. За таа цел, покрај разузнавачките секции во командите на Мулти-Националните Сили и Мулти-Националниот Корпус, бил формиран Комбиниран Центар за Разузнавање и Операции (Combined Intelligence and Operations Center CIOC) во кој, меѓу другото бил интегриран персонал од Воено-Разузнавачка Служба (Defense Intelligence Agency-DIA) и Службата за Национална Безбедност на САД (National Security Agency-NSA).

Во операцијата Слобода за Ирак, военото разузнавање отиде многу подалеку од својата традиционална улога како составен дел од вооружените сили. Во случајот разузнавањето ја имаше клучната улога во обликувањето на бојното поле, доминираше над непријателот, отвараше можности за дејствување на коалициските сили и буквално го предводеше секој чекор на целокупната кампања.¹⁹⁸ За разлика од традиционалното воено планирање кое зависело од употреба на големи ресурси и траело предолго, плаирањето на операциите во операцијата Слобода за Ирак се базирало на секојдневните разузнавачки информации.

Во подготвителната фаза на операцијата, најголемиот разузнавачки предизвик со кој се соочувал разузнавачката заедница на САД бил режимот на

¹⁹⁸ Choate Mark CPT, *Knowing is Half the Battle*, INSCOM Journal for the Military Intelligence Professional, Almanac 2003, стр. 7.

Садам Хусеин. И покрај поддршката на инспекторите на ОН чија задача беше да го утврдат постапувањето на Ирак според резолуцијата за запирање на било каква програма за развивање и производство на ОМУ, во тој период речиси и да не било возможно да се продере во владата на Баат (Baath) режимот во Багдад.

Во почетната фаза од операцијата, најголемиот разузнавачки предизвик за коалициските партнери претставувало достигнувањето на степенот на интероперабилност помеѓу системите за разузнавање, извидување и набљудување (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance-ISR), комуникациските системи на сите компоненти на вооружените сили и бројните разузнавачки служби. Интегрираната разузнавачка поддршка во комбинација со софистицираното и прецизно наведувано оружје резултираше во кампања за соборување на режимот на Садам Хусен во рок од три недели.

По окупацијата на Ирак, еден од главните предизвици на разузнавањето беше пронаоѓањето на корените на конфликтот и омразата, кој и ден денес по повлекувањето на коалициските сили од Ирак, се основната причина за бројните крвопролевања помеѓу Шиитите и Суните. Во тој контекст особено внимание беше посветено на откривањето и попречувањето на поддршката која наведените секти ја имаа од терористичките организации како Хамас и Ал-каеда. Во тој контекст, слично на Авганистан, значен предизвик претставуваше развојот на Цивлно-воената соработка како значајна алатка за разузнавачка поддршка на операциите за идентификување, лоцирање и уништување на бунтовничките сили, нивните лидери и упоришта.

Разузнавачките предизвици во наредните фази на операцијата Слобода за Ирак се слични со оние од мисијата во Авганистан. И покрај фактот што операцијата Слобода за Ирак ќе остане запаметена по еден од најголемите разузнавачки неуспеси (недокажаното постоење на ОМУ и поврзаноста на Садам Хусеин со Ал-Каеда), сепак претставува воена операција која беше реализирана врз основа на интегрираните разузнавачки информации добиени

од сите достапни извори, постоечки методи и технолошки средства за разузнавање.

8.1.3 ЕУФОР АЛТЕА (EUFOR ALTHEA 2006-)

Започнувајќи од ноември 2006 година, Република Македонија за прв пат стана дел од мировна операција предводена од страна на ЕУ. Првиот контингент на АРМ се состоеше од еден хеликоптерски деташмант во чиј состав влегуваа два хеликоптери МИ-8 и 21-член персонал за нивно опслужување. Последната ротација на деташмантот, која се состоеше од само еден хеликоптер со персонал од 12 припадници на АРМ, заврши во јули 2008 година.

По завршувањето на мисијата на хеликоптерскиот деташмант, Република Македонија продолжи со учеството во мисијата ЕУФОР АЛТЕА и тоа преку испраќање на еден медицински тим (ROLE 1) од 10 лица во базата Бутмир, на истоимениот аеродром во Сараево. Покрај медицинскиот тим, во составот на Командата на ЕУФОР влегуваат по еден правен советник и подофицер за превентивна медицина.

Мисијата АЛТЕА во која досега учествувале вкупно 142 припадници на МО и АРМ, ќе остане забележана во историјата на АРМ по загубата на 11-те членови на воздухопловниот ВИНГ кои по успешно завршената мисија загинаа во хеликоптерска несреќа која се случи во непосредна близина на нивната мирновремена база во гарнизонот Петровец.

Започнувајќи од 02.12.2004 година, Советот за Безбедност на ОН ја назначи мисијата на Европската Унија-АЛТЕА за правен наследник на мисијата на НАТО-СФОР. Целта на мисијата е да придонесе во обезбедување на мирот и стабилноста во Босна, да спречи обновување на насилствата и да овозможи спроведување на преостанатите одредби од Дејтонско-Парискиот мировен договор. Покрај основната мисија, ЕУФОР има дополнителна задача која се однесува на поддршка на вооружените сили на БиХ во процесот на нивното формирање, организација и обука.

Моментално, вооружените сили на ЕУФОР во БиХ изнесуваат околу 1600 војници, кои во случај на потреба можат да бидат засилени со силите на НАТО во состав на мисијата КФОР во Косово, како и резервните сили на ЕУ надвор од БиХ. Основната структура на вооружените сили на Европската Унија ја сочинува Мултинационалниот маневарски батаљон-МнМБн (Multinational Maneuver Battalion-MNBN), Интегрираната полициска единица (Integrated Police Unit-IPU) и Оперативните тимови за врска (Liaison and Observation Teams-LOT).¹⁹⁹

Од аспект на разузнавањето, во составот на Главниот Штаб на МнМБн се наоѓа секцијата за разузнавање С-2,²⁰⁰ чија основна задача е разузнавачка поддршка на мисијата преку собирање, анализа и проценка на информации за евентуално нарушување на меѓуетничките односи и дестабилизација на земјата.

Сл. 4 Структура на Главниот Штаб на МнМБн

Оперативните тимови за врска (вкупно 22) кои се распоредени на целата територија на БиХ, се клучниот елемент за собирање на навремени разузнавачки информации кои се однесуваат на општата безбедносна состојба во зоната на операции. Информациите кои ги собираат овие тимови, секојдневно се доставуваат до Командата на ЕУФОР. На тој начин највисокото

¹⁹⁹ EUFOR Fact Sheet, достапно на <http://www.euforbih.org>, пристапено на 24.03.2012.

²⁰⁰ ЕУФОР, Организациона структура на Мултинационалниот маневарски батаљон, достапно на http://www.euforbih.org/index.php?option=com_content&view=article&id=17:mnbn&catid=187:eufor-elements&Itemid=139, пристапено на 24.03.2012.

воено раководство на мисијата секојдневно добива прецизна слика за актуелната состојба во зоната на операции. Според британскиот генерал Сер. Џон Мек Кол (Sir John McColl), еден од поранешните команданти на ЕУФОР во БиХ, токму оперативните тимови за врска ја имаат улогата на “очи“ и “уши“ на целокупната операција, и кои доставувале навремени и точни информации за состојбата во земјата, овозможувајќи му на командантот на вооружените сили и на оперативниот командант правилно да ја проценат состојбата и да ја донесат вистинската одлука.²⁰¹

Имајќи ја во предвид главната цел на мисијата на ЕУФОР во БиХ, разузнавачките активности се фокусирани на перманентно собирање на разузнавачки информации за општата безбедносна состојба, со акцент на меѓуетничките односи и сецесионистичките активности на поединци и групи во зоната на операции. Во тој контекст, основниот разузнавачки предизвик во мисијата на ЕУФОР е издигнување на Цивилно-воената соработка на максимално-државно ниво, со цел зајакнување на позициите во највисоките политички структури во БиХ, а особено во т.н Република Српска.

Како дополнителен предизвик може да се наведе организацијата, обуката и подготовката на разузнавачката заедница на БиХ за постепено преземање на надлежностите и достигнување на потребното ниво за самостојно функционирање во извршувањето на законските обврски од доменот на националната и меѓународната безбедност.

8.1.4 УНИФИЛ (UNIFIL 2007-)

Како земја членка на ОН, во Мај 2007 година Република Македонија го започна и своето активно учество во мировните операции предводени од ОН. Во една од најдолгите и најкомплексни мисии на ОН²⁰² како што е УНИФИЛ, Република Македонија засега има симболично учество со еден офицер од

²⁰¹ General Sir John McColl, *Successful Contribution to Stabilisation*, Bulletin of the EU Military Staff, Impetus, 2009, стр. 23.

²⁰² Од страна на Советот за Безбедност на ОН, мисијата УНИФИЛ е воспоставен во март 1978 година. Поопширно на <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/>

составот на АРМ. Првата ротација беше извршена во Мај 2007 година, а во моментот во тек е петтата ротација.

Во УНИФИЛ офицерите на АРМ извршуваат претежно штабни должности во состав на Главниот Штаб на УНИФИЛ кој се наоѓа во Нагура. Нивното искуство во натамошното зголемување на придонесот на Република Македонија во УНИФИЛ или било која од вкупно 16-те актуелни мисии на ОН,²⁰³ би било од драгоцено значење во процесот на подготовка на евентуалниот контингент.

Својствено за останатите мисии на ОН, УНИФИЛ се соочува со недостаток од соодветна разузнавачка структура за поддршка на доверената мисија од страна на Советот за Безбедност на ОН. Опширните проценки од Штабот на ОН во Њу Јорк, кои се базираат на податоци добиени од непроверени извори, како и слабиот капацитет на либанската разузнавачка заедница не се доволни ни за заштита на силите на УНИФИЛ. Недостатокот од соодветен разузнавачки елемент за противтерористичко делување или активности за разузнавачка поддршка, повеќе пати ја има загрозувана безбедноста на персоналот и самиот мандат на мисијата. Последните настани од 2006 и 2007 година, кои резултираа со зголемениот интерес на Сирија, зголемено присуство на Ал-Каеда во Либан, а особено со терористичкиот напад на локалните цихадисти (членови на селефистичката заедница во Либан) врз УНИФИЛ во кој загинаа 6 припадници на ОН, само ја нагласија неопходноста од соодветна разузнавачка поддршка.²⁰⁴

Земајќи ја предвид состојбата во Либан и неговото опкружување, постојат повеќе разузнавачки предизвици, не само за УНИФИЛ туку и за останатите земји членки на ОН кои се дел од мисијата и секако владата на Либан. Во тој контекст неопходно е интензивирање на соработката помеѓу

²⁰³ UN Peacekeeping operations, *There are currently 16 UN peace operations deployed on four continents*, достапно на <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml>, пристапено на 03.02.2012.

²⁰⁴ Saab Y. Bilal, Ranstorp Magnus, *Al-Qaeda's Terrorist Treat to UNIFIL*, Center for Asymmetric Treat Studies, 2007, стр. 1.

Либан и Сирија, од аспект на размена на разузнавачки информации за активностите на терористичките структури долж границата.

Ако се земе во предвид фактот, дека уште од самото нејзино воспоставување, УНИФИЛ била цел на терористички закани единствено од АЛ-Каеда, а не од Хезболах (Hizb'allah)²⁰⁵, тогаш Цивилно-воената соработка би била од огромна помош за искористување на “разузнавачкиот” капацитет на Хезболах. И покрај тоа што евентуалната соработка со Хезболах би предизвикала реакции и веројатно би била блокирана од страна на современите демократии, сепак целта на овој разузнавачки предизвик има превентивен карактер, односно е во функција на заштитата на силите на УНИФИЛ.

Уживањето доверба кај локалното население од јужниот дел на земјата и нивно уверување дека надлежностите на УНИФИЛ не се разоружување на Хезболах, туку надгледување на прекинот на огнот и чување на мирот, претставуваат уште еден показател дека Цивилно-воената соработка е еден од клучните предизвици за разузнавачката поддршка на мисијата.

Од досегашната пракса во хуманитарните конфликти, неретко бегалските кампови биле одлични упоришта за засолнување на терористите и погодни места за планирање на терористички напади. Затоа интензивирањето на разузнавачките активности и постојаното набљудување на Палестинските бегалски кампови претставува битен предизвик во функција на навремено откривање и спречување на терористички напади на УНИФИЛ.

Бидејќи либанскиот Директорат за Воено Разузнавање (Lebanese Military Intelligence Directorate-MID) е моментално најмоќната противтерористичка институција во Либан, значаен предизвик претставува неговото финансирање и обука од страна на земјите членки на ОН.

Врз основа на претходно наведеното следи заклучокот дека УНИФИЛ, односно ОН не можат самостојно да се справат со разузнавачко-безбедносните предизвици на мисијата. Бидејќи станува збор за една од најсложените мисии на ОН чиј став кон разузнавањето беше анализиран во претходните поглавја, и

²⁰⁵ Исто.

бидејќи се одвива во регион во кој се испреплетени интересите на голем дел од современите светски демократии, очекувањата за унапредување на разузнавачката поддршка не треба да бидат премногу оптимистички.

8.1.5 Логистичка поддршка на КФОР (2005-)

Во април 2005 година, како составен дел од НАТО Штабот во Скопје, беше формиран Координативен центар за поддршка од земјата домакин чија основна задача беше логистичка поддршка на силите на КФОР. Започнувајќи од јули 2007 година, како дел од Командата за логистичка поддршка на ГШ на АРМ, со вкупен персонал од 11 лица, Координативниот центар започна да функционира самостојно.

Преку мисијата на Координативниот центар, за потребите на КФОР, АРМ ја обезбедува потребната медицинска поддршка за персоналот на КФОР, енергетски ресурси како и собирајќно и физичко обезбедување на конвоите на КФОР кој транзитираат низ територијата на Република Македонија. Во тој контекст разузнавачката поддршка на мисијата ја обезбедува надлежната разузнавачки-безбедносна компонента на ГШ на АРМ.

И покрај тоа што не станува збор за непосредно учество во мисијата на НАТО во Косово, сепак мисијата на Координативниот центар за поддршка на земјата домакин слободно може да се вброи во редот на мисиите во кои АРМ дава значаен придонес.

Врз основа извршената анализа на мировните мисии (особено во ИСАФ и Слобода за Ирак) во кои АРМ имала и сеуште има значаен придонес, може да се заклучи дека основните разузнавачки предизвици се речиси идентични, и истите се во насока на обезбедување на точни, навремени и употребливи разузнавачки информации во функција на исполнување на целите на мисиите. По соборувањето на талибанскиот, односно режимот на Садам Хусеин во Авганистан и Ирак, фокусот на разузнавачката дејност беше ставена на придобивката на популацијата преку обнова на општеството. Всушност тежиштето беше ставено на имплементирање на Цивилно-воената соработка во

разузнавањето, како еден од најбезбедните начин за собирање на прецизни информации за бунтовничките сили, заштита на силите и следење на рејтингот на сојузничките сили помеѓу популацијата на земјата.

Исто така операциите во Ирак и Авганистан ќе останат забележани како воени операции во кои употребата на интегрираното разузнавање од сите извори, видови на вооружените сили и служби (цивилни и воени), во комбинација со современите системи за врски и прецизното вооружување, го промовраа новиот начин на војување во 21 век.

За разлика од Ирак и Авганистан, мисијата на ЕУФОР во БиХ не претставува операција во која се водат вооружени дејства. Сепак, случувањата во БиХ до потпишувањето на Дејтонскиот договор, сеуште ја наметнуваат потребата од перманентно и сеопфатно разузнавање во насока на следење на општата безбедносна состојба. Од аспект на разузнавачката поддршка, развојот на Цивилно-воената соработка и мултинационалниот состав на разузнавачкиот персонал претставуваат карактеристики на мисијата идентични со карактеристиките на мисиите во Ирак и Авганистан.

Ни малку не е различна состојбата и во УНИФИЛ, каде во одсуство на разузнавачка структура, примарниот извор на разузнавачки информации за поддршка на мировните сили е локалното население, а кај него стекнатата доверба е основниот услов кој ја гарантира безбедност на персоналот на ОН.

Споредувајќи ги заклучоците од извршените анализи за мисиите во кои АРМ придонесува во чувањето на меѓународниот мир и безбедност, можат да се издвојат три фундаментални разузнавачки предизвици кои не се типични за традиционалното војување:

- *Влијанието на цивилниот сектор.* Во погоре анализираните интервенции, покрај информациите кои се потребни за реализација на класична воена операција, разузнавачката структура мора да собере информации и да анализира проблеми кои се однесуваат на популацијата и државната администрација на земјата која претставува

зона на операциите. Меѓу другото, за исполнување на целите на мисијата неопходно е познавање на општата состојба на населението, неговите потреби, условите за живот, задоволството од мировните сили, состојбата со бегалците, организираниот криминал, процесот на реконструкција на вооружените сили, состојбата во локалната и централната власт и сл. Затоа, развојот на настаните во цивилниот сектор се од клучно значење за наредните фази, односно за конечниот исход на операцијата.

- *Нови партнери и извори.* Еден од највоочливите предизвици на хуманитарните интервенции е природата на новите партнери, односно извори на информации и нивна анализа. Наместо координација единствено со организации и персонал кои и припаѓаат на разузнавачката заедница, во досега анализираните мисии, нивните разузнавачки елементи мораат да соработуваат со бројни меѓународни организации како што ОН, ЕУ, разни владини организации, НВО, хуманитарни организации и сл. Според тоа вооружените сили не би можеле да работат изолирано од елементите на Цивилно-воената соработка, а разузнавачките структури пак не можат да функционираат одделно од останатите компоненти на вооружените сили.
- *Зголемен број на извори на информации и партнери во разузнавачкиот процес.* Паралелно со наведените квалитативни предизвици, разузнавачките структури на вооружените сили назначени за извршување на мисијата, ќе мора да се соочат и со квантитативни предизвици. Покрај зголемениот број на извори, неминовно е зголемувањето на бројот на партнери преку инволвирањето на цивилните разузнавачки служби на земјите кои партиципираат во операцијата и земјата во која се одвива интервенцијата. Како резултат на напредната технологија, дојде до интензивирање на примената на

софистицирани разузнавачки системи и нивно интегрирање со останатите разузнавачки и воени капацитети.

Од досега наведеното може да се констатира дека, за разлика од АЛТЕА и УНИФИЛ, за потребите на мисиите Слобода за Ирак и ИСАФ, Република Македонија декларира вооружени сили кои претежно извршуваат борбени операции. И покрај тоа што сеуште не сме полноправна членка на НАТО, меѓународните признанија и фактите говорат дека во споредба со некои земји членки на НАТО кои декларираат единици исклучиво за логистичка поддршка, Република Македонија дава далеку поголем придонес во наведените мисии. Сепак вистинскиот бенефит доаѓа од стекнатото искуство и научените лекции кои Военото разузнавање ги имплементираше или кои допрва ќе треба да ги имплементира со цел справување со разузнавачките предизвици својствени за мировните операции во 21 век.

8.2 Разузнавачка поддршка на контингентите на АРМ²⁰⁶

Несомнено е дека способноста на АРМ рамноправно да се носи со вооружените сили на земјите членки на НАТО на дело беше покажана при извршувањето на борбените операции во услови на комплексно непријателско опкружување, висок безбедносен ризик и сложени временски и метео услови. И покрај одредени пропусти на кои ќе се навратам покасно, резултатите од успешно реализираните мисии се должеа на квалитетните подготовки во подготвителната фаза на мисиите.

Имено, како дел од подготвителната фаза на контингентите, редовно беше вршена соодветна разузнавачка, контраразузнавачка и безбедносна подготовка на персоналот. Покрај основните податоци за земјата во која се одвива мисијата, контингентите беа детално брифирани и за конкретната зона на операции во која ги извршуваа борбените операции. Релјефот, временските

²⁰⁶ Во анализата на разузнавачката поддршка на контингентите на АРМ во Ирак и Авганистан, покрај личните искуства како непосреден учесник во мисијата Слобода за Ирак-10, користени се и искуствата на дел од разузнавачкиот персонал кој учествувал и понатаму ќе учествува во разузнавачката поддршка на Македонските вооружени сили во Ирак и Авганистан.

и метео условите, демографската и социоекономската структура на населението, политичката состојба, заканите и непријателската ситуација беа дел од првата фаза од разузнавачкиот циклус, анализиран во втората глава.

Со самиот факт што станува збор за борбени операции кои се изведуваат во Ирак и Авганистан, особено внимание беше посветено на безбедносните закани кон контингентот. Покрај фактот дека контингентите се упатуваат во земји кои се карактеризираат со висок степен на безбедносен ризик, особено внимание беше посветено на опасноста од директните и индиректните напади со ковенционално вооружување, но и со импровизирани експлозивни напади, напади на бомбаши самоубјци и останати терористички тактики при извршување на сложени борбени операции во урбани средини. Карактеристично за подготвителната фаза која се одвива во Република Македонија е тоа што најголемиот дел од информациите кои беа предмет на разузнавачката подготовка на персоналот, доаѓаа од отворени извори или од искуствата од претходните контингенти

8.2.1 Ирак

За разлика од подготвителната фаза, во текот на реализацијата на мисијата, контингентите на АРМ зависат од разузнавачката поддршка на формациските единици во чиј состав оперираат. Искуствата од мисијата Слобода за Ирак укажуваат на фактот дека контингентите на АРМ, преку планирањето и подготовките на борбените операции, постојано ги имале на располагање потребните разузнавачки информации за реализација на мисијата. Покрај директното информирање на командантот на контингентот, или според воената терминологија-линија на командување, протокот на разузнавачките информации кои се однесуваа на зоната на одговорност на нашиот контингент, паралелно се одвиваше и по хиерархиската линија на органите за разузнавање. Имено, разузнавачкиот персонал од составот на контингентот во Таџи, од страна на разузнавачкиот орган на претпоставената команда, редовно бил информиран за последните промени во зоната на одговорност.

Покрај улогата на корисник на разузнавачки информации, преку реализацијата на редовните и вонредните борбени операции, единицата на АРМ имаше свој придонес во процесот на собирање на разузнавачки информации за дадената зона на одговорност. Тие информации подоцна беа составен дел од аналитичкиот процес, преку кој разузнавачките органи во претпоставената команда вршеа постојано ажурирање на разузнавачката односно безбедносната проценка за зона на одговорност. Во тој контекст потребно е да се напомене дека контингентот располагаше и со преведувач кој бил присутен на речиси сите борбени операции реализирани од нашата единица.

Врз основа на искуството на поголемиот дел од разузнавачкиот персонал кој беше дел од мисијата Слобода за Ирак, може да се констатира дека значајна улога во функција на разузнавачката поддршка на контингентот во Таџи имал и Коалицискиот Елемент за Разузнавачка Поддршка-КЕРП (Coalition Intelligence Support Element-CISE) во составот на разузнавачката компонента на Главниот Штаб на Мултинационалниот Корпус-Ирак (MNC-I C-2). Започнувајќи од петтата ротација, во составот на тој орган ротираше по еден офицер за анализа на разузнавачки информации од составот на Военото разузнавање. Намената на КЕРП беше разузнавачка поддршка на борбените операции на мултинационалните сили преку изработка на анализи и проценки за одредени актуелни безбедносни, политички и други настани. Особено внимание беше посветено на вооружените судири помеѓу Ирачките Сунити и Шиити, поддршката на Ирачките Шиити од страна на Иран и Хезболах, новите тактики, техники и процедури на дејствување на Ал-Каеда итн. Покрај тоа, предмет на анализа беа и одредени социјални теми како мислењето на Ирачкиот народ за оправданоста на интервенцијата на коалициските сили, анализа на рејтингот на Коалициските сили и др. Проценките кои произлегуваа од анализата на разузнавачките информации за наведените прашања, беа составен дел од редовното брифирање на Команданот на Мултинационалните Сили во Ирак.

Покрај тоа, секој припадник на КЕРП имаше слободен пристап на компјутерско-комуникациската мрежа CENTRIX, која обезбедуваше редовно следење на дејствата на парамилитантните структури на поделените Ирачки секти, актуелните настани и сите инциденти во кои беа вклучени Коалициските Сили во Ирак, претходно изработени проценки и публикации за разни проблематики како и најави за можни загрозувања на безбедноста на Коалициските сили. Од особена важност беше и структурата на КЕРП во чиј состав влегуваше разузнавачки персонал од повеќе коалициски партнери, чии контингенти имаа зона на одговорност токму во реонот на Таџи. Директната комуникација со националните контингенти и непосредната размена на информациите беше во функција на нивната разузнавачка поддршка за успешното реализирање на мисијата.

Епилогот од вкупно единаесетте ротации е големиот број на успешно извршени мисии без човечки загуби, со исклучок на неколку инциденти во кои од непријателското дејство со импровизирани експлозивни направи, единствено беше претрпена материјална штета. Земајќи ги во предвид наведените факти може да се констатира дека контингентот на АРМ во мисијата Слобода за Ирак имал постојана и квалитетна разузнавачка поддршка од претпоставената команда на Коалициските сили потребна за докажаната успешност во реализацијата на борбените операции.

Од аспект на разузнавачката поддршка на контингентите на АРМ во моментот на извршување мисијата Слобода за Ирак, како недостаток може да се наведе немањето директна комуникација и насоки од највисокиот воено-разузнавачки орган, односно Воената Служба за Безбедност и Разузнавање (ВСБиР). Поради наведениот технички, но во исто време и професионален пропуст, ВСБиР не беше во можност да креира и навремено да ја надополнува базата на податоци поврзани со мисијата Слобода за Ирак. Дополнително, исклучена беше и можноста од директна комуникација за насочување на активностите на разузнавачките органи и нивно евентуално запознавање со

разузнавачки информации обезбедени од националните разузнавачки капацитети.

Како разузнавачки пропусти кои беа карактеристични за првите ротации во мисијата Слобода за Ирак, беше немањето на конкретни информации за влијанието на временските услови врз борбената готовност и заканите по здравјето на персоналот а кои резултираа во несоодветен пристап во обуката и здравствената заштита на персоналот во подготвителната фаза. Имено, во подготвителната фаза на првите ротации, обуката на персоналот се одвивала во временски услови карактеристични за континенталната клима. Ако се земе во предвид фактот дека контингентот во наредните шест месеци ќе извршува борбени операции во сложени метеоролошки услови каде температурата на воздухот достигнува и над 50 °C, тогаш неизбежна е констатацијата дека факторот “климатски услови“ не бил сериозно земен во предвид.

Сличен бил и почетниот пропуст со здравствената заштита на персоналот од контингентот. Покрај комплетната програма за имунизација спроведена пред и по враќањето од мисија, првите ротации имаа негативно искуство со користење на непотребни медикаменти кои воопшто не одговарале на зоната на операции, и кои имале влијание на психо-физичката состојба на персоналот што негативно се одразувало на борбената готовност. Во случајот конкретно се работи за непотребната имунизација на персоналот за заштита од маларија, пропуст кој по интервенцијата од медицинските органи на Коалициските сили навреме бил отстранет, а натамошната имунизација од маларија била прекината.

Наведените пропусти претставуваат одличен пример за значењето од поседување на конкретни информации за зоната на операции, како и значењето од натамошното имплементирање на научените лекции во функција на подигање на квалитетот на разузнавачката подготовка и разузнавачката поддршка за време на мисијата. Во тој контекст, во 2007 година, ВСБиР на МО

се заложи за воспоставување на директна комуникација со разузнавачките елементи на контингентите на АРМ во Ирак и Авганистан. Со оглед на фактот дека мисијата Слобода за Ирак траеше заклучно со декември 2008 година, започнувајќи од 2009 година, директната комуникацијата беше воспоставена со контингентот на АРМ во мисијата ИСАФ во Авганистан. Паралелно со тоа беа преземени и дополнителни чекори кои беа во функција на подобрување на разузнавачката поддршка на контингентот во ИСАФ. Истите ќе бидат предмет на анализа во наредната точка.

8.2.2 Авганистан

Слично на мисијата Слобода за Ирак, и во мисијата ИСАФ во Авганистан, контингентот на АРМ зависи од разузнавачката поддршка на формациските единици во чиј состав се наоѓа, односно од разузнавачките капацитети на НАТО. Досегашните искуства од реализираните пешачки и моторизирани патроли во зоната на одговорност, како и извршувањето на должностите кои произлегуваат од моменталната мисија за борбено обезбедување на Главниот Штаб на НАТО, се показател дека командната структура на контингентите секогаш располагала со потребните разузнавачки податоци во процесот на планирањето и реализацијата на наведените задачи.

Меѓу другото, органот за разузнавање во мисијата ИСАФ на располагање ја има и заштитената компјутерска мрежа “ISAF SECRET”, која нуди можност за безбедно комуницирање со претпоставениот орган за разузнавање. Покрај заштитената комуникација, компјутерската мрежа нуди постојано известување за сите вооружени инциденти во кои се инволвирани вооружените сили на ИСАФ и Авганистанските безбедносни сили.

Во досегашните мисии, разузнавачко-безбедносниот елемент на контингентот на АРМ во мисијата ИСАФ располагал и сеуште располага и со други алтернативи за собирање, обработка и анализа на информации во функција на разузнавачката поддршка на мисијата. Со оглед на фактот дека се работи за мисија во Авганистан, поголемиот дел од контингентите ги имаат на

располагање бројните преведувачи. Најголемиот број од преведувачите кои се најмени од НАТО, се авганистански државјани претежно од населените места во чија околина се стационирани оперативните бази на вооружените сили на ИСАФ. Дополнително на тоа голем број од локалните жители кои се изнајмени за извршување на разни логистички активности во базите на ИСАФ, можат да претсавуваат соодветен безбедносен ризик, но и извор на информации. Земајќи ја во предвид моменталната мисија, која меѓу другото вклучува контрола на пристап на лица и моторни возила во Командата на ИСАФ, персоналот од контингентот на АРМ е главната “филтер станица“ од која во голема мера зависи безбедноста на Главниот Штаб кој раководи со целокупната операција во Авганистан. Според тоа, преведувачите можат да бидат, односно биле солиден извор на информации кои биле имплементирани во разузнавачката поддршка на мисијата на нашиот контингент.

За разлика од контингентот на АРМ, речиси сите земји кои се дел од мисијата ИСАФ располагаат со “Национални Разузнавачки Келии-НРК“ кои се разликуваат според нивната бројна состојба, буџет, квалитет и функционална ефикасност. Дали тоа претставува хендикеп или не, ќе биде анализирано во следната точка, а суштината на нивната значење за истражувањето е нивната потенцијална улога како составен елемент за разузнавачка поддршка на мисијата на контингентот на АРМ. Факт е дека Република Македонија не е членка на НАТО, и дека тоа претставува хендикеп во однос на размената на класифицираните информации со земјите членки на НАТО, а поради тоа и со нивните НРК. Но исто така факт е дека Република Македонија има изградено цврсти односи и склучено билатерални договори со голем број на членки на НАТО кои безрезервно го поддржуваат и помагаат развојот и опремувањето на военото разузнавање и АРМ и напорите на државното раководство за влез во алијансата.

Во тој контекст на прв план е Турција чија воена сила, можности и искуство ни се добро познати. Користејќи ја таа предност, разузнавачкиот

персонал на контингентот на АРМ има можност да воспостави, да ја одржува и да ја зацврстува соработката со НРК на Турскиот контингент во ИСАФ. Впрочем и досегашното искуство говори дека Турската НРК во повеќе наврати го предупредувал нашиот контингент за постоењето на разни безбедносни ризици во зоната на одговорност. Последниот пример датира од крајот на август и почетокот на септември 2011 година, кога, на две недели од нападот на Талибанците на Штабот на ИСАФ во Кабул, разузнавачкиот орган бил предупреден за евентуални напади во зоната на одговорност на контингентот на АРМ.

Со оглед на фактот што слични “иницијативи” или “сигнали” за соработка биле констатирани од страна на НРК на Романија и Хрватска, воспоставувањето на една постојана соработка со НРК на наведените земји би можел да има позитивен ефект. Имајќи во предвид дека Турската и Романската НРК се меѓу првите три најактивни и најефикасни во Авганистан, внимателна и принципиелна соработката со нив би била од големо значење за разузнавачката поддршка на мисијата на нашиот контингент. За да може да дојде до таква соработка неопходни се соодветни насоки, правила и упатства кои ќе ги регулираат доолжностите и овластувањата на воено-разузнавачките органи во мировните мисии.

Во моментот, работата на органот за разузнавање не е законски и прецизно регулирана, додека делокругот на активности е премногу општ и неконкретен. На пример, секој контакт со НРК на земјите учеснички во ИСАФ треба да биде одобрен а од неговата реализација да следува детален извештај. Притоа, предмет на интерес и размена можат да бидат само информации кои се поврзани со мисијата, а не и национални информации добиени од националните разузнавачки служби.

Покрај недостатокот од сопствена НРК и немањето соработка со НРК на наведените земји, слично на Слобода за Ирак, на почетокот и ИСАФ се карактеризирал со разузнавачки пропусти во подготвителната фаза а кои се

состоеле од немањето доволно информации за конкретните услови во зоната на операции.

Користејќи ги научените лекции од Ирак и Авганистан, а во функција на подобрувањето на разузнавачката поддршка, највисокиот разузнавачки орган во МО и АРМ, во 2009 година воспостави директна комуникација со елементот за разузнавачка поддршка на мисијата ИСАФ. Покрај директната комуникација, разузнавачкиот орган на контингентот беше зајакнат со уште еден офицер од составот на ВСБиР, кој покрај зголемувањето на ефикасноста на органот влијаеше и на забрзувањето на протокот на информации во двете насоки. Како резултат на тоа се отвори можност за навремено и непрекинато информирање на раководството на МО и Врховниот Командант за актуелните настани во Авганистан, поврзани со активностите на контингентот на АРМ. Дополнително, зајакнувањето на разузнавачкиот орган треба да претставува дополнителен мотив за отпочнување на конкретна соработка со НРК на претходно наведените земји кои партиципираат во ИСАФ, како предона фаза до евентуалното формирање на НРК за поддршка на контингентот на АРМ.

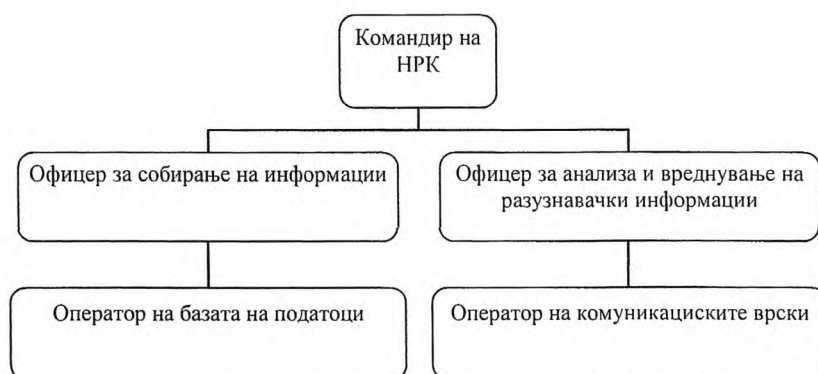
8.3 Национална разузнавачка келија, престиж или потреба?

Во досеагашното излагање во повеќе наврати беше спомнат терминот Национална Разузнавачка Келија. За да извлечеме констатација дали на контингентите на АРМ кои се упатуваат во разни мировни мисии навистина имаат потреба од НРК, неопходно е најпрво да се запознаеме со поимот, функциите, капацитетот, човечките, материјалните и финансиски ресурси како и стандардните принципи за основање и функционирање на една НРК.

НРК е посебен разузнавачки орган и дел од мултинационална воена операција, чија главна задача е собирање, обработка, анализа и доставување на разузнавачки информации за воени настани, политички и воени процеси во кризни и конфликтни зони, до претпоставената команда на мисијата (НАТО, ЕУФОР или друг воен сојуз) и Националните Штабови. Основните задачи на НРК се:

- Заштита на силите распоредени во зоната на операции преку обезбедување информации и податоци за ризиците и заканите за нивната безбедност;
- Разузнавачка поддршка на Штабот на Мултинационалните сили, преку ангажирањето на сопствените разузнавачки капацитети и капацитетите на националните контингенти;
- Доставување на информации и податоци во врска со зоната на операции до Министерството за Одбрана и Генерал Штабот на Армијата.

За да може успешно да ги реализира наведените задачи, НРК треба да биде составен најмалку од пет офицери/подофицери, кои треба одлично да го владееат англискиот јазик, официјалниот јазик во земјата во која се упатуваат и да бидат специјалисти за разузнавање според разузнавачката доктрина на НАТО. Според тоа структурата на НРК на најголемиот дел од земјите членки на НАТО, кои во моментот се оперативни во мисијата ИСАФ во Авганистан, е слична и најчесто е составена од 5-8 члена.

Сл. 5 Начелна структура на НРК

Од суштинско значење за ефикасно функционирање на НРК е потребната опрема која најчесто се состои од заштитени телефонски линии со

највисокиот разузнавачки орган во Министерството за одбрана, со националните контингенти во зоната на операции и со националната амбасада или воено аташе, компјутерски пристап до комуникациската мрежа на мултинационалните сили, интернет врска, мобилни телефони, современи системи за комуникација, добри услови за работа и престој, финансиски средства за оперативно работење, теренски возила и останата логистичка поддршка.

Земјки ги во предвид поставените стандарди може да се заклучи дека формирањето, подготовката и функционирањето на една НРК претставува инвестиција која изискува значителни материјално-финансиски средства и обилна логистичка поддршка. Од друга страна, преку реализација на задачите, обучената и функционална НРК има непроценлива важност за заштитата на силите во зоната на операции, навременото и квалитетно информирање на националните воено-разузнавачки структури и Штабот на Мултинационалните сили.

Врз основа на искуствата за активностите и функционалната ефикасност на странските НРК во Авганистан, финансиските можности, реалните потреби и приоритети на АРМ, се поставува прашањето: Дали формирањето на НРК е потреба или пак само се работи за престиж? Нема дилеми дека воспоставувањето на НРК во Авганистан би било од голема важност во функција на заштитата на силите и целосната разузнавачка поддршка на контингентот на АРМ, но земјки го во предвид фактот според кој Република Македонија засега останува присутна во Авганистан заклучно со 2014 година,²⁰⁷ пред да се преземат конкретни чекори неопходна е детална анализа за оправданоста и исплатливоста на еден таков проект.

На крај, целта не е само исполнување на формалноста за формирање и упатување на НРК функционална единствено на хартија и која би имала улога на пасивен препраќач на информациите од останатите НРК и разузнавачките

²⁰⁷ Во 2014 година е предвидено целокупната контрола на земјата да и биде предадена на Авганистанските власти.

елементи на ИСАФ. Согласно актуелната состојба во Авганистан, најдоброто привремено решение би било воспоставување и зајакнување на соработката на постоечкиот разузнавачки елемент со НРК на претходно наведените земји.

Меѓународно признаениот придонес на Република Македонија во мировни операции во 21 век, е доволен доказ дека Република Македонија е активен учесник во градењето и одржувањето на меѓународниот мир и безбедност. Искуствата на АРМ стекнати во мисиите Слобода за Ирак, ИСАФ, АЛТЕА и УНИФИЛ се од огромно значење во нејзиниот натамошен развој како армија способна за извршување на воени и операции различни од војна. Реализацијата на бројните операции карактеристични за мировните мисии во реони кои се карактеризираат со сложени временски услови, политички, меѓуетнички и верски конфликти, ја истакнаа потребата од проширувањето на приоритетните разузнавачки побарувања и нивно прилагодување на ситуацијата.

* * *

И покрај фактот што беа преземени конкретни мерки за подобрување на квалитетот на разузнавачката поддршка на националните контингенти, како резултат на почетните разузнавачки пропусти и научените лекции, мора да се констатира дека има мерки кои допрва треба да се прземат. Во тој контекст неопходно е воспоставување на соработка, максимално искористување и давање придонес во глобалната разузнавачка инфраструктура, за која видовме дека е составена од бројни воени и цивилни партнерски служби.

Понатаму, приоритет треба да претставува обуката на персоналот и негова подготовка за максимално искористување на можностите кои ги дава цивилниот сектор. Во тој контекст, како дел од разузнавачкиот сегмент на вооружените сили назначени за реализација на мисијата, военото разузнавање мора да вложи дополнителен напор и ресурси за достигнување на стандардите на современите воено-разузнавачки служби на современите земји.

Проектот НРК сеуште не е реализиран, но затоа истиот треба да се има во предвид како нераздвоен елемент од военото разузнавање на стратегиско и оперативно ниво, а неговата структура и функцијата треба да бидат прецизно дефинирани во насока на исполнување на приоритетните разузнавачки побарувања.

За целосно справување со разузнавачките предизвици на мировните операции во 21 век, неопходно е со соодветни законски и подзаконски акти да се регулира и дефинира делокругот на задачи на военото разузнавање во функција на разузнавачката поддршка на мировните мисии на сите нивоа.

Наведените мерки за подобрувањето на квалитетот на разузнавачката поддршка на мировните мисии на АРМ имаат една заедничка карактеристика. Како дел од “Концептот за военото разузнавање и контаразузнавање за поддршка на мисиите на вооружените сили“, и двете се во функција на постигнување на целосна компатибилност со разузнавачката доктрина на НАТО и достигнување на интероперабилност на тактичко, оперативно и стратегиско ниво.

9. ЗАКЛУЧОК

По завршувањето на Студената Војна светот беше сведок на голем број внатрешни конфликти, кои покрај заканата за регионалната и светската безбедност се одликуваа со хуманитарни катастрофи кои резултираа во милиони загинати и раселени лица. Во тие моменти, од страна на моќните држави, без одобрување на Советот за Безбедност на ОН беше развиен концептот на воена интервенција од хуманитарен карактер. И покрај тоа што остана правно нерегулирана, хуманитарната интервенција го одбележа крајот на 20 и почетокот на 21 век како средство на моќните држави за остварување на националните интереси и зајакнување на стратешките позиции на глобално ниво.

Основната цел на оваа истражување беше да се објасни потребата од дефинирањето на улогата и организациската поставеност на разузнавањето согласно предизвиците поставени од хуманитарните интервенции. Покрај дефинирањето на хуманитарната интервенција во точка 1, во точката 6 од истражувањето беше извршена анализа за улогата на разузнавањето во хуманитарните интервенции во функција на исполнување на мандатот и заштита на силите, додека во точката 7 акцентот беше ставен на подигањето на квалитетот на разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции како резултат на примената на НАТО моделот за разузнавање од отворени извори. Врз основа на тоа, и врз основа на останатите анализи, може да се заклучи дека порастот на приоритетните разузнавачки побарувања на хуманитарните интервенции придонесе за откривање на слабите страни на разузнавачките капацитети, неопходната потреба од нивна реорганизација и преадаптација, како и за истакнување на се поголемата важност и улога на военото разузнавање од отворени извори.

Според заклучоците од извршените анализи во истражувањето, факт е дека разузнавачката поддршка на хуманитарните интервенции претставува комплексен, а во исто време и контроверзен проблем. Како облик на воена

операција различна од војна, хуманитарната интервенција се карактеризира со зголемени разузнавачки побарувања чиј интерес не е фокусиран единствено на вооружените сили на непријателот и рељефните карактеристики на зоната на операции. Напротив, анализите на хуманитарните интервенции од крајот на 20 и почетокот на 21 век, докажаа дека фокусот на разузнавањето треба да биде во насока на собирање на информации за политичката и економската состојба, меѓуетничките и религиозните односи, функционирањето на парамилитантните и криминалните структури како и климатските влијанија врз здравствената состојба и борбената готовност на единиците во зоната на операции.

Контроверзноста на проблемот произлегува од игнорантскиот однос на ОН кон разузнавањето во мировните операции. Најпрво, ОН одлучно го исклучија разузнавањето како дел од мировните операции а проблемот со немањето соодветен институционален орган за разузнавање сеуште претставува отворено прашање. Контроверзноста оди до таму што терминот “разузнавање“ воопшто не е спомнат во најновиот Прирачник за мировни мисии. Од друга страна, се поголемите потреби од разузнавачка поддршка на вкупно 16-те активни мисии на ОН се поткрепени со проблемите со кои се соочуваат мировните сили. Нападот на Штабот на ОН во Багдад и загубата на неколкучлениот персонал, само го потврдија фактот дека слабата безбедносна проценка е резултат на недостигот од разузнавачки информации. Со оглед на тоа земјите членки на ОН мораат да го прифатат фактот дека мировните операции треба да се планираат и реализираат врз основа на квалитетна разузнавачка проценка, а не врз основа на политичката чувствителност во рамките на ОН.

Дополнителен институционален и организациски проблем на Ораганизацијата на ОН претставува потребата, нејзините земји членки да се согласат дека разузнавањето во 21 век мора да се фокусира на разузнавачките информации од отворени извори, на тимската работа на аналитичарите и

разните аналитички техники. За таа цел, креирајќи соодветни структури, услови за континуиран проток на информациите и соодветен аналитички процес, земјите членки треба да ги зајакнат техничките и аналитичките можности на ОН.

Но, и покрај се понагласената потреба од квалитетна разузнавачка поддршка на мировните операции, препораките од Извештајот на Брахими кои се однесуваат токму на разузнавањето во мировните операции, сеуште не се целосно имплементирани. Воспоставувањето на Здружениот Аналитички Центар претставува значаен чекор во процесот на имплементирање на разузнавањето во мировните операции, но не и доволен за адаптирање и имплементирање на разузнавањето од отворени извори во мировните операции на ОН. Најголемиот дел од информациите потребни за мировните операции веќе се присутни во системот на ОН. Единствено што недостасува е нивна детална и квалитетна анализа благодарение на која ОН би биле главен кандидат за институционализирање и искористување на можностите на разузнавањето од отворени извори. На тој начин би биле задоволени приоритетните разузнавачки побарувања на мировните сили во зоната на операции а политичкиот раздор помеѓу земјите членки значително би се намлил.

Понатаму може да се заклучи дека со вклучувањето на две или повеќе организации одговорни за различни елементи од меѓународниот ангажман, хуманитарните интервенции полесно но сигурно добиваат хибриден карактер. Сложените мултинационални, мултикултурни и мултидимензионални воени интервенции од хуманитарен карактер се најчест случај во средините кои се карактеризираат со политички, безбедносни, економски и хуманитарни проблеми. Доколку се додаде и присуството на големиот број НВО, тогаш неизбежна е потребата од ефикасна соработка и координација помеѓу мировните сили и населението, односно администрацијата на земјата која е жртва на хуманитарната катастрофа. Во тој контекст Цивилно-воената

соработка и бројните НВО претставуваат еден од главните и најкритични предизвици на разузнавањето во мировните операции во 21 век.

Низ призмата на широкиот спектар на активности во непосреден контакт со сите општествени слоеви, централната и локална власт како и спротивставените страни во конфликтите пропратени со хуманитарни катастрофи, единиците за Цивилно-воена соработка и НВО се одличен извор на информации неопходни за разузнавачка поддршка на мировните мисии на тактичко, оперативно и стратешко ниво. Претходно анализираните примери од Босна, Ранада, Косово и Авганистан не само што го потврдуваат дадениот заклучок, туку отвараат можност за официјализирање, зацврстување и проширување на соработката помеѓу разузнавачките структури, формациските состави на Цивилно-воената соработка и НВО кои делуваат во иста зона на операции.

Продолжувајќи ја цврстата определба за целосно интегрирање во Евро-Атлантските структури, како дел од Коалицијата за борба против тероризмот, но и како земја членка на ОН, Република Македонија се афирмираше како активен учесник во градењето и одржувањето на мирот и стабилност во светот. Драгоцените искуства од мисиите во Ирак, Авганистан, Босна и Либан претставуваа добар пример за согледување на капацитетот и способноста на воното разузнавање во мировните мисии во однос на соодветните капацитети на полноправните земји членки на НАТО. Врз основа на тоа беше констатирано дека сложените воени конфликти во 21 век се карактеризираат со зголемени разузнавачки побарувања кои директно влијаат на потребата од постојано прилагодување на разузнавачкиот пристап во однос на состојбата.

Исто така треба да се земе во предвид дека досегашното учество на Република Македонија во мировните мисии може да влијае и врз загрозување на национална безбедност. Познавајќи ги целите на тероризмот, а земајќи во предвид кој е лидерот на глобалната коалиција за борба против тероризмот во која активно учествуваме, во тој случај не смееме да ја исклучиме можноста,

покрај контингентите на АРМ и територијата на Република Македонија да биде цел на одмазнички акти. Врз основа на тоа слободно може да се констатира дека е неопходна постојана соработка на военото разузнавање со останатите институции од разузнавачко-безбедносната заедница на Република Македонија.

Врз основа на досегашната анализа може да се заклучи дека подобрувањето на разузнавачката подготовка и поддршка на АРМ, како и успехот во справувањето со разузнавачките предизвици на мировните операции во кои активно учествува, зависат од повеќе нормативно-правни фактори. Најпрво, неопходно е да се донесе соодветен Закон за безбедносни служби кој прецизно ќе ги регулира надлежностите и делокругот на активности на военото и цивилното разузнавање. Донесувањето на овој закон е од големо значење за разузнавачката поддршка на мировните мисии бидејќи на тој начин ќе се дефинира соработката и поддршката на контингентите на АРМ не само од военото разузнавање туку и од останатите сегменти од националната разузнавачка заедница.

На ниво на Министерството за одбрана ќе биде неопходно да се изработат соодветни правила, упатства и прирачници кои ќе го регулираат и дефинираат делокругот на задачи на военото разузнавање во функција на разузнавачката поддршка на мировните мисии на сите нивоа. Во тој контекст, идеално решение е донесување на посебен “Закон за Воената Служба за Безбедност и Разузнавање” кој би бил основата на наведените подзаконски акти. На тој начин би се решиле суштинските проблеми со кои денес се соочува военото разузнавање во спроведувањето на разузнавачката поддршка на мировните мисии на сите нивоа.

Како дополнител фактор кој има значајна улога во разузнавачката поддршка на мировните мисии и кој треба да биде регулиран со евентуалниот “Закон за воената служба за безбедност и разузнавање” претставува реализацијата на проектот “Национална Разузнавачка Келија”. Како

нераздвоен елемент од военото разузнавање на стратегиско и оперативно ниво, со прецизно дефинирана структура и функција во насока на исполнување на приоритетните разузнавачки побарувања, Националната Разузнавачка Келија треба да биде нераздвоен елемент на армиските контингенти кои учествуваат во мировните мисии. Со нејзиното имплементирање во мировните мисии ќе се надмине актуелниот проблем во соработката со соодветните разузнавачки келии на вооружените сили кои учествуваат во мировните мисии.

На крај, неопходна е целосна имплементација на пропишаните разузнавачки дисциплини во разузнавачкиот циклус за собирање на разузнавачки информации за успешно и безбедно реализирање на мировните мисии. Додека ОН се трудат да најдат идејно решение за институционализирање на разузнавањето од отворени извори во мировните операции, разузнавачките заедници во меѓународната заедница, односно разузнавачките капацитети на НАТО, како никогаш досега инвестираат во разузнавањето од отворени извори и го имплементираат на сите нивоа. За военото разузнавање тоа претставува јасен сигнал од потребата за перманентно следење на развојот и можностите на разузнавањето од отворени извори, кое полека но сигурно прераснува во една од најприменуваните разузнавачки дисциплини во мировните операции.

Решавање на посочените проблеми и нивно имплементирање ќе значат достигнување на интероперабилноста на военото разузнавање со воено-разузнавачките служби на земјите членки на НАТО на тактичко, оперативно и стратегиско ниво. Воедно, евентуалните реформи би имале значително влијание во функција на подобрување на квалитетот на разузнавачката поддршка на мировните операции во кои учествува АРМ.

Несомнено е дека улогата на разузнавањето во мировните операции со хуманитарен карактер претставува “жив” истражувачки проблем кој сеуште целосно не е дефиниран. Но, имајќи во предвид дека слабата разузнавачка поддршка резултира со (зло)употреба на несоодветна вооружена сила и опрема

на погрешно место и во погрешно време, неизбежен е заклучокот дека актуелноста на проблемот помеѓу истражувачите на разузнавањето дефинитивно продолжува.

10. БИБЛИОГРАФИЈА

1. Aldrich J. Richard, *Transatlantic Intelligence and Security Cooperation*, *International Affairs* 80, no. 4, 2004,
http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/pais/people/aldrich/publications/inta80_4_08_aldrich.pdf.
2. Alem Jean-Pierre, *L'espionage: Histoire methods*, Paris, Lauvauzalle, 1987.
3. Alexander W. Klinton, *NATO's Intervention in Kosovo: The Legal Case for Violating Yugoslavia's National Sovereignty in the Absence of Security Council Approval*, *Houston Journal of International Law*, 2000,
<http://www.thefreelibrary.com/NATO%27S+intervention+in+Kosovo%3A+the+legal+case+for+violating...-a062923792>.
4. Anderson Gary. *UNOSOM II: Not Failure, Not Success*. во *Beyond Traditional Peacekeeping*, издадено од Donald C.F. Daniel and Bradd C. Hayes, New York: St. Martin's Press, 1995.
5. Ankersen Christopher, *Peacekeeping Intelligence and Civil Society: Is Civil Military Cooperation the Missing Link*, во изданието на David Carment и Martin Rudner, *Peacekeeping Intelligence: New Players, Extended Boundaries*, Oxford, Routledge, 2006.
6. Bada Bakri, *6 U.N Peacekeepers Killed in Lebanon*, *The New York Times*, 25.07.2007,
http://www.nytimes.com/2007/06/25/world/middleeast/25lebanon.html?_r=1&oref=slogin.
7. Bassey Ekpe, *The Intelligence Assets of the United Nations*, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 20, 2007,
http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/090708/65c82c5f6e6d8c32ff2f2aae63b41889/FN%20IJIC%20FALL%202007%20EKPE%20UN%20INTEL.pdf.
8. Berkovitz Bruce, Alan Goodman, *Best Truth. Intelligence in the Information Age*, New Haven and London, Yale University Press, 2000.
9. Boardman L. Jill, Shue W. Donald, *Combined Enterprise Regional Information Exchange System (CENTRIXS); Supporting Coalition Warfare World-Wide*, USCENCOM, 2004,
<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ccrp/centrixs.pdf>.
10. Brannon Brian, *CENTRIXS Enhances Communication Between Indonesian, U.S. Navies*, 18.07.2006, Official Website of the United States Navy,
http://www.navy.mil/search/display.asp?story_id=24725.
11. BBC News, *World: Europe NATO hits Chinese embassy*, 08.05.1999,
достапно на <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/338424.stm>.
12. Best A. Richard J.R, *Kosovo: Implications for Military Intelligence*, CRS Report for Congress, United States Congressional Service, November 5, 1999,

http://wikileaks.org/wiki/CRS:_KOSOVO:IMPLICATIONS_FOR_MILITARY_INTELLIGENCE, November 5, 1999.

13. Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003,
http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf.
14. Bradshav Steve, *When Good Men do Nothing*, BBC News, 30.03.2004.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/panorama/3577575.stm>.
15. Cammaert C. Patric, *Intelligence in Peacekeeping Operations: Lessons for the Future*, во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003,
http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf.
16. Carment David, Rudner Martin, *Peacekeeping Intelligence: New Players, Extended Boundaries*, New York, Routledge, 2006.
17. Chesterman Simon, *This time, too, the UN has no Intelligence*, The New York Times, April 21. 2006, <http://www.nytimes.com/2006/04/21/opinion/21iht-edchest.html>.
18. *Congressional Record, Proceedings and debates of the 105 th congress*, first session, Vol. 145-Part II, July 1, 1999 to July 15 1999, United States Government Printing Office, Washington, 1999,
<http://books.google.mk/books?id=3iJ2-MFx9E4C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.
19. Constantine G. Ted, *Intelligence Support to Humanitarian-Disaster Relief Operations: An Intelligence Monograph*, Center for the Study of Intelligence, 1995.
20. Cordesman H. Anthony, Burke A. Alreigh, *The Lessons and Non-Lessons of the Air and Missile Campaign in Kosovo*, Revised, 2000,
<http://csis.org/files/media/csis/pubs/kosovolessons-full.pdf>.
21. Curtiss H. Richard, *Bosnia Ten Years Later*, The Washington Report on Middle East Affairs, vol.24, no. 7, September-October 2005,
<http://www.wrmea.com/component/content/article/277/8389-special-report-bosnia-ten-years-later.html>.
22. Dale T. Snauwaert, *The Bush Doctrine and Just War Theory*,
http://www.trinstitute.org/ojpcr/6_1snau.pdf.
23. DeMars E. William, *Hazardous Partnership: NGOs and United States Intelligence in Small Wars*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence, Vol. 14,

http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/090708/cbee8b2b17b5156cf1b348e502d916ba/FN%20IJC%20SUMMER%202001%20DeMARS%20US%20NGO.pdf.

24. Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, Joint Publication 1-02, 2010.

25. Dombroski Keneth, *Peacekeeping in the Middle East as an International Regime*, New York, Routledge, 2006 Dorn A. Walter, *The Cloak and the Blue Beret: Limitations on Intelligence in UN Peacekeeping*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence 12/4, 1994.

26. Dorn A. Walter, *Intelligence at UN Headquarters? The Information and Research Unit and the Intervention in Eastern Zaire 1996*, Intelligence and National Security, Vol. 20, No. 3, <http://walterdorn.org/pub/31>.

27. Dorn A. Walter, Bell J. H David, *Intelligence and Peacekeeping: The UN Operation in the Congo 1960-64.* " International Peacekeeping 2/1, 1995 во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003, http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf.

28. Dorn A. Walter, *The Cloak and the Blue Beret: Limitations on Intelligence in UN Peacekeeping*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence 12/4, 1994.

29. Dorn A. Walter, *Intelligence-Led Peacekeeping: The United Nations Stabilization Mission in Haiti (MINUSTAH), 2006-07*, Intelligence and National Security, Vol. 24, No. 6, 2009. http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/091219/3ea61ba5ac6e0f229f4faa6fc6bc03e7/2009-12-19%20Dorn%20Haiti%20UN%20Intelligence%20Dec%2009.pdf

30. Durch J. William, *The Evolution of UN Peacekeeping: Case Studies and Comparative Analysis*, The Henry L. Stimson Center, York, St. Martin's Press, 1993.

31. Durch J. William, *UN Peacekeeping, American Policy, and the Uncivil Wars of the 1990's*, St. Martins Press, New York, 1996, <http://books.google.mk/books?id=sg-RUTJIbZAC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.

32. Durich J. William, *Running the Show: Planing and Implementation*, во изданието на William J. Durch, *The Evolution of UN Peacekeeping: Case Studies and Comparative Analysis*, The Henry L. Stimson Center, York, St. Martin's Press, 1993, <http://www.worldcat.org/title/evolution-of-un-peacekeeping-case-studies-and-comparative-analysis/oclc/442997633/viewport>.

33. Engelberg Stephen, Weiner Tim, *Srebrenica: The days of slaughter*, The New York Times, 29 October 1995,
<http://www.nytimes.com/1995/10/29/world/massacre-in-bosnia-srebrenica-the-days-of-slaughter.html?pagewanted=all>.
34. Erikson Par, *Intelligence in Peacekeeping Operations*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence, 10/1, 1997, во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003,
http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf.
35. Evans Gareth, Sahnoun Mohamed, *International Commission on Intervention and State Sovereignty Report: Responsibility to Protect*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001,
<http://web.idrc.ca/openbooks/960-7/>
36. Fromkin David, *Kosovo Crossing: American Ideals Meet Reality on the Balkan Battlefields*, The Free Press, New York, 1999.
37. Finnemore Martha, *Constructing Norms of Humanitarian Intervention*, во изданието на Peter Z. Katzenstein, *The Culture of National Security: Norms and Identities in World Politics*, New York, Columbia University Press, 1996,
<http://library.northsouth.edu/Upload/The%20Culture%20of%20National%20Security.pdf>.
38. Groom A.J.R., Taylor Paul, The United Nations System and the Kosovo Crisis, во изданието на Albrecht Schnabel and Ramesh Thakur, *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship*,
http://archive.unu.edu/p&g/kosovo_full.htm#20.
39. Hammes X. Thomas, *The Sling and the Stone: On War in the 21 st Century*, St. Paul, MN: Zenith Press, 2004
40. Headquarters Department of the Army, *FM 100-5 Operations*, Washington, D.C, 14 June 1993.
http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/FM-100-5_operations.pdf.
41. Херман Майкл, Моќта на Разузнавањето во Мир и Војна, Cambridge University Press, 1996, Академски печат, 2009.
42. Hoffmann Stanley, *The Ethics and Politics of Humanitarian Intervention*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana, 1996.
43. Hoffman Bruce, *Insurgency and Counterinsurgency in Iraq*, Rand Corporation, National Security Research Division, 2004
44. Holzgrefe J. L., Keohane O. Robert, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, 2003.

45. Hugh Smith, *Intelligence and UN Peacekeeping*, Survival 36/3, 1994, во Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future, во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003,
http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf.
46. Hughes-Wilson John, *Military Intelligence Blunders*, Carroll & Graf Publishers, Inc., New York, 1999.
47. Hukle G. Donald, Vanderhoof M. Thomas, *An Introduction to Intelligence Analysis*, Joint Military Intelligence Training Center, Washington, DC, 20034-5100.
48. Hulnick S. Arthur, *OSINT: Is it really Intelligence?*, 2008,
http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/8/1/2/1/pages281211/p281211-3.php.
49. International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect 13*, 2001,
<http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>.
50. International Peace Academy, *Peacekeeper's Handbook*, New York, Pergamon Press, 1984.
51. International Commission on Intervention and State Sovereignty,
http://en.wikipedia.org/wiki/International_Commission_on_Intervention_and_State_Sovereignty.
52. Israel Jared, *CARE Spied for NATO: Perfect Symbol of a 'Humanitarian' War*, 07.02.2000, <http://emperors-clothes.com/analysis/humanita.htm>.
53. Jackson Stephen, *The United Nations Operation in Burundi (ONUB)—Political and Strategic Lessons Learned*, Conflict prevention and Peace Forum, New York, 2006,
<http://pbpu.unlb.org/PBPS/Library/ONUB%20Lessons%20Learned.pdf>.
54. Joint Chiefs of Staff, *Doctrine for Joint Special Operations*, Joint Pub 3-05, Washington, D.C., U.S., Joint Chiefs of Staff, 1998
55. Jukes Geoffrey, *The Russo-Japanese War 1904-1905*, New York, Osprey Publishing, 2002.
56. Kabunduaguru Mathias, *Peacekeeping and the UN: Lessons from Rwanda*, Asia Pacific Press, 1999,
<https://digitalcollections.anu.edu.au/bitstream/1885/41691/3/cem99-3.pdf>.
57. Kardas Saban, *Humanitarian Intervention: A Conceptual Analysis*, Turkish Journal of International Relations, Vol. 2, no. 3 & 4, 2003,
<http://www.alternativesjournal.net/volume2/number3and4/kardas.pdf>.

58. Квигин Томас, Да се Види Невидливото, Разузнавањето за Националната Безбедност во Несигурно Време, World Science Publishing Co. Pte. Ltd., 2007.
59. Knudsen Brems Tonny, *Humanitarian Intervention revisited: Post-Cold War Responses to Classical Problems*, во изданието на Michael Pugh, *The UN, Peace and Force*, London, Frank Cass, 1997.
60. Котовчевски.М, Божиновска. С, *Англиско-Македонски Речник на Разузнавачка Терминологија*, Скопје, Филозофски Факултет, 2007.
61. Котовчевски Митко, Тајни Служби, Македонска Цивилизација, Скопје, 1999.
62. Laterman Janie, DeMars William, Gaffney D. Patrick, Vayrynen Raimo, *Breaking Cycles of Violence: Conflict Prevention in Intrastate Crisis*, Kumarian Press, 1999.
63. Lowenthal M. Mark, *Intelligence, From Secret to Policy*, CQ Press, Washington DC 20037, 2006.
64. Mayall James, *The Concept of Humanitarian Intervention Revisited*, во изданието на Albrecht Schnabel and Ramesh Thakur, *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship*, United Nations University Press, 2000, http://archive.unu.edu/p&g/kosovo_full.htm#20.
65. Mbeko Patrick, *Rwanda: Genocide of Tutsis, Who is Responsible?*, The Proxy Lake, 01.10.2010, <http://www.theproxylake.com/2010/10/genocide-of-tutsis/>
66. Megens Ine, *The Role of NATO's Bureaucracy in Shaping and Widening the North Atlantic Treaty Organization*, во изданието на Bob Reinalda and Bertjan Verbeek, *Autonomous Policy Making by International Organizations*, New York, Routledge, 1998.
67. Mercado C. Stephen, *Sailing the Sea of OSINT in the Information Age*, *Studies of Intelligence*, vol. 48, no.3, 2004, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol48no3/article05.html>.
68. Министерство за Одбрана на Република Македонија, *Национални Документи*, достапно на http://www.morm.gov.mk/portal/wp-content/uploads/nacionalni_dokumenti_odluka_za_clenstvo.pdf.
69. Министерство за Одбрана на Република Македонија, *Акционен План*, достапно на http://www.morm.gov.mk/portal/wp-content/uploads/nacionalni_dokumenti_odluka_za_clenstvo.pdf.
70. National Intelligence Council (NIC), http://www.dni.gov/nic/NIC_home.html

71. Neack Laure, *Elusive Security: States First, People Last*, Rowman & Littlefiel Publishers, Inc., 2007,
http://books.google.mk/books?id=0IGS8uS16a4C&pg=PA38&lpg=PA38&dq=ONUC+Covered+teritory+as+same+as+western+Europe&source=bl&ots=zSqhRmt2CV&sig=APeRb0QC1xv5V0KaZxonETeqPgk&hl=mk&sa=X&ei=Ag00T6z2JIHT4QSR_vE5&redir_esc=y#v=onepage&q=ONUC%20Covered%20teritory%20as%20same%20as%20western%20Europe&f=false.
72. Netherlands Institute of Military History, *United Nations Special Committee on the Balkans*, 27.05.2009,
http://www.defensie.nl/english/nimh/history/international_operations/mission_overview/48168698/united_nations_special_committee_on_the_balkans_%28unsco_b%29/.
73. North Atlantic Treaty Organization, *AJP-9-NATO CIVIL-MILITARY CO-ORPORATION (CIMIC) DOCTRINE*, 2003.
74. North Atlantic Treaty Organization, *NATO Handbook*, NATO Public Diplomacy Division, 2006, стр. 105, достапно на
https://www.natoschool.nato.int/new_www/multimedia/History_bios_handbooks/2006-NATO-Handbook-English.pdf
75. North Atlantic Treaty Organization, *NATO OSINT Reader*, 2002,
http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nato/osint_reader.pdf.
76. North Atlantic Treaty Organization, *Intelligence Exploitation of the Internet*, 2002, http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nato/exploit_internet.pdf.
77. North Atlantic Treaty Organization, *NATO Open Source Intelligence Handbook*, 2001, http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nato/osint_hdbk.pdf.
78. O'Neill Terence John, Rees Nicholas, *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era*, New York, Routledge, 2005.
79. Paul Williams, Michael Scharf, *NATO Intervention on Trial: The Legal Case that was Never Made*, Human Rights Review, vol. 1, no. 3, 2000,
<http://www.springerlink.com/content/56651lmm58n5g713/>.
80. Rapp N. Jeffrey, *Intelligence Requirements for Military Operations Other than War: A Low Technology Business, Now and in the Future*, U.S Army War College, Carlisle Barracks, 1998.
81. Rees Edward, *Security Sector Reform (SSR) and Peace Operations: 'Improvisation and Confusion' from the Field*, 2006,
http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/pbps/Library/ES_SSR_PEACE_OPS_REES_PBPS_2006.pdf
82. Seybolt B. Taylor, *Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure*, Oxford University Press, New York, 2007.
83. *Службен Весник на РМ*, бр. 76 од 01.12.2003, Скопје.

84. Стратегија за одбрана на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 30 од 01.03.2010.
85. Shafran Stacie, *Joint Intelligence Center Opens in Kabul*, American Forces Information Service, 30.01.2007,
<http://www.defenselink.mil/news/NewsArticle.aspx?ID=2868>.
86. Steele David Robert, *Open Source Intelligence*, Draft Chapter for The Handbook of Intelligence Studies,
http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060318/4f0e72062574bcc6ecd90aa05b586f8c/Draft%20Chapter%20for%20Handbook%2c%20Open%20Source%20Intelligence%201.2.doc Strugar Milos, *The UNTSO story-UN Truce Supervision Organization*, Resource Library, 1998,
http://findarticles.com/p/articles/mi_m1309/is_3_35/ai_54259332/.
87. Marrin Stephen, *Preventing Intelligence Failures by Learning from the Past*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence, 17/4, 2004.
88. Svenson Jan-Inge, *Peacekeeping and Intelligence Experiences with UNPROFOR 1995*, во изданието на Ben De Jong, Wies Platje и Robert D. Steele, *Peacekeeping Intelligence: Emerging Concepts for the Future*, OSS International Press, Oakton, Virginia, 2003,
http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/060508/8e58954fdad968d78fbed60854a6ba96/PKI%20Full%20Text.pdf.
89. Teson R. Fernando, *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*, во изданието на J. L. Holzgrefe and Robert O. Keohane, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, 2003.
90. The Guardian, *US embassy in Kabul under attack*, 13.09.2011, достапно на <http://www.guardian.co.uk/world/blog/2011/sep/13/us-embassy-under-attack>.
91. Tilford H. Earl, *Operation Allied Force and the Role of Air Power*, 1999,
<http://www.carlisle.army.mil/USAWC/parameters/Articles/99winter/tilford.htm>.
92. United Nations, *Charter of the United Nations, Article 51*, достапно на <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>.
93. United Nations, *Charter of the United Nations, Article 39*, достапно на <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>.
94. United Nations, Chair of the High-Level Panel of Threats, Challenges & Change, *Transmittal Letter 2004 from the Chair of the High-Level Panel of Threats, Challenges & Change*, UN Document A/59/565, достапно на <http://www.un.org/secureworld/report.pdf>.
95. United Nations, Report of the Secretary General, *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*, UN Document A/59/2005, достапно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf?OpenElement>.

96. United Nations, Security Council Resolution 688, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement>.
97. United Nations, Security Council Resolution 767, 775 и 794, достапно на <http://www.un.org/documents/scres.htm>.
98. United Nations, Security Council Resolution 770, <http://www.un.org/documents/scres.htm>.
99. United Nations, *Charter of the United Nations, Article 1*.
100. United Nations, *MONUC Facts*, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monuc/facts.shtml>
101. United Nations, *United Nations Security Council Resolution 1519-2003*, UN Document S/RES/1519, 2003, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/658/82/PDF/N0365882.pdf?OpenElement>.
102. United Nations, *Middle East-UNEF I, Mandate*, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unefImandate.html>
103. United Nations, *Somalia-UNOSOM II Background*, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>
104. United Nations, Security Council Resolution 814-1993, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/226/18/IMG/N9322618.pdf?OpenElement>
105. United Nations, *The Fall of Srebrenica*, UN Document A/54/549, 1999. <http://www.un.org/news/ossg/srebrenica.pdf>
106. United Nations, *Report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolutions 982 (1995) and 987 (1995)*, UN Document S/1995/444, 1995, <http://www.undemocracy.com/S-1995-444.pdf>
107. UN News Centre, *Haiti: UN Peacekeepers Launch Large-Scale Operation Against Criminal Gangs*, 09.02.2007, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=21515&Cr=haiti&Cr1=>.
108. United Nations, Situation Centre, <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/sitcen/functions.html>, и <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/sitcen/tasks.html>.
109. United Nations, *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, UN Document A/55/305-S/2000/809, 2000, http://unic.or.jp/security_co/pdf/a_55_305_e.pdf.
110. United Nations Peacekeeping Best Practices Unit, *Operation Artemis: The Lessons of the Interim Emergency Multinational Force*, 2004, http://humansecuritygateway.com/documents/UNDPKO_operationArtemis.pdf
111. United Nations, *Overview of the Financing of the United Nations Peacekeeping Operations: Budget Performance for the Period from 1 July 2004*

- to 30 June 2005 and Budget for the Period from 1 July 2006 to 30 June 2007,” UN Document A-60-696,
<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PKO%20A60696.pdf>.
112. United Nations, *Report of the Secretary-General on the Situation Concerning Western Sahara*, UN Document S/2006/249,
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2006/249.
113. United Nations, *Report of the Secretary-General on Chad and the Central African Republic*, UN Document S/2007/97,
<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CAR%20S200797.pdf>
114. United Nations, Department of Peacekeeping Operations, *The Comprehensive Report on Lessons Learned from United Nations Operation in Somalia (UNOSOM), April 1992 - March 1995*,
<http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/UNOSOM.pdf>.
115. United Nations Department of Peacekeeping Operations, *Handbook on Multidimensional Peacekeeping Operations*, 2003,
<http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/Pbps/library/Handbook%20on%20UN%20PKOs.pdf>.
116. United Nations Department for Peacekeeping Operations, *The Use of Digital Satellite Images in United Nations Peacekeeping Operations*, 2003,
http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/reliefweb_pdf/node-22995.pdf.
117. United Nations Department for Peacekeeping Operations, *UNMEE Lessons Learned Interim Report Updated Version of the Recommended Plan of Action*,
<http://pbpu.unlb.org/PBPS/Library/UNMEE%20Lessons%20Learned-update%20PoA.pdf>.
118. United Nations, *Top UN envoy Sergio Vieira de Mello killed in terrorist blast in Baghdad*, UN News Centre, 19.08, 2003,
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=8023&Cr=iraq&Cr1>
119. United Nations, *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, UN Document A/55/305-S/2000/809, 2000.
http://unic.or.jp/security_co/pdf/a_55_305_e.pdf.
120. United Nations, *UNIFIL Facts*,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/>
121. UK Ministry of Defense, *New NATO intelligence centre opens in Britain*, eGovmonitor, 16.10.2006, <http://www.egovmonitor.com/node/8107>,
 пристапено на 02.02.2012.
122. United States Special Operations Forces, *Posture Statement 2003-2004*, Washington, D.C., U.S. Special Operations Command.

123. United States Congress, Senate, *Authorizing Appropriations for Fiscal Year 2001 for the Intelligence Activities of the United States Government and the Central Intelligence Agency Retirement and Disability System and for Other Purposes*, 106 Congress, 2nd sess., 2000, Report 106-279,
http://thomas.loc.gov/cgi-bin/cpquery/?&sid=cp10607sMI&r_n=sr279.106&dbname=cp106&sel=DOC&,
124. Weiss G. Thomas, Chopra Jarat, *Sovereignty Under Siege: from Intervention to Humanitarian Space*, Draft paper for presentation to the UNU/Dartmouth Conference on National Sovereignty & International Intervention, 18.05.1992, Dartmouth College, Hanover, N.H., USA,
http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:876.
125. Weiss G. Thomas, Hubert Don, *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001.
126. Welsh M. Jennifer, *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, New York, 2004,
127. Wheeler Nicholas, Bellamy Alex, *Humanitarian Intervention in World Politics*, во изданието на John Baylis, Steve Smith, *The Globalization of World Politics: an Introduction to International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2008,
<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1925/Wheeler%2c%20Bellamy.pdf?sequence=1>.
128. Wolf Andrea, *The Global Threats: The Role Of Intelligence in Health and Humanitarian Crises*, 1996, <http://www.fas.org/irp/eprint/snyder/health.htm>.
129. Yogesh K. Tyagi, *The Concept of Humanitarian Intervention Revisited*, Michigan Journal of International Law, vol. 16, 1995.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ:

1. <http://www.jstor.org>
2. <http://orbat.com/>
3. <http://www.genocideintervention.net>
4. <http://www.control-risks.com>
5. <http://www.kroll.com>
6. <http://www.fbi.gov>
7. <http://www.un.org>
8. <http://www.oxfam.org>
9. <http://www.prsgroup.com/>

10. <http://www.pbs.org>
11. <http://www2.warwick.ac.uk>
12. <http://www.thefreelibrary.com>
13. http://www.trinstitute.org/ojpcr/6_1snau.pdf
14. <http://www.nytimes.com>
15. <http://www.latimes.com>
16. <http://www.oss.net>
17. www.globalsecurity.org
18. <http://www.navy.mil>
19. <http://news.bbc.co.uk>
20. <http://wikileaks.org>
21. <http://news.bbc.co.uk>
22. <http://books.google.mk>
23. <http://csis.org>
24. <http://www.wrmea.com>
25. <http://walterdorn.org>
26. <http://www.worldcat.org>
27. <http://web.idrc.ca>
28. <http://library.northsouth.edu>
29. <http://archive.unu.edu>
30. <http://www.fs.fed.us>
31. <http://www.ebook3000.com>
32. <http://citation.allacademic.com>
33. <http://responsibilitytoprotect.org>
34. <http://en.wikipedia.org>
35. <http://emperors-clothes.com/analysis/humanita.htm>
36. <http://pbpu.unlb.org>
37. <https://digitalcollections.anu.edu.au>
38. <http://www.alternativesjournal.net>
39. <http://archive.unu.edu>
40. <http://www.theproxylake.com>

41. <https://www.cia.gov>
42. <http://www.morm.gov.mk>
43. <http://www.dni.gov>
44. <http://www.defensie.nl>
45. <https://www.natoschool.nato.int>
46. <http://www.au.af.mil/au>
47. <http://www.springerlink.com>
48. <http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org>
49. <http://www.defenselink.mil>
50. <http://findarticles.com>
51. <http://www.guardian.co.uk>
52. <http://www.carlisle.army.mil>
53. <http://daccess-dds-ny.un.org>
54. <http://www.undemocracy.com/S-1995-444.pdf>
55. <http://humansecuritygateway.com>
56. <http://www.securitycouncilreport.org>
57. <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int>
58. <http://unic.or.jp>
59. <http://www.egovmonitor.com/node/8107>
60. <http://thomas.loc.gov>
61. <http://repository.forcedmigration.org>
62. <http://cadair.aber.ac.uk>
63. <http://www.fas.org>
64. <http://www.workers.org>